

Machiavellistiske temaer i Shakespeares *Henrik V* og *Henrik VI*, med paralleller til Hobbes

Av Dag Erik Johnsen

Masteroppgave i Idéhistorie

Veileder Trond Berg Eriksen

Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk, Det Humanistiske Fakultet ved Universitetet i Oslo

Høsten 2011

Takksigelser

Min største takknemlighet går til min veileder, professor Trond Berg Eriksen, først og fremst for innsiktfulle råd om hvordan ”den røde tråden” i avhandlingen bør fremtre. En stor takk rettes også til professor Thomas Krogh, og religionshistoriestudent Adrian Paulsen, for å ha kommet med god veiledning til kapittel en, før jeg publiserte denne som en egen artikkel i *Norsk Filosofisk Tidsskrift*. Min samboer, Camilla Vigen, og min far, Fred Håkon Johnsen, fortjener også definitivt takksigelser for å ha korrekturlest min prolog og epilog i siste time. En generell takk må også gis til universitetslektor Anne Helness, som på et relativt tidlig tidspunkt i studiet inspirerte meg til å skrive aviskronikker, og dermed har gitt meg motivasjon til å fokusere på å føre et godt språk. Til sist vil jeg takke min familie, og de venner og kollegaer, som har vist stor forståelse for at denne høsten stort sett har gått med til å ferdigstille det foreliggende arbeid.

Innhold

Prolog og Sammendrag	4
Kapittel 1: En tolkning av Machiavellis syn på politikk og religion i lys av hans antropologi, som en kommentar til “Pococks kabal”	7
Kapittel 2: Metode, kontekstualisering, tidligere sekundærlitteratur, og en generell introduksjon av Shakespeares historiespill	23
Kapittel 3: Machiavellistiske temaer i <i>Kong Henrik V</i>	44
Kapittel 4: Henrik VIIs førmoderne verdensbilde i en realpolitisk virkelighet	84
Epilog	96
Litteraturliste	100

Prolog og sammendrag

Prolog

Niccolò Machiavelli (1469-1527) knesatte evig aktuelle temaer utover å vise hvordan effektivitet alene, når det gjelder å oppnå egne goder, rår i politikken. Hvis sekularisme og realisme kjennetegner moderniteten, så kan det argumenteres for at Machiavelli er den første moderne, politiske tenker i Vesten. Realisme henviser til et fokus på utvikling, i stedet for en søken etter oppnåelse av endelige og universelle mål i tradisjon fra Aristoteles (384-322 f.kr). Machiavelli ga likevel ettertiden mer enn en generell måte å betrakte politikk på. Han gir også direkte tips til hvordan politikk bør bedrives, som aldri virker å gå av moten. Machiavelli skriver for eksempel at det aldri har: «[...] vært en lovgiver, som ikke påkalte seg Gud, når han skulle innføre ekstraordinære lover.»¹ Altså bør en bevisst benytte seg av religion hvis det tjener et ønsket politisk formål.

20.9.2001, umiddelbart etter terroren mot USA, sa den daværende “frie verdens leder”, George W. Bush, følgende til kongressen og det amerikanske folk:

Freedom and fear, justice and cruelty, have always been at war, and we know that God is not neutral between them. Fellow citizens, we'll meet violence with patient justice- assured of the rightness of our cause, and confident of the victories to come. In all that lies before us, may God grant us wisdom, and may He watch over the United States of America.²

En måned etter talen, 26.10.2001, undertegnet George W. Bush ”The Patriot Act”-loven. Machiavelli ville ha nikket anerkjennende til hvordan Bush i forkant hadde benyttet seg av en religiøs retorikk for å legitimere ekstraordinære lover, og en invasjon av Afghanistan. De skarpeste sinn gjenkjente for øvrig strategien umiddelbart. Bob Dylan sier i et *Rolling Stone* intervju, utgitt november 2001: «We're living in a Machiavellian world, whether we like it or not.»³

Det virker altså som om Machiavelli er evig aktuell, men det har ikke alltid vært hans skarpsindige analyse av realpolitikk som har stått i fokus. I William Shakespeares (1564-1616) samtid ble han først og fremst ansett for å være en ond tenker som beskrev hvordan kyniske individer burde handle for å oppnå suksess på bekostning av andre. I denne

¹ Niccolò Machiavelli (oversatt og med innledning av Fritz Wolder): *Drøftelser af de ti første bøger hos Titus Livius*. Hasselager: Helikon 2004, bok 1, kapittel 11 (44). (Alle sitater fra denne boken vil være oversatt fra dansk til norsk av undertegnede).

² George W. Bush: “Adress to the Nation”, <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/09.20.01.html> (hentet 7/11-2011 klokka 10.00).

³ Bob Dylan: “Dylan and Machiavelli- Rolling Stone interview 22. nov. 2001”, *Rolling Stone Magazine*. Oppdatert 30 nov. 2001, <http://expectingrain.com/dok/who/m/machiavelli.html> (hentet 7/11-2011 klokka 10.00).

avhandlingen vil jeg argumentere for at Shakespeare videreutvikler en engelsk lesning av machiavellistiske temaer, som blir viktige grunnsteiner i Thomas Hobbes' (1588-1679) politiske filosofi. Disse grunnsteinene dreier seg om et moderne syn på politikk som en partikulær enhet, uten tilknytning til en universell orden. Gjennom en nærlesing av *Henrik V* og *Henrik VI* vil jeg hevde at Shakespeare er et bindeledd mellom Machiavelli og Hobbes. Avhandlingen vil likevel primært dreie seg om Shakespeares machiavelliske innsikt i skuespillene.

Sammendrag

Som et forspill til avhandlingens hovedtema, vil jeg redegjøre for Machiavellis arv gjennom kritikk av J.G.A. Pocock (professor emeritus i historie ved Johns Hopkins Universitet), og paralleller til Hobbes. Først og fremst kritiserer jeg Pococks tolkning av en borgerdydsidealistisk Machiavelli, fordi det utvilsomt er egeninteressen som for Machiavelli utgjør politikkenes drivkraft. Machiavellis syn på hva religionens funksjon i staten bør være er også et sentralt tema. Argumentasjonen dreier seg videre blant annet om en modernitetsdebatt der jeg hevder at det gir lite mening å benekte Machiavellis modernitet, dersom en anser Hobbes som en moderne politisk tenker. Pocock benekter både de moderne sidene ved Machiavellis politiske tenkning, og paralleller mellom Machiavelli og Hobbes, fordi han i stedet vil anerkjenne Hobbes som den første moderne, politiske tenker. Det ville derfor vært underlig å skrive denne avhandlingen uten å konfrontere Pococks historiske funn. Jeg vil derimot forlate mitt fokus på Hobbes i de neste kapitler, før jeg konkluderer rundt hvilke paralleller som finnes mellom Machiavelli, Shakespeares skuespill og Hobbes, i epilogen. Shakespeare vil ikke bli omtalt i første kapittel, av den grunn at jeg først vil vise hvordan jeg forstår Machiavellis arv, før jeg sporer machiavellisme i *Henrik V* og *Henrik VI*.

I andre kapittel redegjør jeg for metoden når det gjelder nærlesing av de utvalgte Shakespeare-skuespill, som følger i kapittel tre og fire. For øvrig utdyper jeg hvorfor det i denne avhandling er nødvendig å ta utgangspunkt i dagens Machiavelli-fortolkning, i motsetning til den rådende i Shakespeares samtid. Mitt utvalg av Shakespeares skuespill vil også begrunnes. En påstand om at Shakespeares innsikt i de machiavellistiske temaer utgjør et bindeledd mellom Machiavelli og Hobbes legges frem, men som sagt vil ikke dette temaet behandles før i epilogen.

Kapittel tre og fire er nærlesinger av gjennomgående machiavellistiske temaer, gjort rede for i de tidligere kapitler, i *Henrik V* og *Henrik VI*. Etter gjennomgangen av disse skuespillene vil jeg argumentere for at grunnen til Henrik Vs politiske suksess er hans

machiavelliske innsikt. Henrik VI's tillit til Guds forsyn står derimot i sterk kontrast til farens machiavelliske forståelse av realpolitikkens vesen. Henrik VI godtar derfor begivenhetenes gang i stedet for å forme dem, og kan derfor ikke overleve i den machiavelliske virkelighet der faren briljerte. For øvrig vil det dras paralleller mellom *Henrik IV* og *Henrik V*, i tredje kapittel.

I epilogen vil jeg redegjøre for en felles forståelse av machiavellistiske temaer hos Machiavelli, Shakespeare og Hobbes, og konkludere med at de tre har samme politiske grunnsyn.

Kapittel 1: En tolkning av Machiavellis syn på politikk og religion i lys av hans antropologi, som en kommentar til “Pococks kabal”⁴

I *The Machiavellian Moment* hevder J.G.A. Pocock at Niccolò Machiavellis tanker om politikk er begrunnet ut fra et borgerdydsideal. I det følgende vil jeg fremholde at Machiavelli tvert imot ikke anerkjenner borgerdydens eksistensgrunnlag innen politikken. Derimot må alle politiske aktører gå ut fra at alle borgere styres av egeninteresse. Altså knesetter Machiavelli et motsetningsforhold mellom det å handle ut fra egeninteresse og å handle ut fra borgerdyd. Machiavellis tenkning peker dermed frem mot en moderne legitimering av statlige egeninteresser, samt en forståelse av religionens instrumentelle rolle.

Innledning

Pocock tillegger Machiavelli oppfatningen om at en borger kan oppdras til alltid å sette seg selv til side hver gang borgerens republikk, altså fellesskapet, tjener på det. Et slikt syn blir heretter referert til som et borgerdydsideal. Jeg hevder derimot at Machiavellis forståelse av verden legitimerer politiske løsninger fundert på menneskets egoistiske drivkraft. Dermed avvises et borgerdydsideal hos Machiavelli. Dette er et viktig skille fordi min forståelse av Machiavellis politiske tanker gjør det mulig å anse han for å være en original og tidlig moderne politisk tenker. Pococks utgangspunkt forankrer derimot Machiavelli hovedsakelig til en antikk politisk tenkning. Jeg vil derfor vise at statlig selvinteresse, og religionens funksjon i en “machiavellisk” stat, peker frem mot en moderne forståelse av politikk med klare paralleller til Thomas Hobbes. Disse parallellene blir benektet av Pocock.

Jeg vil først gi en redegjørelse for hvordan Pocock presenterer Machiavelli, med særlig fokus på hvordan Machiavelli plasseres i en klassisk borgerdydstradisjon.⁵ Deretter dreier jeg diskusjonen mot følgende argument: Implisitt i det antikke borgerdydsidealet ligger det en aristotelisk *Telos*-tenkning hvor menneskets endelige mål er å være et politisk vesen. For Machiavelli finnes det derimot ikke universelle, endelige eller eviggyldige mål. Religiøse verdier og prinsipper mister da sin gyldighet som retningslinjer for politikk, og blir kun instrumenter for å manipulere til seg det en ønsker i politikken verden. Fra et slikt

⁴ Hele første kapittel har jeg publisert, tilnærmet uendret: Dag Erik Johnsen: ”En tolkning av Machiavellis syn på politikk og religion i lys av hans antropologi, som en kommentar til ‘Pococks kabal’”. I: *Norsk Filosofisk Tidsskrift*, 2011 (46), nr. 3.

⁵ Det vil være kapittel seks og sju i *The Machiavellian Moment* som gir grunnlaget for Pococks Machiavelli-fortolkning, siden det faktisk bare er de som spesifikt omhandler Machiavelli. Jeg vil i denne sammenheng også klargjøre at det ikke er min hensikt å fremlegge en omfattende Pocock kritikk, men at det kun er Pococks Machiavelli-fortolkning i *The Machiavellian Moment* som i dette kapitlet kritiseres.

utgangspunkt konstruerer Machiavelli en moderne politisk legitimering av staters rett til å ekspandere kun ut fra egeninteresse (en moderne form for *raison d'état*).⁶ I forlengelsen av dette argumentet vil jeg drøfte paralleller mellom Machiavellis og Hobbes' politiske teorier og syn på religion, som jeg mener er uttrykk for en modernitet. Til slutt vil jeg vise at en lesning av Machiavellis politiske teorier som moderne verken løsriver han fra renessansekonteksten i Firenze eller benekter hans antikke inspirasjonskilder, men at Machiavelli tvert imot er en kompleks tenker som må leses ut fra alt dette.⁷

Pococks Machiavelli-fortolkning

Machiavellis *Drøftelser* består ifølge Pocock av et fundament inneholdende to teser. Første tese konkluderer med at bevæpningen av plebeierne (arbeiderklassen) var en nødvendig forutsetning for Romas militære storhet. Den andre tesen konkluderer med at en republikk bør etterligne romerne og søke å utvide et imperium, hvilket inkluderer en bevæpning av den store massen. Av våpen følger politisk makt, og dermed vil det oppstå spenning mellom aristokratiet og den øvrige befolkning grunnet ulike ønsker. Aristokratiet vil søke å utvide republikken for å øke sin makt, mens folket vil søke å gjøre den trygg og stabil i frykt for å bli ruinert eller drept. Machiavelli anser en politikk som er nødt til å ta hensyn til begge disse ønskene for å fremme republikkens beste. Spenningen mellom folkelagene er dessuten en nødvendighet for republikkens stabilitet, siden bevæpningen av folket er en betingelse for å kontrollere nabostater. En republikk bør altså sørge for å være jegeren hvis den ikke vil bli et bytte for andre sultne jegerstater, og etterligningen av den romerske modellen utgjør derfor et modig forsøk på å kontrollere republikkens relasjoner til andre stater.⁸

Pocock beskriver utmerket den maktbalansen innad i en republikk som Machiavelli anser som nødvendig. Folkelagens fokus på egeninteresse er da også noe Machiavelli beskriver i klartekst. I det følgende sitat gir Machiavelli et bilde på hvordan politikk i Roma var fundert på handlekraft og egeninteresse, altså er det et eksempel på hvordan en sterk og

⁶ Det franske uttrykket for statsinteresse er *Raison d'état*, og det finnes egentlig ikke noen god norsk oversettelse, men begrepet henviser til en nasjonal eller statlig selvinteresse. *Reason of State* refererer til samme betydning som *Raison d'état*.

⁷ I denne sammenheng vil det dukke opp en del navn med stor tyngde innen Machiavelli-fortolkning, men jeg finner ikke plass til å introdusere tenkernes meritter. Jeg vil være nøyer med å presentere sekundærlitteraturen i neste kapittel, som omhandler denne avhandlingens hovedtema. Nemlig Machiavellistiske temaer i Shakespeares historiespill.

⁸ J.G.A Pocock: *The Machiavellian moment: Florentine political thought and the Atlantic republican tradition*. Princeton: Princeton University Press 2003 (1975), 194-199. (Plebeierne hadde for øvrig en viss reell politisk makt i den romerske republikk gjennom folketribunene, selv om det varierte i hvor stor grad det faktisk var plebeierne som hadde innflytelse over folketribunene. For de som er interesserte i dette så beskriver Tacitus Romas politiske konstitusjoner i detalj i *Årbøkene*).

sunn republikk bør fungere: «Se, hvordan hele folket brølte imot senatet, og senatet imot folket, se, hvordan massene styrtet seg hodekulls gjennom gatene og stengte forretningene, og hvordan plebeierne i samlet flokk forlot Roma.»⁹

Samtidig oppstår det en motsetning i Pococks Machiavelli-fortolkning når han finner at Machiavelli anser borgerdyd for å være en vilje til frivillig å ofre egne goder for republikkens beste, slik en god soldat vil ofre sitt liv på slagmarken. Den fullverdige borgeren må således innrette alle sine handlinger som en patriotisk kriger, og dermed tilegne sitt liv til republikken. Machiavellis borgerdydsideal er altså ifølge Pocock nært forbundet med militær disiplin:

The republic is the common good; the citizen, directing all his actions toward that good, may be said to dedicate his life to the republic; the patriot warrior dedicates his death, and the two are alike in perfecting human nature by sacrificing particular goods to a universal end. If this be virtue, then the warrior displays it as fully as the citizen, and it may be through military discipline that one learns to be a citizen and to display civic virtue.¹⁰

Med andre ord foredles altså menneskenaturen når borgerdyd oppnås ved militær opplæring. På denne måten kan republikken besørge borgernes vekst mot å bli uegoistiske politiske vesener, i klassisk humanistisk forstand.¹¹ Machiavelli ser ifølge Pocock hvordan republikkens stabilitet og eventuelle ekspansjon ligger i folkelagenes egeninteresse, samtidig som borgersoldatens utelukkende fokusering på fellesskapets beste er et ideal. Denne motsetningen er hva jeg kaller “Pococks kabal”.

Det mest oppsiktsvekkende i Pococks Machiavelli-fortolkning mener jeg likevel er følgende sitat, hvor han innplanter en aristotelisk *Telos*-tenkning (forestillingen om levende og døde objekters endemål) hos Machiavelli, og knytter denne opp til et borgerdydsideal:

It was the virtue, as it was the end of man to be a political animal, the polity was the form in which human matter developed its proper virtue, and it was the function of virtue to impose form on the matter of *fortuna*.¹² The republic or polity was in yet another sense a structure of virtue: it was a structure in which every citizen's ability to place the common good before his own was the precondition of every other's, so that every man's virtue saved every other's from that corruption part of whose time dimension was *fortuna*.¹³

⁹ Machiavelli 2004, bok 1, kapittel 4 (17).

¹⁰ Pocock 2003, 201-202.

¹¹ Det er denne oppfatningen om den ideelle borgeren det refereres til senere i teksten ved humanistisk eller antikk ”borgerideal/ borgerdyd” og lignende.

¹² *Fortuna* refererer til en forestilling om skjebnens innvirkning på menneskenes liv.

¹³ Pocock 2003, 184.

Pocock sier her at Machiavelli anser menneskets endelige mål for å ligge i en politisk borgerdydstilstand. Når alle borgerne oppnår denne tilstanden, kan de sette det felles beste foran egne interesser, så korrupsjon i staten ikke inntreffer.

Jeg vil i det følgende begynne min drøfting med utgangspunkt i dette sitatet, for så å gi en Machiavelli-fortolkning i direkte opposisjon til “Pococks kabal”.

Machiavellis forståelse av den politiske verden

Et menneskelig endemål, i denne sammenhengen å bli et politisk vesen (*political animal*), er slik jeg ser det en aristotelisk tankegang uforenlig med alt Machiavelli sier. Et nytt begrep om tid hvor ingenting er konstruert for å vare evig eller ha et endelig universelt mål er en grunnleggende tanke hos Machiavelli. Selv den perfekt konstituerte republikk vil før eller siden forfalle.¹⁴ I hans drøfting om ulike statskonstitusjoner bekreftes dette eksplisitt, idet en god styreform uunngåelig vil forderves:

Monarkiet blir nemlig til tyranni, aristokratiet med letthet til oligarki, og folkestyret slår uten vanskelighet om til uansvarlighet. Altså forholder det seg slik at hvis en grunnlegger av en stat innfører en av disse styreformene, så gjør han det kun for en kort tid, for det finnes ikke noe middel til å hindre at den gode styreform glir over i sin motsetning på grunn av den likhet som i dette tilfelle består mellom dyden og lasten.¹⁵

Et endelig mål, inkludert en borgerdydstilstand, vil altså verken være mulig eller ha noen hensikt for Machiavelli. Mennesker vil alltid være offer for utvikling, og det finnes ikke noe middel, inkludert en borgerdydstilstand, som kan hindre dette.

Pocock selv peker på at Machiavelli forkaster teleologiske perspektiver, idet staten for Machiavelli er noe rent empirisk. I en kommentar til *Fyrsten* sier Pocock: «[...] the political system ceases to be a universal and is seen as a particular.»¹⁶ Likevel anerkjenner Pocock altså en *Telos*-tenkning fundamentert i universelle mål hos Machiavelli. Dette er et paradoks som ligger til grunn for den motsetningen jeg har kalt “Pococks kabal”: På den ene siden mener Pocock at Machiavelli anerkjenner et selvstendig politisk system, altså er ikke politikk en del av et universelt system. På den andre siden er Machiavelli, ifølge Pocock, av den oppfatning at menneskets endelige mål ligger i å bli et politisk vesen, ved hjelp av et borgerdydsideal. Et endelig mål, altså en endetilstand, forutsetter i seg selv en universell orden, og ikke et moderne syn på politikk som en partikulær enhet. Pocock beskriver problemet på følgende måte: «The formal dilemma of the humanist republic thus became that

¹⁴ Machiavelli 2004, bok 3, kapittel 17.

¹⁵ Ibid, bok 1, kapittel 2 (12).

¹⁶ Pocock 2003, 156.

it was an attempt to realize a universality of values within a particular, and therefore finite and mortal, political structure.»¹⁷ Det er mulig dette var et problem som opptok de fleste renessansetenkere, Machiavelli inkludert.

I motsetning til Pocock finner jeg derimot at Machiavelli løser dette problemet ved å benekte et universelt borgerdydsideal i politikken, og i stedet bygger opp et politisk system rundt folkegruppers og staters egeninteresser.¹⁸ Den politiske verden består for Machiavelli kun av partikulære politiske systemer fundert på partikulære interesser, hvilket utelukker universelle systemer eller verdier, og dermed samsvarer Machiavellis politiske form og innhold. Det partikulære politiske system vil tillate egeninteresse som drivkraft, men ikke et universelt borgerdydsideal. Et partikulært system inneholdende universelle verdier vil være en motsetning i Machiavellis tenkning en må godta kun hvis Pocock har rett i at Machiavelli fremmer et borgerdydsideal. For å motbevise Pocock vil jeg derfor i det følgende vise at det er egeninteressen som er fundamentet for Machiavellis politiske løsninger.

Politikk fundert på menneskets egoistiske natur

I *Fyrsten* skriver Machiavelli utelukkende om monarkier (eneveldet).¹⁹ I *Drøftelser* tar han også for seg republikker bestående av borgere med politisk frihet. Machiavelli ser i den ene boken ut til å berettigene eneveldet og i den andre foretrekke republikken.

Det har likevel blitt en nærmest allmenn oppfatning blant Machiavelli-fortolkere at Machiavelli ser behovet for begge konstitusjoner: «For det er like så vanskelig og farlig å ville gjøre et folk fritt, som ønsker å leve i lenker, som det er å gjøre et folk til slaver, som ønsker å leve i frihet.»²⁰ Hvis et folk ikke er vant til frihet vil republikken som statsform være meget vanskelig å innføre, siden de færreste da vil klare å se fordelene av en politisk frihet. Under slike forhold er en stat bedre tjent med en fyrste som er mektig nok til å holde de maktambisjose blant undersåttene i sjakk, så ro og orden kan herske så lenge som mulig. Et folk oppvokst i frihet vil derimot se sine egne gevinster i republikken, og dermed vil de ulike folkelagenes interesser fremtvinge republikkens beste. Uansett konstitusjon må mennesker tvinges, eller i alle fall manipuleres, til gode handlinger grunnet deres natur: «[...] menneskene vil alltid vise seg slette hvis de ikke tvinges til det gode.»²¹ Menneskets egoistiske, eller i det

¹⁷ Ibid, 84.

¹⁸ Det kan diskuteres om egeninteressen utgjør en universell drift for Machiavelli, men egeninteresser er nettopp partikulære interesser og kan derfor ikke utgjøre noen universell verdi eller målsetning, slik en tradisjonelt hadde sett for seg borgerdyden representerte.

¹⁹ Niccolò Machiavelli (oversatt og med innledning av Trond Berg Eriksen): *Fyrsten*. Oslo: Kagge 2007, kapittel 2.

²⁰ Machiavelli 2004, bok 3, kapittel 8 (345).

²¹ Machiavelli 2007, kapittel 23.

minste konkurrerende, natur knesettes også i *Drøftelser*: «Menneskene er av den mening, at deres eiendeler ikke er sikre, hvis de ikke hele tiden erverver seg noe nytt på andres bekostning.»²²

Christopher Lynch viser at Machiavelli finner militær disiplin å være fundert på menneskets egoistiske natur: «The type of military discipline in Fabrizio's army consists of a kind of coercive or subtle manipulation of the passions that is antithetical to the spirit of dedication to the common good advanced by the civic humanists.»²³ De lidenskapene Lynch her sikter til er nettopp håpet om egen vinning og frykten for personlig tap.

Pocock er selvfølgelig klar over lidenskapenes motiveringsfaktor når han viser hvordan Machiavelli ser det som nødvendig at soldatene har noe å tape i det sivile liv for å kunne være gode soldater. Pocock beskriver nemlig hvordan heltidssoldater ifølge Machiavelli av denne grunn er et onde siden de ikke har noe å tape,²⁴ men han trekker ikke de nødvendige slutningene av sin egen analyse: En stats gode ordninger må funderes på borgernes egeninteresse, altså potensialet for belønning og straff. Kun ved en slik motivasjonsfaktor kan staten besørge borgernes bidrag til republikkens beste i det militære og sivile liv. Det er altså snakk om en slags manipulasjon eller styring av menneskers begjær. Utarbeidningen og opprettholdelsen av slike ordninger er republikkens oppgave, og borgere kan ikke forventes å ta på seg byrder uten potensiell belønning. Statsledelsens nødvendige manipulasjonskunst bekrefter Machiavelli i det følgende: «Jeg tror heller ikke at vold alene noensinne er tilstrekkelig, men man vil finne at list og bedrag alene er det.»²⁵

Ifølge Machiavelli må statsledelsen alltid gå ut fra at menneskene er onde: «Det er nødvendig for den som vil grunnlegge en republikk og gi den lover, å gå ut fra at alle mennesker er onde, og at de alltid vil følge sine onde tilbøyeligheter når de har anledning til

²² Machiavelli 2004, bok 1, kapittel 5 (19), samt Pocock 2003, 194-199. For en utmerket innføring i Machiavellis antropologi se: Arne Brenna: *Machiavellis politiske teori*. Oslo: H. Aschehoug & Co. 1943, 2. kapittel: Politisk virkelighet, § 5. Antropologi.

²³ Niccolò Machiavelli (oversatt, redigert og med innledning samt et fortolkende essay av Christopher Lynch): *Art of war*. Chicago: The University of Chicago Press 2003, fortolkende essay av Christopher Lynch, 223. Fabrizio er kapteinen og eksperten på krigføring i dialogen som finner sted i *Krigskunsten*. Lynch mener for øvrig at Machiavellis egentlige eller skjulte hensikt med å skrive *Krigskunsten* var å gi en guide på hvordan en kan bekjempe den usette, men alltid fryktede Gud, siden kirken og dens religion hadde sørget for å holde Vesten i ruin.

²⁴ Pocock 2003, 200-201. Christopher Lynch betviler for øvrig at Machiavelli ikke ser for seg at en borgerhær bør bestå av fulltidssoldater. Ifølge Lynch er det kun hjelpe- og leiehærer Machiavelli mener at ikke fremmer staten. Hvis Machiavelli ser for seg at borgerhæren skal bestå av heltidssoldater så får dette store konsekvenser for Pococks argumentasjon vedrørende at Machiavelli først og fremst er opptatt av å fremme et humanistisk borgerideal, siden heltidssoldaten så avgjort ikke passer inn i bildet om borgeren som både politisk og militært aktiv: Machiavelli 2003, Interpretative essay by Christopher Lynch, 191-192.

²⁵ Machiavelli 2004, bok 2, kapittel 13 (227).

det.»²⁶ I politikk må en derfor handle ondt når nødvendigheten krever det. Alle moralske anliggender mister da ikke bare gyldighet, men også relevans. Republikken må altså finne gode ordninger for å manipulere sine borgere, siden det nettopp er i møte med et sivilisert samfunn at mennesket kan opptre ondt. Lars Fr. H. Svendsen uttrykker dette slik: «Når Machiavelli beskriver mennesket som ondt, er det i forhold til det felles gode i et sivilisert samfunn, og i en slik sammenheng ser Machiavelli det naturlige menneske som ondt fordi det bare bryr seg om seg selv.»²⁷

Machiavelli slår fast to fundamentet for sine politiske teorier allerede i de første ord av *Drøftelser*, som er grunnet på menneskets egoisme:

Menneskenes misunnelige natur har alltid medført, at det ikke er mindre farlig å oppdage nye statlige innretninger og ordener enn å utforske fremmede hav og land, for menneskene er mer parate til å kritisere enn til å rose andres handlinger. Men da jeg stadig har vært drevet av et naturlig ønske om umiddelbart å arbeide for de ting jeg tror er til alles fordel, har jeg allikevel bestemt meg for å slå inn på en vei som, fordi den ennå ikke har blitt tråkket opp av andre, nok vil gi meg slit og hindringer, men kanskje også bringe meg belønning, hvis man vil se positivt på mitt formål.²⁸

Det første er at mennesket av natur er misunnelig, og det andre er at han likevel vil arbeide for de ting som er til alles fordel. Statens politikk må dermed også tilsynelatende tjene alle borgernes interesser, slik han så for seg var tilfelle i antikkens Roma, nettopp på grunn av menneskenes misunnelige natur.

Sebastian de Garcia ser Machiavellis oppfattelse av den nødvendige relasjonen mellom fellesskapets beste og de ulike samfunnslags interesser med klart blikk:

He [Machiavelli] is «driven» we recall from a previous chapter, by that natural desire to work, come what may, for those things that he believes bring the common benefit «to each one». What may seem to be a tautology in this last quotation, the phrase ‘to each one’, may be Niccolò’s way of conveying that the benefit is incomplete if it benefits the city or state, say in new roads or new buildings, by helping some of the citizens but not others; or if it helps only the prince and his family or a few legislators or group of administrators supposed to be concerned with the welfare ‘of each one’. The common good seeks to benefit each in some way.²⁹

Definisjonen på det felles gode er altså at det gagnar alle individer uansett samfunnslag, og dermed eksisterer det ingen motsetning mellom republikkens gode og den enkelte borgers private mål.

Machiavelli påpeker altså hvordan statsinteressen bør gå hånd i hånd med borgernes interesser. Friedrich Meinecke beskriver Machiavellis argumentasjon på følgende måte: «And

²⁶ Ibid, Bok 1, kapittel 3 (16).

²⁷ Lars Fr. H. Svendsen: *Ondskapens filosofi*. Oslo: Universitetsforlaget 2004, 76.

²⁸ Machiavelli 2004, bok 1, fortale (1).

²⁹ Sebastian De Gracia: *Machiavelli in Hell*. Princeton: Princeton University Press, 1989, 176.

ultimately he was even capable of rising to the highest ethical feeling which is possible for action prompted by *raison d'état*, this sacrifice consists in taking on oneself personal disgrace and shame, if only it offers a means of saving the Fatherland.»³⁰ Det er altså kun hvis en handling kan tenkes å redde fedrelandet at en rasjonell borger kan forventes bevisst å påføre sin anseelse skade:

For der hvor det dreier seg om en beslutning som er altavgjørende for fedrelandets frelse, skal man ikke se på om den er rettferdig eller urettferdig, barmhjertig eller grusom, rosverdig eller klanderverdig. Man skal tvert imot skyve ethvert annet hensyn til side og treffe den beslutning som frelser fedrelandet og bevarer dets frihet.³¹

I første omgang kan det virke som om Machiavelli her oppfordrer til alltid å sette fedrelandets beste foran egne interesser, men i tilfeller hvor fedrelandets eksistens står i fare vil fedrelandets og borgernes interesser alltid samsvare. Ifølge Machiavelli vil nemlig en borger i en stat aldri tjene på å bli underlagt en fremmed makt, fordi et slikt maktskifte vil føre til mindre frihet og en fare for ens eget liv, slik Romas okkuperte områders skjebne hadde vist.³²

Machiavelli finner derfor at en borgerlig oppdragelse eller utdanning kan besørge borgernes underkastelse til en dyktigere medborger, hvis det er fare for fedrelandets eksistens og/eller deres eget liv. I en korrumpert stat vil ikke engang disse omstendighetene være tilstrekkelige for borgernes frivillige underkastelse. I en godt organisert stat er disse betingelsene de eneste hvor mennesket kan ignorere sin misunnelse, og et uselvisk humanistisk borgerideal er derfor umulig. Mennesker vil alltid være opptatt av sitt eget beste, og det er kun derfor de kan sette til side misunnelsen når deres liv er truet.³³

Republikken kan ifølge Machiavelli altså kun oppnå stabilitet hvis republikkens beste og borgernes begjær samsvarer, eller i alle fall tilsynelatende gjør det. Machiavelli konstruerer dermed en statsinteresse som er forenlig med samfunnsgruppens egne interesser. Til grunn for denne forestillingen om statsinteressen ligger tanken om at en stat kan gå til krig mot andre stater kun fundert på egeninteresse, slik den romerske stat søkte ekspansjon.³⁴

Romas ekspansjon førte ifølge Machiavelli til mindre frihet i de erobrede områder. Machiavelli klandrer likevel ikke Roma for å ha utvidet sine territorier og sin makt. Hvis en republikk ikke kan klandres for å søke egen makt på bekostning av andre staters frihet, så er

³⁰ Friedrich Meinecke: "Raison d'Etat in Machiavelli". I: Jensen, De Lamar (red): *Machiavelli: Cynic, Patriot or Political Scientist (Problems in European Civilization bind 13)*. Boston: Heath and Company 1960, 86.

³¹ Machiavelli 2004, bok 3, kapittel 41 (436).

³² Ibid, bok 2, kapittel 2. Okkupasjon for å gi innbyggerne i en fremmed stat mer frihet, ville for øvrig for Machiavelli vært en absurd tanke. En okkuperer alltid for å øke sin egen nasjons makt, ikke for å gi den bort.

³³ Ibid, bok 3, kapittel 30.

³⁴ Ibid, bok 1, kapittel 5 og 6.

det vanskelig å forestille seg hvordan en borger kan klandres dersom han stikk i strid med borgerdydsidealet søker makt innen republikken for egen vinnings skyld.³⁵ Mennesker vil jo som sagt alltid motiveres av potensialet for egen vinning, og politikk må funderes på dette motivet: «Det er selvsagt helt naturlig og alminnelig å ha lyst til å erobre, og når de menn som forstår sin kunst forsøker det, blir de alltid rost og ikke kritisert.»³⁶ Altså er effektivitet, det vil si i hvilken grad en lykkes, den eneste måten å oppnå andres anerkjennelse på i politisk virksomhet. En etisk og/eller estetisk forestilling om borgerdyd kan derfor ikke ha noen funksjon innen politikken.

Dermed blir moral irrelevant i politikk, og religionen kun et middel til å besørge statens interesser. En god fyrste vet derfor å benytte religion for å vinne frem i statsanliggender. Machiavelli skriver, som jeg allerede har nevnt: «[at det aldri har] vært en lovgiver som ikke påkalte seg Gud, når han skulle innføre ekstraordinære lover.»³⁷ Sagt på en annen måte er religionen kanskje den viktigste brikken i den manipuleringskunsten en må beherske ved statsledelse, mens religionens verdi i seg selv er irrelevant.³⁸ Jamfør en tradisjon med røtter tilbake til den greske *Polis*-epoken ser Machiavelli for seg at et lands guder bør stå som forsvarere av dets lover. Machiavelli setter dermed en gammel tradisjon inn i en moderne kontekst, siden han skiller mellom religion og politikk, idet religionen utelukkende blir tilskrevet en instrumentell rolle. Ifølge Meinecke er Machiavellis tanker rundt en stats egeninteresse et vendepunkt i den europeiske åndshistorie.³⁹

Harvey C. Mansfield Jr. mener historisismen som metode er skyld i Pococks benektelse av Machiavellis modernitet. Moderniteten kan ifølge Harvey C. Mansfield Jr. ikke forstås ved å se på et mål, siden moderniteten ikke har noen destinasjon. Derimot er det mulig å iakttå modernitetens begynnelse, siden utvikling da ble satt i bevegelse. Ut fra dette perspektivet hevder Mansfield at en ikke kan finne en annen tenker før eller samtidig med Machiavelli som minner oss så klart om den realismen, utviklingen og stabiliteten modernitetens begrep om politikk kjennetegnes ved.⁴⁰ Mansfield sier videre at Pocock ikke gir

³⁵ Ibid, bok 2, kapittel 2. Machiavelli var for øvrig selv en som hadde kommet langt høyere opp i Firences maktorganer enn familiebakgrunnen hans skulle tilsi var mulig, og kanskje har dette vært med på å bevirke at han stort sett virker begeistret over alle som får til store dåder kun ved egen hjelp, nesten uavhengig av hvilke midler de benytter (han gir også eksempler på for ekstrem bruk av brutalitet selv om en slik strategi har medført politiske gevinster).

³⁶ Machiavelli 2007, kapittel 3.

³⁷ Machiavelli 2004, bok 1, kapittel 11 (44).

³⁸ Ibid, bok 1, kapittel 12.

³⁹ Meinecke 1960, 85.

⁴⁰ Harvey C. Mansfield Junior: "Machiavelli's Political Science". I: *The American Political Science Review*. 1981 (75), nr. 2, 1. (Her argumenteres det for at Machiavelli oppfant politikk i moderne forstand).

Machiavelli anerkjennelse for originalitet,⁴¹ og utdyper påstanden med å beskrive hvordan en moderne historisisme besitter en motvilje mot å anerkjenne Machiavelli som den første talsmann for en ny sekularisme og realisme.⁴² Likevel er det nesten allment godkjent å tilskrive en vending mot sekularisme og realisme til Machiavellis samtid. Mansfield anser derfor historisismen for å være fundert i en kontekstualiseringspraksis hvor ekstrem originalitet hos et individ ikke tillates.⁴³ Hvis med andre ord målet for historieskriving først og fremst er å kontekstualisere alle tenkere så vil en til sist ende opp med å avvise all form for originalitet.

Pocock oppfatter overgangen til modernitet å være fundert i: «[A] massive increase in the capacity for historical self-understanding.»⁴⁴ I tråd med dette viser Thomas Krogh at Pococks forståelse av modernitet er knyttet opp til benektelsen av ressurser bakenfor det menneskelig empiri kan oppfatte.⁴⁵ Det er nettopp den forståelsen Machiavelli innehar når staten blir noe rent empirisk, idet den kun er en menneskeskapt politisk størrelse og ikke en del av en universell religiøs orden. Det er derfor merkelig å se hvordan Pocock implisitt plasserer Machiavelli i moderniteten, siden han samtidig ikke anerkjenner Machiavelli som en moderne politisk tenker.

For Machiavelli kan egeninteressen bli politikkenes eneste mål på både individ-, gruppe- og statsnivå (på statsnivå utgjør et slikt syn en moderne form for *raison d'état*), nettopp fordi det ikke ligger noe bakenfor politikken en må ta hensyn til.⁴⁶ Religionen blir da

⁴¹ Se gjerne det bikkjeslagsmålet av en debatt som finner sted mellom Pocock og Mansfield i følgende artikler: J. G. A. Pocock: "Prophet and Inquisitor: Or, a Church Built upon Bayonets Cannot Stand: A Comment on Mansfield's 'Strauss's Machiavelli'". I: *Political Theory*. 1975 (3), nr. 4. Harvey C. Mansfield Junior: "Reply to Pocock". I: *Political Theory*. 1975 (3), nr. 4. Harvey C. Mansfield Junior: "Strauss's Machiavelli". I: *Political Theory*. 1975 (3), nr. 4. Jeg vil for øvrig gjøre oppmerksom på at debatten, samt de forskjellige perspektivene på Machiavelli, mellom Pocock og Mansfield avgjort har en metodologisk karakter. Pocock er en representant for "Cambridgeskolen" som blant annet forutsetter en sterk kontekstualisering. Mansfield inngår derimot i en hermeneutisk tradisjon, representert ved hans læremester Strauss, hvor tekstens autoritet står i sentrum. Dette er derimot ikke stedet for å gå dyp inn i denne metododebatten. Mansfield ser for øvrig ut til å hevde at historisismen som metode resulterer i at Pocock ikke gir Machiavelli anerkjennelse for annet enn å gjenopplive antikkens borgersoldat.

⁴² Det finnes mange tanker om hva historisisme er for noe. Imidlertid blir det vanligvis sett på som en form for relativisme hvor standarder for sannhet og gyldighet ligger i en tradisjon. I denne sammenhengen blir da renessansen en tradisjon med visse standarder for sannhet og gyldighet bygget inn i seg, som individer innenfor denne perioden (Machiavelli) ikke kan velge bort.

⁴³ Harvey C. Mansfield Junior: "Review: *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition* by J. G. A. Pocock". I: *The American Political Science Review*. 1977 (71), nr. 3, 1151-1152.

⁴⁴ Pocock 2003, 402.

⁴⁵ Thomas Krogh: "Time in history and politics - a prominent theme in the works of John Pocock". I: *Ideas in History: Pocock and the Cambridge School*. 2008, nr. 3, 54.

⁴⁶ I *Drøftelser* er Machiavelli mest opptatt av grupper (folkelags) og stateres legitime rett til å handle ut fra egeninteresse. I *Fyrsten* skriver han derimot om privatmenn som har blitt statsoverhoder ved egen hjelp, og ikke ut fra arverett. Machiavellis verdensbilde er altså ikke konstruert slik at individer fødes inn i en sosial rolle en ikke kan bryte ut av. En kan argumentere for at også dette er en moderne side ved Machiavelli, selv om det ikke

politikken instrumentelle middel for manipulasjon, og ikke en retningsgivende størrelse for politikk. Pocock registrerer egeninteressens betydning for Machiavellis politiske løsninger, men vil ikke innse at egeninteressen er uforenlig med det klassiske selvoppofrende borgerideal han tillegger Machiavelli. Pocock hevder derimot at Machiavelli på aristotelisk vis anser menneskets endelige mål for å ligge i en politisk tilstand, der borgeren setter seg selv til side hver gang det tjener republikken. “Pococks kabal” går rett og slett ikke opp.

Machiavelli og Hobbes som modernitetens tidlige representanter

Pocock anerkjenner republikken som en moderne statsform, mens Machiavelli i hans øyne ikke er en moderne politisk tenker.⁴⁷ Machiavelli er jo ifølge Pocock nettopp en republikaner, og burde derfor også implisitt være en tidlig moderne politisk tenker. Pocock anerkjenner derimot ikke en politisk teori rundt en moderne statsinteresse (*raison d'état*) hos Machiavelli, men først hos Hobbes: «In this perspective the first 'modern' theorists would be the exponents of *jus gentium* and *raison d'état*, Hugo Grotius and Thomas Hobbes.»⁴⁸

Pocock vil derfor sette et skille mellom Machiavelli og Hobbes, der tilhengerne av Leo Strauss (deriblant Mansfield) ser en kontinuitet.⁴⁹ Skillet Pocock setter mellom Machiavelli og Hobbes begrunnes ut fra at fundamentene for deres politiske tenkning står i motsetning til hverandre:

Hobbes, not an English Machiavelli, is the radical master of Civil War political thought; the English individual, when stripped of all protection and legitimation and reduced to the extreme of prepolitical dereliction, was liable to establish himself in the state of nature, not under the dominion of fortune.⁵⁰

Machiavelli ser nemlig for seg verden hvilende under et skjebnehjul som alltid medfører forandring.⁵¹ Han ønsker derfor med sine politiske teorier å beskrive hvordan en best mulig

er denne avhandlingens hensikt. Machiavelli nevner mange eksempler på privatmenn som svinger seg opp til å bli fyrster, og virker å ha mer respekt for disse enn de som blir født til fyrstedømmer. De fyrstene som er minst avhengig av hell klarer seg naturligvis best over tid, og Machiavellis idealfyrster er derfor de som har blitt fyrster kun ved eget mannsnot. Det eneste idealfyrstene skylder skjebnen er anledningen til å gjøre noe stort, resten fikser de selv. En idealfyrste vil for øvrig alltid kjenne igjen en mulighet for å stige opp fra borger til fyrste hvis den byr seg. Likevel er det nok slik at Machiavelli ser for seg at potensielle fyrster i utgangspunktet kommer fra de øvre sosiale lag, i det minste ikke fra de nederste.

⁴⁷ Noe som blir ekstra merkelig da Pococks prosjekt i *The Machiavellian Moment* ikke er å gi en fullstendig Machiavelli-fortolkning, men derimot å vise hvordan Machiavelli har bidratt i den politiske tenkningen rundt republikken som statsform: Pocock 2003, 183.

⁴⁸ *Ibid*, 563. Pocock har for øvrig i senere år sagt at han har gitt opp å ha noen modernitetsteori. Agendaen min i denne sammenheng er derimot hans Machiavelli-fortolkning, og han har så vidt meg bekjent aldri gått tilbake på at Machiavelli ikke bør ansees som en moderne tenker.

⁴⁹ *Ibid*, 563.

⁵⁰ *Ibid*, 370.

⁵¹ Det virker derimot, blant annet på de antikke eksempler Machiavelli benytter, som om menneskenaturen er konstant. Om dette medfører en uløselig motsetning i Machiavellis tenkning får være opp til andre å diskutere.

kan beskytte seg mot skjebnen og oppnå størst mulig stabilitet i ulike kontekster. Hobbes har derimot et annet utgangspunkt. For han er det ikke skjebnens uforutsigbarhet en må søke å beskytte seg mot, men en tidløs og ahistorisk naturtilstand, noe Pocock korrekt observerer.⁵² Logisk nok vil evige forandringer alltid medføre situasjonsbetingede løsninger, mens en tidløs naturtilstand krever en bestemt politisk løsning.

På tross av forskjellige utgangspunkt er det mulig å finne likheter mellom Machiavellis kontekstuelle betingede politiske løsninger og Hobbes' absolutisme,⁵³ fundert i deres antropologiske utgangspunkt. Lidenskap er ifølge Vickie B. Sullivan drivkraften både Machiavelli og Hobbes ser for seg overstyrer fornuften.⁵⁴ Begge sier også at selv om noen få ønsker å herske så gjelder ikke dette de fleste, og at herskerne er de største konfliktmakerne:

But though there had never been any time, wherein particular men were in a condition of warre one against another; yet in all times, Kings, and Persons of Sovereigne authority, because of their Independency, are in continuall jealousies, and in the state and posture of Gladiators; having their weapons pointing, and their eyes fixed on one another; that is, their Forts, Garrisons, and Guns upon the Frontiers of their Kingdomes; and continuall Spyes upon their neighbours, which is a posture of War.⁵⁵

Hobbes mener altså at utenrikspolitikken, det vil si uavhengige staters relasjoner til hverandre, alltid vil være i en krigstilstand. Å være i en krigstilstand er ikke ensbetydende med en evig krig mellom stater. Derimot er potensialet for krig alltid til stede, siden makten ikke er monopolisert. Machiavelli sier egentlig akkurat det samme når han påpeker at en republikk alltid bør søke ekspansjon for å prøve å kontrollere sine naboer. Begge to mener denne krigstilstanden i utenrikspolitikken skyldes menneskets natur, enten man kaller den ond, egoistisk, selvbevarende eller konkurrerende.

Machiavelli ser som sagt spenningen mellom ambisiøse aristokrater og folkets ønske om trygghet for å være en nødvendig forutsetning hvis republikkens langvarige stabilitet skal sikres. Hobbes anser derimot de manges ønske om fred og trygghet som statens eneste gyldige

Jeg vil likevel påpeke muligheten for at det ikke er sikkert at Machiavelli anser menneskenaturen som konstant, men at statsledelsen likevel må gå ut i fra at mennesker alltid vil handle ondt hvis det gagnar dem.

⁵² Pocock 2003, 372.

⁵³ Hobbes forfatter sin *Leviathan* rett etter at England (egentlig hele Storbritannia) har vært gjennom en blodig borgerkrig. I en slik kontekst ville Machiavelli etter all sannsynlighet også funnet det nødvendig å gi en fyrste all makt for å sikre stabilitet. *Fyrsten* ble nemlig også skrevet etter et kaotisk maktskifte i Firenze. Borgere kan dessuten ifølge Machiavelli, som nevnt, overse sin misunnelse og adlyde en annen borger under livstruende situasjoner.

⁵⁴ Vickie B. Sullivan: *Machiavelli, Hobbes, and the formation of a liberal republicanism in England*. Cambridge: Cambridge University Press 2004, 80. Se også: Thomas Hobbes (redigert og med innledning av Richard Tuck): *Leviathan*. Cambridge: Cambridge University Press 1996, kapittel 13.

⁵⁵ Hobbes 1996, kapittel 13 (63).

mål.⁵⁶ Begge beskriver likevel de manges ønske om trygghet, et ønske fundert i deres frykt for å dø eller bli ruinert, kontra en mindre gruppes ønske om makt.⁵⁷ Altså er menneskers drivkraft for både Machiavelli og Hobbes frykt for personlig tap eller utsikter for personlig gevinst, og begge disse ønsker bunner i den samme egoistiske menneskelige natur.

Imidlertid konkluderer Machiavelli i *Drøftelser* annerledes enn Hobbes rundt hva slags politikk denne naturen fordrer. En av Hobbes hovedagendaer er ifølge Quentin Skinner å angripe den politiske tradisjonen Machiavellis *Drøftelser* inngår i. Denne tradisjonen sier at en lever i slaveri uten politisk frihet.⁵⁸ Jeg finner ingen grunn til å tvile på Skinners observasjoner, men dette har likevel ikke betydning for de moderne tanker Machiavelli og Hobbes deler.⁵⁹ Statens egeninteresse er nødt til å bli politikkenes eneste gyldige domene, siden de styrende alltid må ta utgangspunkt i andre staters vilje til å erobre deres eget fedreland. Siden noen stater søker makt er alle andre enten nødt til å søke makt eller å trygge seg selv. Dette gjelder også individer, bortsett fra at Hobbes finner et unntak fra dette i stater hvor all makt er monopolisert.

For Hobbes er det dessuten herskerens oppgave (enten det er en person eller en institusjon) å avgjøre religionens art, uttrykk og rolle i staten. Statsledelsen bør altså bestemme hvordan religionen offentlig skal praktiseres slik den finner det mest formålstjenlig, siden religionen bør tjene statens interesser.⁶⁰ Dette er definitivt en machiavellisk tankegang og blir ifølge Richard Tuck også oppfattet som machiavellisme av Hobbes' samtidige.⁶¹

Bak Machiavellis og Hobbes' tanker om religionens instrumentelle plass i staten ligger det en form for modernitet til grunn, i den forstand at det bare er verdslige forhold, eller med andre ord menneskelige aktiviteter, som kan være agendaen for politisk ledelse.⁶² Eventuelle universelle og eviggyldige sannheter blir irrelevante for politisk virksomhet. Dermed kommer

⁵⁶ Norman Hampson: *The Enlightenment: An evaluation of its assumptions, attitudes and values*. London: Penguin Books 1990, 29.

⁵⁷ Sullivan 2004, 82-83.

⁵⁸ Quentin Skinner: *Hobbes and Republican Liberty*. Cambridge: Cambridge University Press 2008, 4, 68-72. Ifølge Skinner er det for øvrig hevet over enhver tvil at Hobbes hadde tilgang til Machiavelli i det private biblioteket som Hobbes benyttet. Blant annet var det en utgave av *Drøftelser* der som var oversatt til engelsk.

⁵⁹ En kan for øvrig hevde at troen på et skjebnehjul ikke passer inn i en moderne tankegang. Dette er riktig, og jeg har heller aldri påstått at alle aspekter ved Machiavellis tanker er moderne. Som nevnt i innledningen er han en kompleks tenker, og troen på *Fortuna* er definitivt en forestilling som knytter Machiavelli til sin egen samtid i Firenze.

⁶⁰ Hobbes 1996, kapittel 31.

⁶¹ Ibid, innledning av Richard Tuck, 39.

⁶² Det finnes en distinksjon angående religionens plass i staten mellom Machiavelli og Hobbes. For Machiavelli er religionen en naturlig del av statsapparatet, og dermed er religionens nytte for staten et tema som er naturlig integrert i politikken. Hobbes anser derimot religion som et område utenfor politikken, og det er derfor viktig at statsledelsen får kontroll over dette området. Denne distinksjonen er derimot ikke av avgjørende betydning for argumentasjonen i denne avhandlingen.

statens egeninteresse (raison d'état) til sin rett. Denne moderniteten har Machiavelli åpnet døren for.

Antikken, renessansen og konteksten

Ifølge Maurizio Viroli henviste begrepene politikk og statskunst til forskjellige assosiasjoner for Machiavelli og hans samtidige. Politikk innebar en "ren" og ideell form for republikkens ledelse, mens statskunsten inneholdt alle de skitne triks en i praksis måtte benytte for å styre.⁶³ Statskunsten var ifølge Viroli en del av den kollektive bevissthet blant humanistene i Firenze i Machiavellis samtid: «The language of the art of the state was organized around a core of shared beliefs and interpretations of the political [i vår betydning av begrepet] and moral identity of Florence.»⁶⁴ Altså gir konteksten i Firenze rom for å tolke Machiavellis politiske idealer som fundert på noe annet enn et humanistisk borgerdydsideal med utgangspunkt i antikken, slik Pocock gjør. Machiavellis samtidige er dessuten klar over antikkens mange nyanser, og Machiavelli er utvilsomt inspirert av antikke kilder når han utarbeider sine mer maktkyniske politiske teorier. Interessant er det også at Machiavelli og Hobbes ser ut til å finne mange felles inspirasjonskilder i antikken. Jeg tillater meg å nevne to eksempler.

Machiavelli og Hobbes kjente godt til Thukydides (ca. 460-400 f.kr.),⁶⁵ og Cornelius Tacitus (ca. 55-117).⁶⁶ Den politiske kynismen Machiavelli og Hobbes begge anser som nødvendig, grunnet menneskers evige streben etter egen vinning, er allerede fullt ut utviklet hos Thukydides. I bokens mest berømte passasje, "Melierdialogen", slås det klart fast at det i politikk kun tas hensyn til nytthet i form av egen vinning, og ikke rettferdighet. Det er dermed de mektigstes rett å kreve hva de vil fra den svakere part: «Vi formoder nemlig at gudene også vet sikkert at menneskene på grunn av naturens tvang hersker over dem som er svakere.»⁶⁷ Videre viser "Melierdialogen" at politiske handlinger ikke bør funderes på noe annet enn den faktiske situasjon, som for eksempel spådommer, orakelsvar, gudetro eller

⁶³ Maurizio Viroli: *From Politics to Reason of State*. Cambridge: Cambridge University Press 1992, 174.

⁶⁴ Ibid, 138.

⁶⁵ Machiavelli nevner Thukydides direkte følgende steder: Machiavelli 2004, bok 3, kapittel 16 (366), samt Machiavelli 2003, bok 3 (214). (Machiavelli henviser stort sett til den romerske og ikke den greske antikken, og Thukydides er således et av flere unntak). Den første boken Hobbes publiserte var en oversettelse av den greske historikeren Thukydides: Hobbes 1996, innledning av Richard Tuck, 12.

⁶⁶ Machiavelli nevner Tacitus direkte flere steder i Drøftelser: Machiavelli 2004, bok 1, kapittel 29 (93), samt bok 3, kapittel 6 (316) og 19 (373). I Hobbes' krets var Tacitus nærmest allmenn lesing: Hobbes 1996, innledning av Richard Tuck, 14-18. For øvrig skriver både Thukydides og Tacitus i historisk dialogform, og det er derfor historiske betraktninger som kommer frem gjennom dialogenes stemmer. Altså er det ikke nødvendigvis deres egne overbevisninger, men i denne sammenheng er det irrelevant siden poenget er å vise at slike tanker var tilgjengelige for Machiavelli og Hobbes.

⁶⁷ Thukydides (oversatt og med innledning av Henning Mørland): *Peloponneserkrigen*. Oslo: Aschehoug 2007, bok 5 (105).

æresfølelse. Med andre ord spiller ingen andre krefter enn menneskelig aktivitet noen rolle i politikken. Politikk bedrives for å oppnå egne fordeler, fremfor alt makt, og slik vil det alltid være, grunnet naturens tvang.⁶⁸

Den romerske historiker Tacitus observerer på samme måte hvordan moral ikke nødvendigvis tilhører politikken spilleregler: «Men jeg beretter uten stans om brutale ordre, om anklage på anklage, om svikefulle vennskap, om uskyldiges undergang, om prosesser som alltid resulterer i dødsdom, stadig det samme i trettende ensformighet.»⁶⁹ Enda tydeligere er kanskje kynismen til stede i utenrikspolitikken: «[...] man måtte egentlig bare glede seg over alle forbrytelser utenlands; ja til og med utså frø til innbyrdes hat der [...]»⁷⁰ Videre beskriver Tacitus, akkurat som Machiavelli, hvordan en i politikken må ta hensyn til menneskets misunnelige natur: «For velgjerninger er velkomne så lenge man tror å kunne gjengjelde dem; går de langt over denne grense, vekker de hat istedenfor takknemlighet.»⁷¹ Tacitus sier dessuten også at egen vinning er menneskets drivkraft: «men ingen gikk i gang med noe uten at han regnet med et eller annet utbytte av det.»⁷²

Det er ikke vanskelig å finne flere likheter mellom den politiske realismen i antikken og Machiavellis og Hobbes' behandling av emnet, men parallellene er tilstrekkelig belyst i denne sammenheng. Beskrivelser av politisk maktkynisme er åpenbart tilgjengelige for Machiavelli. Machiavellis modernitet ligger med andre ord ikke i beskrivelsen av en rå virkelighet, men i hans tenkning rundt en legitim statsinteresse hvor religionen er underordnet statens behov. Machiavelli og Hobbes synes dessuten å dele antikke inspirasjonskilder. Ut fra blant annet disse kildene sier Machiavelli relativt klart at det er begeistring for egen vinning og frykt for tap av goder, tanker Hobbes senere tar opp i sin naturrettsteori, som utgjør lidenskapenes fundament og motiverer til handling. Jeg kan derfor ikke godta Pococks fornektelse av en forbindelse mellom Machiavelli og Hobbes, som jo skulle være et argument for å ikke anerkjenne Machiavellis modernitet.

Ifølge Mansfield gir altså ikke historisismen rom for originalitet, men kun kontekst. I Pococks tolkning av Machiavelli virker dette å være tilfelle, siden han forsøker å sette Machiavelli inn i sitt renessansebilde av Firenze. Dermed blir Machiavelli en bløthjertet republikaner, og borgerdyden fundamentet for hans politiske teorier. Hva angår Machiavelli

⁶⁸ Ibid, bok 5 (85-113).

⁶⁹ Cornelius Tacitus (oversatt og med innledning av Henning Mørland): *Årbøkene*. Oslo: Aschehoug 1988, bok 4 (33).

⁷⁰ Ibid, bok 12 (48).

⁷¹ Ibid, bok 4 (18).

⁷² Ibid, bok 11 (7).

er det derimot ikke nødvendig å lese han som enten original, eller for bare å være “et barn av sin tid”. Machiavelli er begge deler. Sagt med andre ord: Machiavelli er inspirert av antikken, påvirket av konteksten i Firenze på sin tid, men det finnes likevel originale tanker hos han som i det minste peker frem mot en modernitet. Disse tankene spinner rundt en legitim egeninteresse som inkluderer individer, samfunnslag og stater, samt religionens instrumentelle rolle for å oppnå politiske mål.

Kapittel 2: Metode, kontekstualisering, tidligere sekundærlitteratur, og en generell introduksjon av Shakespeares historiespill

I dette kapitlet vil først en generell introduksjon av Shakespeares historiespill fremstilles, med særlig vekt på de aktuelle skuespill. Deretter vil jeg diskutere metoden for denne avhandlingen. Tidligere sekundærlitteratur blir behandlet for å begrunne min tilnærming til avhandlingens tema. Til slutt vil jeg kontekstualisere hvilke forestillinger machiavellisme henviste til i Shakespeares samtid, for å klargjøre at jeg tar utgangspunkt i Machiavelli-fortolkningen redegjort for i forrige kapittel, når jeg sporer machiavellismen i *Henrik V* og *Henrik VI*.

Generell introduksjon

Henrik V og *Henrik VI første, annen og tredje del*,⁷³ er historiespill eller eventuelt historiske dramaer, og dette er en sjanger William Shakespeare (1564-1616) langt på vei skapte.⁷⁴ Sjangeren skiller seg ut fra de to klassiske teatergenrene, komedie og tragedie, ved at den i større grad vektlegger statspatriotiske og politiske verdier.⁷⁵ Dessuten er lange tidslinjer typiske for historiespillene.

I løpet av en tiårs periode (ca. 1589-1599) skrev Shakespeare ni skuespill innenfor sjangeren. De ble senere satt sammen i kronologisk rekkefølge i forhold til hvilken tidsepoke de dramatiserte. Åtte av dem utgjorde for første gang en sammenhengende historie da det ble trykket en portefolie av Shakespeares samlede skuespill (1623), mens et av dem er et selvstendig historiespill om kong Johan.⁷⁶ Disse åtte tar for seg Englands samlede kongehistorie i et tidsrom. Dette tidsrommet starter med kong Richard IIs historiske forvisning av Mowbray og den fremtidige Henrik IV i 1398. Henrik VIIIs historiske seier over Richard III i 1485 markerer slutten på beretningen om epoken.

⁷³ Titlene til de fire skuespillene i sin helhet, slik de står oppført i portefolien fra 1623, er som følger: *The Life of Henry the Fifth. The First Part of Henry the Sixth. The Second Part of Henry the Sixth, with the Death of the Good Duke Humphrey. The Third Part of Henry the Sixth, with the Death of the Duke of York*: William Shakespeare (redigert av Jonathan Bate og Eric Rasmussen): *The Royal Shakespeare Company; William Shakespeare/ Complete Works*. Basingstoke: Macmillan 2007. Alle historiespillene vil gjennom avhandlingen kun bli referert til med forkortete titler; for eksempel *Henrik V*. Når jeg kun refererer til *Henrik VI*, uten å spesifisere skuespill, refererer jeg til gjennomgående temaer i alle tre skuespillene om Henrik VI. Det samme gjelder de to skuespillene om Henrik IV, når jeg refererer til *Henrik IV* uten å spesifisere.

⁷⁴ Ibid, innledning til *Henrik VI* av Jonathan Bate, 1098-1099. Det er strid vedrørende om Shakespeare skrev hele *Henrik VI første del*, men bred enighet om at han har skrevet de to andre delene. Jeg vil derimot ikke gå inn i debatten vedrørende hvor mye av første del Shakespeare har skrevet.

⁷⁵ William Shakespeare (gjendiktet av Johan Fredrik Grøgaard, med etterord av Olav Lausund): *Kong Henrik V*. Oslo: Aschehoug 2002, etterord av Olav Lausund, 216.

⁷⁶ Shakespeare skrev senere også et tiende historiespill om Henrik VIII (ca. 1612-1613), sammen med John Fletcher: Shakespeare 2007, innledning til *Henrik VIII* av Jonathan Bate, 1382-1386.

Denne perioden er kanskje den mest turbulente i engelsk kongehistorie. Dermed oppsto Tudor-mytten, som sa at hele epoken i England fra drapet på kong Richard II i 1399 til gjeninnsettelsen av den gamle kongeslekten ved Henrik VII i 1485 var en straff fra Gud. Tudor-mytten funderes selvfølgelig på at det er Gud som styrer historiens gang, og følgende også setter konger på tronen. Et kongemord var dermed den største synd en kunne begå. Shakespeares dramatisering av epoken er da også først og fremst fylt av strid. En konstant intern maktkamp gjør seg gjeldende under alle kongenes regjeringstid, med unntak av Henrik Vs. Om Shakespeare trodde på Tudor-mytten vites derimot ikke. Personlig finner jeg at det er mer som taler i mot enn for dette.

For det første skildres kongen i *Henrik V* som meget godt egnet til å herske, mens kongen i *Richard II* er svak. Noe som i seg selv er snodig hvis Shakespeare trodde at Richard II satt med Guds velsignelse, mens Henrik V ikke gjorde det. For det andre virker det like plausibelt at Shakespeare plukket ut en periode med mye intern strid fordi det ga han egnet stoff å jobbe med, som at han valgte tidsepoken for å vise hva et kongemord og dermed ulydighet mot Gud medførte. For det tredje er det overveldende mange eksempler på at det er menneskers begjær som driver historien fremover i Shakespeares historiespill. For det fjerde var Henrik VIIIs krav på tronen diskutabelt. Han hadde riktig nok røtter i rett linje til Edward III, faren til Richard II, men det var gjennom morens slekt, og Henrik VIIIs oldefar (Edward IIIIs barnebarn) var for øvrig født utenfor ekteskap. Det var dermed andre som rent juridisk hadde mer rett til tronen enn Henrik VII. Det er vanskelig å tenke seg at Shakespeare ikke var klar over Henrik VIIIs svake krav på tronen, med tanke på den oversikten over engelsk kongehistorie han måtte tilegne seg når han skrev historiespillene. Guds forsyn skulle nettopp virke gjennom en legitim arverekkefølge, og Henrik VIIIs stamtre oppfylte egentlig ikke et slikt krav. Dog vet en ikke hva Shakespeare tenkte om Tudor-mytten.

Av de åtte skuespill som dramatiserer denne turbulente perioden er et av dem om regjeringstiden under Henrik V, mens hele tre av dem er viet tiden under Henrik VI. *Henrik V* er det siste av de åtte som ble ført i pennen.⁷⁷ Det må ikke forveksles med at *Henrik V* er det avsluttende skuespillet i forhold til den historiske tidslinjen. Skuespillene om Henrik VI var nemlig etter all sannsynlighet de første skuespillene Shakespeare skrev (ca. 1589-1592). Disse kommer selvfølgelig etter *Henrik V* hvis en sorterer skuespillene etter den faktiske historie, som i den nevnte portefolien.

⁷⁷ Shakespeare 2002, etterord av Olav Lausund, 216-218.

Rekkefølgen Shakespeare skrev skuespillene i gjorde at han kunne henvise til skuespillene om *Henrik VI* i epilogen til *Henrik V*, altså til det som historisk skal komme. Samtidig fungerer denne henvisningen som en påminnelse om at Shakespeare har kommet frem til start, i sin rekke av sammenhengende historiespill. Den siste tetralogien han skrev (*Richard II*, *Henrik IV del 1 og 2*, og *Henrik V*) peker frem mot den første han skrev (*Henrik VI del 1, 2 og 3*, og *Richard III*).⁷⁸ Jeg vil for øvrig omtale Henrik V som prins Henrik i forbindelse med *Henrik IV* skuespillene, av åpenbare grunner. Henrik Vs offisielle tittel i *Henrik IV* er prins Henrik av Wales.

Henrik V er et av få Shakespeare-skuespill en kan datere med stor nøyaktighet på grunn av fortelleren i skuespillet sin referanse til jarlen av Essexs pågående felttog i Irland, som fant sted fra mars til september i 1599.⁷⁹ Jeg skal komme tilbake til Essex i forbindelse med min drøfting av tidligere sekundærlitteratur. For nå vil jeg likevel på det sterkeste presisere at det ikke er i hvilken grad Shakespeares fremstilling av karakterer og handling gjenspeiler den faktiske historie som er tema i min analyse. Min hensikt er kun å analysere machiavellistiske temaer i de utvalgte Shakespeare-skuespill, og ikke i Englands virkelige kongehistorie.

I *Henrik V* dramatiseres perioden den historiske Henrik V regjerte, fra 1413-1422. Storbritannia fantes ikke på dette tidspunktet. Wales og England ble ikke en union før i 1536. I 1707 ble Skottland en del av det britiske statsforbundet, og i 1801 ble også Nord Irland forent med Storbritannia. Henrik V er derfor en heltemodig landsfader for hele den britiske øygruppa fordi han klarer å forene fire stater til en multistatlig hær ved å utpeke en hovedfiende, og dermed gå til kamp mot Frankrike. En forstår gjennom offiserene (en engelsk, walisisk, irsk og skotsk kaptein) at alle de britiske øyer er med på hæertoget, under ledelse av den engelske kongen Henrik V. Videre er det rimelig å hevde at Shakespeares tid er patriotistisk, ut fra dagens målestokk, og *Henrik V* har i moderne tid først og fremst blitt assosiert med tidlig britisk nasjonalisme.⁸⁰

Henrik V er det eneste av Shakespeares sammenhengende historiespill som skildrer et samlet England, grunnet et ønske om å erobre en ytre fiende. I de andre avtegnes et sønderrevet England, grunnet fraksjoner som ivrer etter å kreve deres "legitime" rett til tronen. Altså beskriver de en skjebnesvanger intern maktkamp. Muligens er fraværet av interne stridigheter årsak til at *Henrik V* innehar det simpleste plottet av historiespillene:

⁷⁸ Shakespeare 2007, innledning til *Henrik VI* av Jonathan Bate, 1098.

⁷⁹ Ibid, innledning til *Henrik V* av Jonathan Bate, 1030.

⁸⁰ Ibid, innledning til *Henrik V* av Jonathan Bate, 1026.

Henrik V påberoper seg retten til den franske trone, forpurrer en konspirasjon mot sitt liv, erobrer Harfleur, vinner slaget ved Agincourt, og gifter seg med den beseirede franske kongens datter.⁸¹ Dette kan tolkes som en dobbel invasjon, men jeg vil ikke gå nærmere inn på temaet.

En kan med stor sikkerhet gå ut fra at Shakespeares samtidige forventet et helteskuespill om en samlende landsfader, og idealkonge, når de dro til teateret for å se en oppsetning av Henrik Vs regjeringstid. Spesielt de historiske fremstillingene av slaget ved Agincourt hadde medført mytiske forestillinger om Henrik Vs heltomot.⁸² Tilsynelatende gir Shakespeare det som forventes. Hva Shakespeare egentlig synes om Henrik Vs heltestatus vites for øvrig ikke, og det vil ikke bli gjort noe forsøk på å konkludere rundt Shakespeares personlige meninger i denne avhandlingen. Det er derimot meget interessant å analysere hvordan Shakespeare i historiespillene subtilt, men likevel tydelig og ikke til å feiltolke, avtegner realpolitikk som kynisk og kalkulerende. Kynismen er i historiespillene nødvendig for å oppnå suksess innen politikken verden.

Nær sagt hele Henrik VI's liv dramatiseres i Shakespeares tre skuespill om kongen, fordi han ble kronet allerede som spedbarn. *Henrik VI* starter derfor med Henrik Vs død i 1422 og avslutter med Henrik VI's død i 1471. Plottet i de tre dramaene er grovt sett følgende: Allerede fra første scene skildres splid mellom Englands mektige menn, og tap av franske områder. Henrik Vs erobring av Frankrike blir altså satt i revers. En borgerkrig er dessuten i emning, og det blir tidlig klart at Henrik VI ikke er tilstrekkelig fryktet eller vel nok ansett til å forene fraksjonene. I del to gifter Henrik VI seg med den franske Margaret av Anjou, men dette forhindrer ikke at alle gjenværende engelske territorier i Frankrike går tapt kort tid etter giftemålet. Samtidig vokser kongens kommende hovedrival til tronen, hertugen av York og hans fraksjon, sin styrke. I del tre blir arveretten til tronen overgitt York og hans etterkommere, selv om Henrik VI skal få beholde tronen så lenge han lever. York bryter denne overenskomsten og forsøker å kuppe tronen, men feiler, og Margaret tar deretter livet av York på en hensynsløs og uverdigg måte. Hans sønner, blant dem den fremtidige Edvard IV og Richard III, bruker resten av skuespillet på å søke hevn over sin far.⁸³ Edvard IV blir også konge, men Henrik VI lykkes i å ta tronen tilbake, før den fremtidige Richard III dreper Henrik VI. Edvard IV blir gjeninnsatt på tronen, og York-fraksjonen har dermed vunnet maktkampen.

⁸¹ Ibid, innledning til *Henrik V* av Jonathan Bate, 1026.

⁸² Shakespeare 2002, etterord av Olav Lausund, 221.

⁸³ Shakespeare 2007, innledning til *Henrik VI* av Jonathan Bate, 1098.

Jeg vil blant annet analysere hvilke machiavelliske egenskaper Henrik V har som Henrik VI mangler. Henrik V lykkes jo i å forvalte makten og skape en stabil regjeringsperiode, noe Henrik VI definitivt mislykkes i. Min hovedagenda vil altså være machiavellistiske temaer i *Henrik V*, og så vil jeg benytte meg av *Henrik VI* skuespillene for nærmere å belyse det førstnevnte temaet. Videre vil jeg fokusere på karakterer som jeg mener belyser Henrik V og Henrik VIs karakter. Dermed utelukkes scenene som omhandler den franske fraksjonen i *Henrik V*, inkludert de hvor det tales fransk.

Selv om alle Shakespeares historiespill bærer navnet til de aktuelle engelske konger i den perioden som blir dramatisert, er det ikke slik at kongen nødvendigvis er hovedperson i forhold til antall linjer i spillet. I flere av skuespillene har andre karakterer enn kongen største brøkdelen av linjer. I *Henrik V* er det derimot utvilsomt Henrik V som er hovedperson. Han er gitt hele 32 % av linjene og er,⁸⁴ sammen med Richard III (også 32 %) i skuespillet med samme navn,⁸⁵ den tydeligste hovedpersonen av samtlige i Shakespeares historiespill.⁸⁶

I *Henrik V* ber skuespillets forteller indirekte publikum om å se det gjeldende dramaet i lys av andre, og noe lignende finner ikke sted i Shakespeares øvrige historiespill. I epilogen henviser fortelleren nemlig til skuespillene om *Henrik VI*. Dermed insinuerer han at *Henrik V* og *Henrik VI* bør sees i sammenheng, fremfor og analyseres hver for seg som selvstendige skuespill. Jeg vil derfor avslutte med en analyse av hvordan *Henrik V* og dramaene om *Henrik VI* kan tolkes opp mot hverandre.

Tidligere sekundærlitteratur og metode

Utallige tolkninger av Shakespeares skuespill foreligger, hvor ofte personlige og spekulative lesninger blir fremstilt som om Shakespeare ikke kunne ment noe annet. Problemet ligger ofte i et ønske om å trenge inn i Shakespeares biografi. Siden jeg ikke kan advare mot dette på en mer utmerket måte enn Blair Worden (professor i historie ved Oxford Universitet når artikkelen ble gitt ut), gir jeg ordet til han:

Of course, we would not expect to be able to relate Shakespeare's writings, as we can the writings of More or Sidney or Milton, to their author's life, for the obvious reason that so little about Shakespeare's life is known – or, at any rate, so little that illuminates his character. Sometimes evidence of his biography is detected in his writings, a method which can sometimes be fruitfully applied to other writers, but to which Shakespeare's resistance is quickly evident. I have heard it said by eminent scholars that only a man who had fought in a war could have written *Henry V*; that only a huntsman could have written Theseus's description of his hounds; that only someone with personal experience of the court could have composed the precepts delivered by Polonius to Laertes that so resemble the

⁸⁴ Ibid, innledning til *Henrik V* av Jonathan Bate, 1030.

⁸⁵ Ibid, innledning til *Richard III* av Jonathan Bate, 1302.

⁸⁶ Shakespeare 2002, etterord av Olav Lausund, 223.

recorded maxims of Lord Burghley. The former cabinet minister Mr. Enoch Powell, speaking in a television program on the authorship of the plays, was certain that they are the creation of a man who, like himself, has been at the centre of power. Even Shakespeare's childhood can be re-created on the same principle. Caroline Spurgeon, in one of a series of such discoveries, assures us that Shakespeare 'was clearly, in boyhood at any rate, a keen and strong swimmer, and had probably, with schoolfellows, often plunged and buffeted in the angry waters of the Avon, as did Cassius once with Caesar in the Tiber'. If we were to credit Shakespeare's life with every experience into which his imagination finds an entry we would soon establish for him a career far too active and varied to have left time for the composition of plays – unless perhaps he wrote them at night, during those protracted periods of insomnia that are doubtless re-created in the nocturnal musings of his troubled kings. The relationship between an artist's biography and his writing is always a difficult subject, but there can be no other important writer since the invention of printing for whom we are unable to demonstrate any relationship at all.⁸⁷

Forsøk på å utvinne biografiske opplysninger om Shakespeare i hans skriving medfører altså besynderlige resultater. Ved samme metode har det blitt gjort forsøk på å påvise eller motbevise Shakespeares fordømmelse av eller beundring for Machiavelli. Ofte føres "bevis" for det ene eller andre synet ved hjelp hans antatte inspirasjonskilder, som en forsøker å komme frem til via en meget mangelfull biografi. For det første lar det seg ikke gjøre å konkludere denne debatten, og personlig finner jeg den ikke særlig interessant. En vet ikke om Shakespeare leste et ord av Machiavelli.⁸⁸

Denne avhandlingen omfatter derimot ikke en undersøkelse rundt hvordan Shakespeare eventuelt har blitt introdusert for Machiavellis lære. Jeg vil holde meg til å argumentere for hva en, i lys av dagens Machiavelli-fortolkning, kan anerkjenne som machiavellistiske temaer i Shakespeare. Det ville vært relativt uinteressant å begrense seg til å spore machiavellisme ut fra Shakespeares samtid, fordi en da i all hovedsak bare hadde sporet en eventuell ondskap. Jeg skal komme tilbake til machiavellisme på Shakespeares tid, men en kan trygt gå ut fra at det allmenne synet på Machiavelli den gangen ikke vektla de moderne sider ved han gjennomgått i kapittel en. Hans lære ble først og fremst oppfattet som ond, og dermed var det lite rom for å anse han som noe annet eller mer.

Metoden jeg anvender ligner Hugh Gradys (professor i engelsk ved Arcadia Universitet, Pennsylvania) omtale av "presentist studies":

[...] they constitute an important challenge to historicist premises because they underline the salient point that all our knowledge of works from the past is conditioned by and dependent upon the culture, language, and ideologies of the present, and this means that historicism itself necessarily produces an implicit allegory of the present in its configuration of the past.⁸⁹

⁸⁷ Blair Worden: "Shakespeare and Politics". I: Catherine M. S. Alexander: *Shakespeare and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press 2004, 23.

⁸⁸ John J. Coughin: "Shakespeare and Politics: and introduction". I: Catherine M. S. Alexander: *Shakespeare and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press 2004, 20.

⁸⁹ *Ibid*, 2.

Ens kunnskap om fortidige verker farges alltid av den nåtidige kontekst. Dermed kan det være hensiktsmessig å gå inn i en idèhistorisk undersøkelse hvor utgangspunktet nettopp er dagens forståelse av tidligere tanker. Med andre ord blir fokuset på kontekst flyttet. Der historisismen knesetter en kontekstuell undersøkelse av alle historiske verker, foreslår “presentist studies” først og fremst et selvfokus på hvilken kontekst historikeren opererer i. I forrige kapittel ble det nevnt at historisismen i sin ytterste konsekvens kan kontekstualisere bort all originalitet. “Presentist studies” i ekstrem form står derimot i fare for å kontekstualisere bort historikerens egen originalitet. Det sistnevnte alternativet er utvilsomt å foretrekke. Kanskje et slikt utgangspunkt også gjør det lettere å skille mellom nåtidens og fortidens tolkning av en forfatter, i dette tilfellet Machiavelli. Ved å kontekstualisere sitt eget utgangspunkt setter en det opp mot fortiden, og kontekstualiserer dermed også tidligere epoker. Jeg vil derimot la det være opp til leseren å bedømme en slik påstand, og ikke argumentere videre for et slikt syn. Oppsummeringsvis ser jeg verdien i kontekstualisering av tidsepoker, inkludert vår egen. Derimot har jeg pekt på noen fallgruver når det gjelder for hard kontekstualisering av individer i forhold til deres samtid.

Metoden i denne avhandlingen legger til grunn en frigjøring fra den begrensning jeg mener en streng kontekstualisering, eller historisismen, gir ved historiske undersøkelser av individers påvirkning på åndshistorien. Avhandlingens formål er å drøfte hvordan Shakespeare belyser de komponentene av machiavellisme jeg beskrev i forrige kapittel. Altså påstår jeg at Shakespeare har en machiavellisk innsikt, uavhengig av i hvor stor grad han oppfatter sine beskrivelser av realpolitikk som machiavelliske. Med andre ord vil jeg ikke binde meg til gjentagende å argumentere for hva det er rimelig å anta at Shakespeare oppfattet som machiavellisme. Hvilke etiske vurderinger Shakespeare eventuelt måtte ha rundt Machiavellis politiske filosofi blir dermed heller ikke gjenstand for min analyse.

Mange Shakespeare-fortolkere har søkt å finne absolutte menneskelige bindeledd mellom Shakespeare og vår europeiske åndshistorie før hans tid, og ut fra sine funn fremlagt påstander om Shakespeares etiske vurderinger. Et slikt prosjekt har kanskje blitt mer omfattende enn analysen av hvilke ideer som faktisk finnes i Shakespeares forfatterskap. For eksempel går en ut fra at machiavelliske ideer finnes i Shakespeare, begrunner dette med to eller tre velkjente eksempler, og sporer via hvilke individer disse ideene har ankommet Shakespeares sinn. Jeg savner derimot en dyptgående tekstanalyse av machiavelliske ideer i *Henrik V* og *Henrik VI*, hvor det blir redegjort for fortolkerens forståelse av machiavellisme. Jeg hevder altså at mange har trukket paralleller mellom skuespillene og Machiavelli, men at få har gjort grunnjobben. Det vil innebære å systematisk nærlese skuespillene en drøfter for å

analysere hvilke machiavellistiske temaer de inneholder. Det er min visjon å gjøre nettopp det.

Derfor vil jeg vise hva Shakespeare faktisk skrev for så å gi min tolkning av det. Det innebærer å oversette alle begrep og uttrykk jeg tror kan forstås på flere måter, og dermed klargjøre hvordan jeg leser dem. En slik næranalyse gir leseren et godt grunnlag for å gjøre egne konklusjoner, og å forkaste eller godta mine funn. Jeg håper derfor å bli unnskyldt mange og til dels lange sitater fra primærkildene. Dette er videre en ren tekstanalyse av de aktuelle skuespill, og ikke en tolkning av hvordan forskjellige oppsetninger har blitt opplevd fra teatersalen, kinosetet eller godstolen foran fjernsynet. Når jeg henviser til publikum er det kun fordi fortelleren i manuskriptet direkte tiltaler tilskuere, og ikke i utgangspunktet lesere. En næranalyse av machiavellistiske temaer i Shakespeares Henrik V og Henrik VI må likevel, selv om en kunne oppført skuespillet akkurat slik Shakespeare så det for seg, av åpenbare årsaker gjøres gjennom en tekstanalyse.

For øvrig vil alle henvisninger til Shakespeare settes opp i klammer, for å unngå unødige fotnoter. Referansene vil settes opp slik: Skuespill, akt, scene, linje(r). Når fortelleren dukker opp vil det ikke refereres til scene, men kun akt og linjer. Fortelleren fremtrer nødvendigvis alltid før første scene i hver akt, i tillegg til epilogen, idet hans jobb tilsynelatende er å binde aktene sammen, samt peke frem mot *Henrik VI*. Ved korte Shakespeare-sitater, i den fortløpende teksten, vil jeg skille Shakespeares linjer med skråstrek.

I min tolkning av ord og uttrykk har jeg konsultert notene til Shakespeares originaltekster i Royal Shakespeare Companys: *William Shakespeare/ Complete Works*. Imidlertid blir det ikke henvist til disse notene fordi det hadde medført uforholdsmessig mye referanser. Alle notene i Royal Shakespeare Company nummereres derimot i henhold til Shakespeares linjer i den aktuelle scene, slik at det ikke bør være problematisk å finne tilbake til dem. Denne utgaven av Shakespeares samlede verker presenterer den første Folioen fra 1623, og alle mine referanser til Shakespeare er hentet fra denne.⁹⁰

De eneste bøkene jeg har funnet som gir en nærlesing av machiavellisme i Shakespeares forfatterskap er av en eller annen grunn begge utgitt i 2002: Hugh Gradys *Shakespeare, Machiavelli, & Montaigne*, og John Alan Roes *Shakespeare and Machiavelli* forsøker begge i detalj å analysere machiavellistiske temaer i utvalgte Shakespeare dramaer.⁹¹

⁹⁰ Shakespeare 2007: For detaljer vedrørende redigeringsarbeidet se, 50-59.

⁹¹ I alle fall som er mulige å spore opp og som har ISBN nummer. Det finnes derimot en bok til. Stephen Hollingshead skrev under sitt doktorgradsstipendiat *Shakespeare's answer to Machiavelli*, utgitt av Carolina Academic Press i 2005. Det er derimot ikke mulig å få tak i denne boken. Den har heller ikke fått noen

Utvalget av skuespill som disse bøkene analyserer gjør derimot at *Henrik V* ikke gis den oppmerksomhet jeg ønsker å gi skuespillet, mens *Henrik VI* overhodet ikke er i fokus. I tillegg synes jeg utgangspunktet for og analysen av *Henrik V* i de to nevnte bøkene til dels er problematiske. Jeg vil kort redegjøre for hva mitt hodebry skyldes, fordi hullene jeg forsøker å fylle ut fra de eksisterende analysene av machiavellistiske temaer i *Henrik V* utgjør begrunnelsen for det foreliggende arbeid. *Henrik V* er for øvrig sannsynligvis det skuespillet som har forårsaket størst uenighet blant Shakespeare-fortolkere. Striden går ut på om Henrik V må anees som en idealkonge eller en kynisk manipulator. Likevel har ingen som jeg har klart å spore opp skrevet en bok hvor machiavellistiske temaer i *Henrik V* har vært hovedfokus, slik det er i denne avhandlingen.

Hugh Grady benytter seg hovedsaklig av historisisme fremfor det han omtalte som “presentist studies”: «In what follows, I am pursuing a version of historicism, in the sense that I am trying to define probable meanings the Shakespearian texts had in their own social contexts.»⁹² I utgangspunktet er dette selvfølgelig en helt legitim metode for en historisk analyse av machiavellisme i Shakespeares verker. Derimot havner Grady, som jeg i forrige kapittel argumenterte for at Pocock gjorde, likevel ut i dypt vann grunnet hans metodologiske utgangspunkt. Grady utdyper videre sitt prosjekt følgende:

[...] for the most part I am asking readers to ‘bracket’ the richness of Machiavelli’s legacy and to focus instead -as much of the world has always done- on some of his most controversial, even shocking ideas concerning the necessity of deception, immorality, and violence in politics in a world in which men are not good and he who would be good invites defeat. This is a doctrine which appears to have preoccupied a segment of the English political class in the Elizabethan era, and it is a set of ideas in particular which seems to animate the puzzling actions of the young Earl of Essex in this period [...]⁹³

Grady gjør oppmerksom på at arven fra Machiavelli er rikholdig og variert. Derfor spesifiserer han hvilke komponenter av machiavellismen han vil spore, i stedet for kun å gå ut i fra at machiavellisme er synonymt med ond politisk kynisme. Grady gjør det likevel klart at det er den tradisjonelle politiske kynismen forbundet med Machiavelli han ønsker å spore, men tar seg i alle fall bryet med å klargjøre sitt perspektiv.

I Gradys jakt på å definere troverdige betydninger Shakespeares tekster hadde innenfor deres egen sosiale kontekst, blir han derimot besatt av å finne lenker mellom jarlen av Essex og Shakespeare grunnet sitt historistiske prosjekt. Jeg vil bruke denne besettelsen for å gi et

oppmerksomhet eller anmeldelser i internasjonale tidsskrift-databaser. Hollingshead har for øvrig ikke gitt ut noe mer og forlot akademia når han hadde gjennomført sin Ph.D grad.

⁹² Hugh Grady: *Shakespeare, Machiavelli, & Montaigne: Power and Subjectivity from Richard II to Hamlet*. Oxford New York: Oxford University Press 2002, 6.

⁹³ Ibid, 21.

eksempel på de uoverstigelige vanskeligheter en møter når en forsøker å gjøre rede for hvilke direkte koblinger Shakespeare hadde til Machiavelli. Hugh Grady skriver følgende om Shakespeares kobling til Machiavelli, via en av Shakespeares samtidige; nemlig fraksjonen rundt jarl av Essex, Robert Devereux:

Attempts to establish connections between Shakespeare and the Essex faction have ebbed and flowed in Shakespeare scholarship for over a century. There are tantalizing, well-known clues of such a linkage [...] However, after more than 100 years of attempts, Shakespeare scholarship has never gone beyond informed speculation on this matter. We can establish connections between Shakespeare and the Essex faction, but we do not know how significant or consequential these were. And even though numerous historians affirm the importance of Machiavelli and his sources to several of Essex's advisers, all we can finally say on this issue is that like all the other members of the Elizabethan political class, but more openly than most of them, Essex employed advisers steeped in the political discourses of Machiavelli and related writers of the humanist tradition.⁹⁴

Etter å ha forsøkt å etablere lenker i hundre år er det beste en har kommet opp med ifølge Grady kvalifiserte gjetninger, i prosjektet med å påvise absolutte forbindelser mellom Shakespeare og Machiavelli, via menneskelige mellomledd. Sitatet ovenfor er hentet fra første kapittel i *Shakespeare, Machiavelli, & Montaigne*, men når han skal konkludere rundt machiavellismen i *Henrik V* har Grady glemt den advarselen han insinuerte i starten av boken.

Han påpeker riktig nok med rette, noe som er allment akseptert blant Shakespearefortolkere, at fortelleren i *Henrik V* refererer til Devereux. Her blir fortiden skuespillet beretter om sammenlignet med Shakespeares samtid. Fortelleren henviser til Devereuxs forventede velkomst fra et pågående felttog i Irland, på oppdrag fra dronning Elizabeth 1, som antas å kunne reflektere en brøkdell av mottagelsen Henrik V mottok:

As by a lower but by loving likelihood,
Where now the general of our gracious empress,
As in good time he may, from Ireland coming,
Bringing rebellion broachèd on his sword [...] (*Henrik V*, 5, 29-32)

Under de samme kjærlige omstendigheter (*loving likelihood*) som Henrik V ble møtt med, men likevel mindre storlått, vil Devereux (*the general of our gracious empress*) muligens bli tatt i mot. Han vil i så fall ha spiddet (*broachèd*) det irske opprøret som faktisk fant sted i 1599. Slik skulle det ikke gå. Dronningen så på jarlens felttog som mislykket, og etter en rekke hendelser jeg ikke her kan gå inn på blir Devereux dømt for høyforræderi og halshugget i 1601.

⁹⁴ Ibid, 28.

Gradys analyse av Shakespeares skuespill ut i fra historiske hendelser konkluderes følgende:

But there is another explanation for the tone of phrases like ‘lower but high-loving likelihood’ and ‘As in good time he may’. The hesitations seem to me more likely to reflect, not some insider’s knowledge that things in Ireland were not going well, but an authorial uneasiness with the political project whose ideal form he had just represented; [...] Only a few months after the composition and first performances of this play, the impossibilities of this version of Machiavellian politics, which inform the most accessible layers of *Henry V*, would be apparent for all with eyes to see.⁹⁵

Grady hevder at fortellerens forbehold; “lower but high-loving likelihood” og “As in good time he may”, skyldes Shakespeares følelse av ubehag med henblikk på den ideelle form for det politiske prosjekt *Henrik V* og Devereux samtidig representerte. Dette politiske prosjekt er ifølge Grady machiavellisme.

En slik tolkning er i beste fall spekulativ. Den forutsetter at Shakespeare, og alle andre som har øyne, så på Devereux som en lærd machiavellist. I sin konklusjon ender altså Grady opp med å ignorere de opplysninger han selv sto inne for. Nemlig at jarlens fasinasjon for Machiavelli også er spekulativ, fordi den kun er basert på at han hadde rådgivere som kjente godt til den humanistiske tradisjonen. At alle i Devereuxs egen samtid skulle oppfatte han som en machiavellist finnes det altså lite belegg for å hevde. Langt mer sannsynlig er det at Shakespeares forbehold med hensyn til smigeren av jarlen beror på at utfallet i Irland enda er usikkert. Dessuten kunne dronning Elizabeth ta det som en fornærmelse mot den engelske kongetronen dersom en av hennes undersåtter ble likestilt med den allment sett mest heltedmodige engelske kongen noensinne.

Mitt formål med dette eksemplet er likevel ikke å konkludere rundt hva Shakespeare ville med sin referanse til Devereux. Den er derimot å vise hvor langt ut på viddene en kan komme, selv om en i utgangspunktet innser usikre koblinger, når en skal forsøke å trenge inn i Shakespeares “egentlige” budskap ved å se på hvem Shakespeare kunne hente sin inspirasjon fra.

Jeg argumenterte for at Pococks historistiske metode medførte at Machiavellis originalitet, og de moderne trekk ved han, ble oversett. Grady frarøver på ingen måte Shakespeare for det samme. Derimot etablerer han lenker mellom Shakespeare og en av hans samtidige, som Grady ifølge sitt eget utgangspunkt burde sett at er spekulative. Jeg vil derfor heller konsentrere meg om hvilke komponenter av Machiavelli en kan gjenfinne i de aktuelle skuespillene, fremfor en historistisk biografisk undersøkelse. Disse komponentene gjorde jeg

⁹⁵ Ibid, 241-242.

rede for i forrige kapittel. Samlet sett vil de favne videre enn kun den tradisjonelt onde politiske kynismen tradisjonelt forbundet med Machiavelli, som Grady begrenset seg til.

John Alan Roes (førsteamanuensis i engelsk på Universitetet i York da boken ble publisert) *Shakespeare and Machiavelli* gjør krav på å være den første boken som sammenligner Machiavelli og Shakespeare i detalj.⁹⁶ Roes formål er å vise hvordan de to deler retoriske midler og strategier. I forhold til *Henrik V* vil Roe vise hvordan Shakespeare stiller Henrik Vs kynisme i et fordelaktig lys, ved sammenligningen av kongen og Alexander den Store. På samme måte konkluderer Roe med at Machiavelli viser Cesare Borgias råskap som hederlig, ved å sammenligne han med den ubarmhertige Agathocles:⁹⁷

As machiavelli uses Agathocles in mitigation of the cruelty of his model prince Cesare Borgia, so Shakespeare, through Fluellen, uses the ancient example of Alexander's blind-rage killing of his friend Cleitus to put Henry's effectively fatal rejection of Falstaff in a comparably better light [...] each author introduces, for comparison, similar kinds of conduct which are less defensible, and in every way worse, than that of his model. The expedient Cesare Borgia gains from the comparison with the pitiless Agathocles, who seems to live for depravity, just as the sober Henry seems better than the drunken Alexander, the common element of heroism in all four men being otherwise beyond dispute. Henry's clear-headedness on the battlefield seems retrospectively to underline the clarity of judgment with which he renounces Falstaff. The anger he feels in France in turn reminds us that righteous indignation has been his principal motivating force from the very start, back in Eastcheap, but that it has sometimes been disguised or bemused.⁹⁸

Fluellen, en kaptein i *Henrik V* som jeg skal komme tilbake til i neste kapittel, sammenligner Henrik Vs forvisning av sin tidligere venn Falstaff med Alexanders drap på sin venn Cleitus. Henrik V blir fremstilt som edruelig og fornuftig, mens Alexander den Store er forfyllet og irrasjonell. Med andre ord er Henrik V en idealkonge, da han overgår en av historiens mest mytiske og heroiske skikkelser. Henrik Vs forvisning av Falstaff skjer grunnet politiske hensyn, men sammenligningen med Alexanders drap gjør at Henrik Vs kynisme blekner. Roe hevder at det er en retorisk machiavellisk strategi Shakespeare benytter når han får Henrik V til å virke hederlig, ved å sammenligne hans kynisme med en mer brutal, men suksessfull, historisk person. At Henrik Vs avvisning av Falstaff er en strategisk vurdering, slik Roe beskriver det, skal jeg for øvrig bekrefte i neste kapittel.

Videre hevder Roe at Shakespeare sammenligner Henrik V og Alexander den Store for å bevise at en rettferdig harme hele tiden har vært Henrik Vs hoveddrivkraft, noe som synes vanskelig å forstå. Derimot forteller *Henrik IV* og *Henrik V* at et ønske om å holde på makten,

⁹⁶ John Roe: *Studies in Renaissance Literature Volume 9: Shakespeare and Machiavelli*. Cambridge: D.S. Brewer 2002, forordet.

⁹⁷ Det kan for øvrig betviles om Machiavelli setter Borgia, eller Shakespeare stiller Henrik V, i et bedre lys ved å sammenligne dem med andre karakterer, men det kan jeg ikke gå nærmere inn på. Se Strier to noter ned for en utførlig diskusjon vedrørende dette.

⁹⁸ Roe 2002, 92.

ved å stadig erobre mer makt, er Henrik Vs utgangspunkt. Gradys konklusjon fremgår dermed sannsynligvis av en trang til å skape paralleller mellom Machiavelli og Shakespeares metoder. Henrik V vet nemlig utmerket godt, noe som kommer tydelig frem, at han ikke sitter på kongetronen grunnet rettferdighet og en legitim arverett til den. Roe vil likevel anse Shakespeare som Henrik Vs forsvarer,⁹⁹ og benytter seg av påståtte paralleller mellom Machiavelli og Shakespeare for å legitimere et slikt standpunkt. Jeg vil for øvrig utførlig drøfte Henrik Vs motiver i neste kapittel.

Jeg vil derimot vokte meg vel for å tro at jeg kan gå inn i hodet til Shakespeare, og klargjøre hans eventuelle sympatier med sine karakterer, men holde meg til kun å påpeke hva som kan ansees som machiavellistiske temaer i de aktuelle skuespillene.

En artikkel av Vickie Sullivan (førsteamanuensis i statsvitenskap ved Tuft Universitet da artikkelen ble publisert) må også nevnes, fordi denne spesifikt analyserer machiavellistiske trekk ved Henrik V: “Princes to Act: Henry V as the Machiavellian Prince of Appearance” er til tider god, og det blir gjort interessante funn angående Henrik Vs manipulative evner i den offentlige sfære. Derimot bruker Sullivan fortellerens oppfordring om å bearbeide tanken litt vel bokstavelig, i sin avslutning:

In attempting to employ Machiavelli's endless and self-destructive strategy in the manner in which he does, Henry V can be deemed a Machiavellian prince. The king, whose martial striving renders him a prince, does indeed play out a tragedy on French soil (cf. Henry V, 1.2.103-10). What are we to make of Shakespeare's play, which presents so unattractive a portrait of a monarch whose surface is so undeniably beguiling? An answer appears to emerge from a recognition of the tension between an unthinking acceptance of the claims that the Prologue and Chorus make on behalf of the worthiness of Henry and his cause on the one hand, and their demands that the members of the audience “Work, work [their] thoughts” on the other (Henry V, Cho. 3.25).¹⁰⁰

Fortelleren er her revet helt ut av kontekst. I sitatet Sullivan henviser til ber fortelleren publikum forestille seg hvor storslagen beleiringen ved Harfleur var. Fortelleren insinuerer aldri at glorifiseringen av Henrik V er falsk, eller at en skal bruke fantasien til å svartmale kongen, selv om Sullivan oppfatter det slik. Utover dette finner jeg ingen grunn til å kommentere Sullivans konklusjon ytterligere, annet enn å henvise til at den er et prakt eksempelpå de personlige og spekulative lesninger jeg tidligere påsto eksisterte.

Günther Walch (professor ved senter for britiske studier ved Humboldt universitet, Berlin, da artikkelen ble publisert) skriver i “Henry V as working-house of ideology” at det er

⁹⁹ Richard Strier: “Review: *Shakespeare and Machiavelli*, by John Roe”. I: *Shakespeare Quarterly*. 2004 (55), nr. 4, 480-483.

¹⁰⁰ Joseph Alulis og Vickie Sullivan: *Shakespeare's Political Pageant: Essays in Literature and Politics*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers Inc. 1996, 145-146.

en gjennomgående motvilje i *Henrik V*, med hensyn til å utelukkende fremstille hovedpersonen som en samlende idealkonge, slik det ble forventet. Shakespeares ulyst kommer ifølge Walch best frem når en isolerer fortellerens rolle i skuespillet, mot skuespillets faktiske handling.¹⁰¹ Særlig interessant blir fortellerens rolle fordi Shakespeare ikke har funnet det hensiktsmessig å inkludere en forteller i noen andre av hans historiespill.¹⁰² I første omgang synes dette merkelig fordi *Henrik V* kanskje har det enkleste plottet av historiespillene.

Det skulle altså ikke være nødvendig med en forteller som binder sammen aktene, og derfor er det nærliggende å anta at fortelleren er sentral i dramaets struktur på en annen måte: Walch skriver:

We are gradually made aware, by the way the Chorus operates, that he cannot be relied upon to be always talking of what is actually represented on the stage. On somewhat closer scrutiny, he does not seem to be operating innocently 'as a peculiar feature, connecting and explaining the action as it proceeds' at all [...] We are made to stumble on such incongruity, created rather than elucidated by the Chorus, when the very first dialogue opens, and when after the Prologue's eulogy the very first line deals, not with patriotism, as we've been promised by the Prologue, but with ecclesiastic financial transactions, something nowhere hinted at in the Chorus.¹⁰³

Walch antyder, som jeg skal komme tilbake til, med riktighet hvordan *Henrik Vs* første akt ikke gjenspeiler fortellerens prolog. Fortelleren lover at skuespillet skal skildre store og ærerike hendelser. I hele den første scenen diskuterer derimot erkebiskop Canterbury og biskop Ely hvordan de kan unngå innføringen av en ny beskatning av kirkens eiendommer, foreslått av parlamentet. Det blir raskt klart at biskopene planlegger å få det nye lovforslaget avvist ved å alliere seg med kong Henrik V.

Ifølge Walch er en lignende forherligelse av skuespillets faktiske handling karakteristisk for fortellerens rolle gjennom hele skuespillet.¹⁰⁴ Det er med andre ord stor forskjell på historien fortelleren gjengir, og hva som faktisk finner sted i *Henrik V*. Walch konkluderer følgende:

By showing the young king not shining in the world of the Chorus's creation but living in the world of history Henry becomes a complex character. Moreover, the play's questions are addressed to problems concerning the nature of history, its motivating forces and the ideological function of its representation. The chorus can make the Elizabethan audience aware of the political significance of these questions by highlighting the discrepancies between the orthodox historical legend perpetuated by those in power and

¹⁰¹ Günther Walch: "Henry V as working-house of ideology". I: Catherine M. S. Alexander: *Shakespeare and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press 2004, 201.

¹⁰² *Henrik IV, del 2* og *Henrik VIII* inneholder en prolog og epilog, men *Henrik V* er det eneste historiespillet med en gjennomgående forteller (altså at han dukker opp for å introdusere alle fem akter i tillegg til en epilog).

¹⁰³ Walch 2004, 201-202.

¹⁰⁴ *Ibid*, 203.

the ideology connected with it on the one hand, and the actual movement of history on the other, and thus shows the official ideology up for what it has become: an illusion effectively used as an instrument of power.¹⁰⁵

Ifølge Walch ønsker Shakespeare å knekke den “offisielle” ideologien for sine samtidige, altså mytene rundt Henrik V. Ved å vise at fortellerens fremstilling av historien og den faktiske handling ikke stemmer overens, skal Shakespeare avsløre Henrik V.

Jeg vil vokte meg vel for å konkludere med henblikk på Shakespeares eventuelle budskap til sin samtid. Likevel vil jeg benytte meg av Walch sitt perspektiv når det gjelder å isolere fortellerens rolle i forhold til resten av karakterene og handlingen i *Henrik V*. Min hensikt er å undersøke om et slikt perspektiv bringer machiavellismen klarere frem i lyset, enn handlingen alene viser. Walch nevner ikke Machiavelli eller machiavellisme i sin artikkel, men på mange måter er mitt prosjekt en mindre bastant videreføring av det perspektivet Walch introduserte. Der han over fire sider konkluderer med hva Shakespeare vil vise ved å benytte seg av fortelleren, kommer jeg stadig tilbake til fortellerens rolle etter å ha sporet komponenter av machiavellisme. Fortelleren opptrer for øvrig seks ganger i løpet av *Henrik V*. Det vil si i forkant av hver av de fem aktene, og ved en epiløp som avslutter skuespillet.

Jeg har nå drøftet den mest relevante sekundærlitteraturen jeg har funnet for avhandlingens tema. Drøftelsen har gjort meg oppmerksom på de farer som ligger i å skulle oppdage nye elementer i Shakespeare. Derfor vil jeg unngå å gjøre en historisk eller biografisk undersøkelse av Shakespeare, hvor jeg ender med å gi en konklusjon på hans “egentlige budskap” til sin samtid, eller rundt hva slags følelser han har for sine skuespill. Jeg vil heller ikke fundere på Shakespeares personlige hensikt med sine karakterer, men derimot begrense meg til å tolke mulige effekter de gir i det aktuelle skuespill.

Denne avhandlingen er som sagt et forsøk på å analysere machiavellistiske temaer i *Henrik V* og *Henrik VI* ut fra dagens Machiavelli-fortolkning. Dette utgangspunktet kommer nære det Grady omtalte som “presentist studies”, men selv valgte å ikke benytte seg av.

Kontekst: Machiavellisme i Shakespeares samtid

Machiavelli-fortolkningen i Shakespeares samtid er relevant også for dagens fortolkning. Eksempelvis vil jeg insinuere at Shakespeare moderniserer den engelske, og dermed ettertidens, forståelse av machiavellistiske temaer, ved å løfte machiavellismen opp fra individ til statsnivå. Noe som ikke må forveksles med påstanden om at Shakespeare bevisst prøvde å vise hvordan machiavellisme på statsnivå fant sted, eller at han selv forbandt realpolitikken

¹⁰⁵ Ibid, 203-204.

som beskrives i hans skuespill med machiavellisme. Som sagt vil ikke denne avhandlingen konkludere med hensyn til hvorvidt Shakespeare selv oppfattet machiavellistiske temaer i *Henrik V* og *Henrik VI* for machiavelliske.

Felix Gilbert (1905-1991, tidligere professor i historie ved Princeton Universitet) hevder at machiavellisme, som et begrep, og andre varianter av det, ble benyttet på slutten av 1500-tallet i Storbritannia. Bakgrunnen for begrepet var en forestilling om at Machiavellis lære infiltrerte britisk politikk, slik et fremmed virus kunne smitte en frisk kropp. Fellestrekket ved alle machiavelliske holdninger ble ansett for å være tvilen om at suksessfull handling var kompatibel med å leve i henhold til en moralkode. Machiavelli var på 1500-tallet i England derfor ansett som en lærermester i ondskap. Hans budskap var; å være ond er mer nyttig og effektivt enn å være god. En burde med andre ord bedra, lyve, begå forbrytelser, og til og med myrde hvis dette hjalp en i å oppnå suksess. Som en advokat for slike onde doktriner så nærmet forestillingen om Machiavelli seg den en tradisjonelt hadde reservert djevelen.¹⁰⁶

Dette utelukkende negative perspektivet på Machiavelli kan betegnes som anti-machiavellisme. Det var derimot ikke bare Machiavellis teorier som førte til anti-machiavellismen. Gilbert beskriver hvordan den generelle konteksten i Storbritannia på 1500-tallet også gjorde sitt til at machiavellisme utelukkende ble betraktet som noe negativt. Italienerne var i stor grad betraktet med mistro og hat nord for alpene. Aktivitetene og ressursene til italienske kjøpmenn og bankierer hadde gitt dem innflytelse og makt ved hoffene, altså i maktens sentrum, i de fleste europeiske land. Deres ry som ledere innen kunst og boklig lærdom gjorde at italienerne også var ettertraktet for høytstående stillinger innen universiteter, og ulike administrasjoner. De fremtredende posisjonene til disse italienske utlendingene vekket selvfølgelig misunnelse i lokalbefolkninger. Italienerne ble dermed holdt ansvarlige for vanstyre og korrupsjon, samt for å avlede ledere fra den tradisjonelt ærlige måten å styre på. Det var denne anti-italianismen som ga vann på mølla til anti-machiavellismen.¹⁰⁷

Anti-italianismen er for øvrig også tilstede i Shakespeares historiespill. I *Richard II* klager hertugen av York, Edmund Langley, over at kongen er døv for annet enn smiger:

No, it [kongens øre] is stopped with other flatt'ring sounds,
As praises, of his state: then there are found
Lascivious metres, to whose venom sound

¹⁰⁶ Felix Gilbert: *History: choice and commitment*. Cambridge: Belknap Press 1977, 117.

¹⁰⁷ Ibid, 117-118.

The open ear of youth doth always listen,
Report of fashions in proud Italy,
Whose manners still our tardy apish nation
Limps after in base imitation. (*Richard II*, 2, 1, 17-23)

Kongens øre er tettet til av giftige (*venom*) vers (*metres*), grunnet hans kongelige prakt (*his state*). Årsaken er at den engelske ungdom alltid ser til det arrogante (*proud*) Italia, og dørskt etteraper (*tardy apish*) landets moter. Smiger er altså i utgangspunktet et italiensk konsept, som så har besmittet England.

Machiavellisme som term brukt i britisk litteratur kan spores tilbake til et essay av Thomas Nash (1567-1601) fra 1589, (altså omtrent samtidig som Shakespeare skrev *Henrik VI: Martin Monds Mind*). Kjernen i læren om det onde blir sagt å være machiavellisk, og Nash sidestiller machiavellisme med satanisme: «By nature an atheist, by art a machiavellist, in sum a satanist.»¹⁰⁸

Lignende forestillinger om Machiavelli utgjorde gjerne prototypen for en skurkaktig karakter i teaterstykker og romaner. Christopher Marlowe (1564-1593) var den første, i alle fall i britisk litteratur, som fremstilte en psykopat i et skuespill fra 1589-1590. Machiavelli som en litterær figur åpner hele skuespillet:

Machiavelli: Albeit the world think Machevil is dead
Yet was his soul but flown beyond the alps;
And now the Guise¹⁰⁹ is dead is come from France
To view this land and frolic with his friends.
To some perhaps my name is odious,
But such as love me guard me from their tongues;
And let them know that I am Machevil [...]¹¹⁰

Denne prologen fortjener oppmerksomhet fordi Marlowes bruk av Machiavelli sammenfatter hvilken status sistnevntes politiske filosofi hadde i Shakespeares samtid. Marlowe presenterer her en skadefro Machiavelli som ettertrykkelig klargjør at han er høyst “levende”, og nå har ankommet England. Machiavellis beundrere vet å utnytte machiavellisme til egen fordel, uten at de nevner Machiavelli ved navn for ikke å uroe konvensjonelle sinn. Marlowes Machiavelli

¹⁰⁸ Thomas Nash: *Martins months minde: that is, a certaine report, and true description of the death, and funeralls, of olde Martin Marreprelate, the great makebate of England, and father of the factious. Contayning the cause of his death, the manner of his buriall, and the right copies both of his will, and of such epitaphs, as by sundrie his dearest friends, and other of his well willers, were framed for him.* London: Printed by Thomas Orwin 1589, H3-Finis.

¹⁰⁹ Refererer til Henrik den tredje hertug av Guise, som ble henrettet på ordre av den franske Kong Henrik III i 1588. Det er uklart hvorfor Marlowe presenterer hertugen som en Machiavellist.

¹¹⁰ Christopher Marlowe (redigert og med innledning av N.W.Bawcut): *The Jew of Malta*. Manchester: Manchester University Press 1978. Originaltittel: *The Famous Tragedy of the Ievv of Malta. As it was playd before the King and Qweene, in His Majesties Theatre at White-Hall, by her Majesties Servants at the Cock-pit, Prolog, linje 1-7.*

antyder her en nødvendig manipulasjonskunst en må beherske. De som vil benytte seg av machiavelliske triks bør ikke fremstå som machiavellister.

Machiavellis monolog fortsetter:

Admired I am of those that hate me most:
Though some speak openly against my books,
Yet will they read me, and thereby attain
To Peter's chair; and when they cast me off
Are poisoned by my climbing followers.
I count religion but a childish toy,
And hold there is no sin but ignorance.
Birds of the air will tell of murders past?
I am ashamed to hear such fooleries!
Many will talk of title to a crown:
What right had Caesar to the empery?
Might first made kings, and laws were then most sure
When like the Draco's they were writ in blood. ¹¹¹

Her beskrives et tvetydig forhold til Machiavelli som ikke var uvanlig. Han ble gjerne både beundret og hatet på samme tid av Shakespeares samtidige. Machiavellis politiske filosofi ble også positivt beskrevet av engelske forfattere, men som regel uten at hans navn ble nevnt. ¹¹²

“Peter's chair” henviser til pavestolen. De fleste engelske forfattere på denne tiden nærte en mistillit til paven og hans makt, men beskyldte likevel ikke vanligvis paven for å være en machiavellist. Det er mulig Marlowe her indirekte refererer til Pave Alexander VI, som var faren til Cesare Borgia. ¹¹³ Dette blir bare spekulasjoner, men Machiavelli skildrer sistnevnte som en idealfyrste i *Fyrsten*. Deretter refererer Machiavelli til hans oppfatning av religion som et politisk verktøy, noe jeg beskrev i forrige kapittel. Neste setning henviser sannsynligvis til den oppfatning om at det eneste Machiavelli finner syndig er uvitenhet i forhold til reglene en må kunne for å oppnå politisk suksess. Deretter latterliggjør Machiavelli oppfatningen om at mord alltid vil komme for dagen før eller siden, og slår dessuten fast at makt lager lover og ikke omvendt. Det blir derfor meningsløst å snakke om hvorvidt en konge har legitim rett til tronen eller ikke. Den mektigste har alltid retten på sin side, uavhengig av hvilken slekt han kommer fra.

Marlowes Machiavelli avviste alle tradisjonelle etiske verdier. Denne machiavelliske prototypen ble også brukt av Shakespeare. I *Henry VI, tredje del*, sier den fremtidige Richard III:

¹¹¹ Ibid, 9-20.

¹¹² Ibid, introduksjon av N.W Bawcut, 11-12.

¹¹³ Ibid, note til linje 12 i prologen av N.W Bawcut.

Why, I can smile, and murder whiles I smile,
And cry 'Content' to that which grieves my heart,
And wet my cheeks with artificial tears,
And frame my face to all occasions.
I'll drown more sailors than the mermaid shall,
I'll slay more gazers than the basilisk,
I'll play the orator as well as Nestor,
Deceive more slyly than Ulysses could,
And, like a Sinon, take another Troy.
I can add colours to the cameleon,
Change shapes with Proteus for advantages,
And set the murderous Machiavel to school.
Can I do this, and cannot get a crown?
Tut, were it further off, I'll pluck it down! (*Henrik VI tredje del*, 3, 2, 183-196)

Den fremtidige Richard III opplyser om at han kan tilpasse (*frame*) sitt ansiktsuttrykk til alle anledninger, for å skjule sin ondskap. Hele dette sitatet viser først og fremst Richards enorme tillit til sine egne manipulative evner. Richard mener han til og med kunne satt Machiavelli på skolebenken. Det viser seg derimot at han ikke klarer å gi sine omgivelser et annet inntrykk av seg selv enn det han er, nemlig kynisk og ond. Altså er han en dårlig machiavellist, men det er ikke temaet i denne avhandlingen.

Marlowe var for øvrig kollega og bekjent av Shakespeare, og Shakespeare var utvilsomt inspirert av den førstnevnte.¹¹⁴ Deres bekjentskap gjør det enda mer sannsynlig at de brukte direkte referanser til Machiavelli med samme hensikt, selv om sitatene ovenfor i stor grad klargjør dette. Grunnet bekjentskapet mellom Marlowe og Shakespeare er det fristende å konkludere med at Shakespeare har Machiavelli i bakhodet, også når han indirekte behandler temaer som Marlowe introduserte ved sin Machiavelli-figur. Jeg vil nøye meg med å si at en slik tolkning kan forsvares. Grunnet avhandlingens utgangspunkt vil jeg derimot ikke komme tilbake til temaet.

Shakespeares referanse til Machiavelli er for øvrig anakronistisk. Richard refererer til Machiavelli under Henrik VI's regjeringstid. Henrik VI døde derimot i 1471, og Machiavelli er født i 1469. Som alle skjønner var Machiavelli på dette tidspunkt i beste fall i stand til å ytre noen enkle ord. Det er meget rimelig å anta at Shakespeare var klar over denne anakronismen. Altså brukte han her sin kunstneriske frihet til å trosse historiens faktiske tidslinje, noe som betyr at Machiavellis navn var kjent nok til å skape en effekt. Machiavellismebegrepet på slutten av 1500-tallet var synonymt med en forkastelse av tradisjonelt aksepterte moralske koder. Den machiavelliske analysen av realpolitikk ble likevel i det stille beundret av mange.

¹¹⁴ Robert A Logan: *Shakespeare's Marlowe: The Influence of Christopher Marlowe on Shakespeare's Artistry*. Aldershot: Hants/ Ashgate 2007.

Disse tidligste referansene (fra 1589-1592) til Machiavelli i engelsk litteratur jeg nå har gjengitt gir et klart bilde av hvordan en oppfattet machiavellisme. Det er lite rom for tvil angående at det er en ekstrem “*Fyrsten*-utgave” av Machiavelli som er tilstede i England (se kapittel 1). En åpenbart machiavellisk karakter som Richard III ønsker å beherske en ond manipulasjonskunst. I Marlowes versjon av Machiavelli er dessuten religion et av instrumentene å spille på.

Formålet med en nærlesing av machiavellistiske temaer i *Henrik V* og *Henrik VI*

Jeg har gjort rede for hvordan en oppfattet Machiavelli på Shakespeares samtid. Mitt formål med et slikt tilbakeblikk er å gjøre leseren oppmerksom på at jeg ønsker å spore machiavellisme i *Henrik V* og *Henrik VI* ut fra en videre Machiavelli-fortolkning, enn det Shakespeares samtid viste. Det er altså de moderne sidene ved Machiavelli, behandlet i forrige kapittel, jeg tar utgangspunkt i. Jeg vil vise at *Henrik V* tar opp følgende temaer: 1) En legitim statlig egeninteresse, hvor også religionens instrumentelle rolle blir anerkjent. Dette ligner på den tradisjonelt anerkjente machiavellismen. Derimot er den for det første løftet opp fra individ til statsnivå, og for det andre ansett som et legitimt politisk håndgrep og ikke onde virkemidler. En slik forståelse av realpolitikk ligger nærmere Machiavellis politiske filosofi, enn Machiavelli-fortolkningen på Shakespeares samtid. Dermed er Shakespeare sentral i utviklingen av den engelske forståelse når det gjelder machiavellistiske temaer. 2) Det politiske system som en partikulær enhet. Det vil si at det kun er menneskelig aktivitet som er agendaen for politikk, og at ikke politisk virksomhet inngår i en universell orden styrt av Guds forsyn.

Jeg vil vise at Shakespeare hadde en bedre og dypere innsikt i disse machiavellistiske temaene enn hans samtid, som sagt uten å påstå at Shakespeare selv oppfattet disse emnene for machiavelliske. Et slikt funn hadde aldri kommet til syne ved å ta utgangspunkt i Machiavelli-fortolkningen under Shakespeares samtid i England, nettopp fordi Shakespeares innsikt er forut for den kontekstuelle ramme han befinner seg i. Derfor mener jeg Shakespeare legitimt kan anerkjennes som et bindeledd mellom Machiavelli og Hobbes, men jeg vil ikke komme tilbake til denne påstanden før i epilogen.

Jeg håper nå å ha klargjort mine grunner for avhandlingens utvalg av Shakespeares historiespill, hvorfor jeg tilnærmer meg machiavellisme i disse ut fra dagens fortolkning, og å ha gitt et innblikk i likheter og forskjeller når det gjelder machiavellisme den gang og nå. Til slutt vil jeg understreke at jeg ønsker å undersøke eventuelle gjennomgående

machiavellistiske temaer i *Henrik V* og *Henrik VI*. Med andre ord vil jeg forsøke å ikke rive utsagn ut av skuespillets kontekst for å tilpasse dem machiavelliske doktriner.

Kapittel 3: Machiavellistiske temaer i *Kong Henrik V*

I utgangspunktet vil jeg spore de komponentene av machiavellisme gjort rede for ved å følge skuespillets handling, altså aktene, samt belyse disse komponentene ut fra *Henrik IV* der jeg finner det nødvendig. Siden jeg ønsker å undersøke om det finnes gjennomgående machiavellistiske temaer ber jeg leseren unnskyldte at de samme temaer kan dukke opp i forskjellige akter. Unntaksvis vil jeg likevel hoppe frem og tilbake i forhold til skuespillets hendelsesforløp, der jeg finner at en slik strategi er spesielt nødvendig for å unngå formålsløse gjentakelser. Jeg innser at jeg balanserer på en knivsegg når jeg ønsker å foreta en nærlesing, og samtidig gjøre min egen nærlesing leservennlig. Det får stå sin prøve.

Til nå har jeg hatt et nært fokus på sekundærlitteraturen rundt Shakespeare og Machiavelli. I de neste kapitler vil jeg derimot konsentrere meg om en nærlesing av Shakespeares skuespill. Dette medfører mindre fotnoter, og flere referanser til Shakespeares tekster i klammer.

Prolog og første akt: Egen vinning, religion, stabilitet og legitim rett

Henrik V starter med at fortelleren beretter følgende i prologen:

O, for a muse of fire, that would ascend
The brightest heaven of invention,
A kingdom for a stage, princes to act
And monarchs to behold the swelling scene!
Then should the warlike Harry, like himself,
Assume the port of Mars, and at his heels,
Leashed in like hounds, should famine, sword and fire
Crouch for employment. (*Henrik V*, prolog, 1-8)

En krigshissende stemning treffer leseren fra manuskriptets første setning, idet en blir introdusert for en inspirasjonskilde av ild (*muse of fire*). Videre beskrives kongen for å være like krigersk som selve krigsguden Mars, og det er for øvrig i denne helte-krigsrollen at Henrik V er seg selv (*like himself*, *Assume the port of Mars*). Sult, sverd og brann gjør seg klare til sprang under han (*Leashed in like hounds, should famine, sword and fire Crouch for employment*). Fortelleren tegner, og sammenligninger derfor Henrik V med guden Mars, altså fra første stund et bilde av en idealkonge.

Fortelleren beretter videre i prologen følgende:

But pardon, gentles all,
The flat unraiséd spirits that hath dared

On this unworthy scaffold to bring forth
So great an object. Can this cockpit hold
The vasty fields of France? Or may we cram
Within this wooden O, the very casques
That did affright the air at Agincourt? (*Henrik V*, prolog, 8-14)

Kort fortalt spør fortelleren seg om en kan fremstille store slag og hendelser i et lite teater (*unworthy scaffold*, *cockpit* og *wooden O* henviser til et lite eller uverdigg teater, eventuelt scene). Kan teateret romme alle de hjelmene (*casques*) som fylte luften ved Agincourt? Her gis det med andre ord inntrykk av at skuespillet vil forsøke å gjengi store slagscener.

Litt senere i prologen gis samme inntrykket.

O, pardon! Since a crooked figure may
Attest in little place a million,
And let us, ciphers to this great accompt,
On your imaginary forces work.
Suppose within the girdle of these walls
Are now confined two mighty monarchies.
Whose high upreared and abutting fronts
The perilous narrow ocean parts asunder
Piece out our imperfections with your thoughts:
Into a thousand parts divide one man
And make imaginary puissance
Think when we talk of horses, that you see them
Printing their proud hoofs I'th' receiving earth [...] (*Henrik V*, prolog, 15-27)

Fortelleren ber publikum om å forestille seg store hærer (*And let us, ciphers to this great accompt*, *On your imaginary forces work*), siden en selvfølgelig ikke fysisk kan gjengi omfanget av et historisk slag på en scene. Han egger opp forventningene om episke slagscener nettopp ved å minne om teatrets begrensninger, fordi det da insinueres at det vil bli gjort forsøk på å gjengi disse voldsomme hendelsene (*So great an object*). Altså forbereder fortelleren publikum på at storslagne og ærerike hendelser vil dramatiseres.

Dette skjer ikke. På tross av løftet om en inspirasjonskilde av ild, mange hjelmer og stolte hester, i selve prologen så utspilles det ikke heltemodige slagscener. I den eneste scenen som gjengis under et slag har den feige og grådige karakteren Pistol tatt en enda feigere fransk adelig til krigsfange (*Henrik V*, 4,4). Scenen er ikke noe annet enn en parodi på de heltemodige slagscener prologen insinuerer. Fortelleren gir altså et mer glanset bilde av historien enn det skuespillets handling viser.

Umiddelbart etter den svulstige prologen, i skuespillets første scene, diskuterer erkebiskop Canterbury og biskop Ely hvordan de kan hindre en ny beskatning av kirkens eiendommer.

Canterbury: My lord, I'll tell you: that self bill is urged,
Which in th'eleveth year of the last king's rain
Was like, and had indeed against us passed,
But that the scrambling and unquiet time
Did push it out of further question.
Ely: But how, my lord, shall we resist it now? (*Henrik V*, 1, 1, 1-6)

Biskopene står altså overfor det samme (*self*) uheldige lovforslaget som ble foreslått (*urged*) under Henrik IV. Dette forslaget hadde garantert gått gjennom mot biskopenes vilje hvis ikke den urolige tidsepoken gjorde at det ikke ble videre overveid (*push it out of further question*). Canterbury virker altså klar over at distraksjoner kan være et effektivt forsvar mot uønskede forandringer.

Canterburys svar på hvordan de skal motstå den potensielle lovendringen denne gangen er derfor:

He [Henrik V] seems indifferent,
Or rather swaying more upon our part
Than cherishing th'exhibitors against us,
For I have made an offer to his majesty,
Upon our spiritual convocation
And in regard of causes now in hand
Which I have opened to his grace at large,
As touching France, to give a greater sum
Than ever at one time the clergy yet
Did to his predecessors part withal. (*Henrik V*, 1, 1, 76-85)

Canterbury antar at Henrik V vil stille seg på kirkens side, ved ikke å støtte parlamentets (*th'exhibitors against us*) lovforslag. Grunnen til antakelsen er at biskopen har tilbudt, på vegne av kirkens mektige menn (*Upon our spiritual convocation*), å gi kongen religiøs legitimitet og midler for å angripe Frankrike. De vil gi Henrik V en større pengegave (*part withal*) enn kirken noensinne har gitt en konge før. Når kirken støtter kongen økonomisk gir de et signal til den øvrige befolkning om at hans erobring er rettferdig og i henhold til Guds vilje. Det gis altså inntrykk av at kongen blir villig til å støtte biskopenes sak, hvis biskopene støtter kongen i en erobring av Frankrike. Med andre ord beskrives en hestehandel.

I neste scene går Canterbury i gang med å forklare Henrik V og hans hoff hvorfor Frankrike bør erobres, siden erkebiskopen på finurlig vis kommer frem til at den franske trone er Henrik Vs arverett. Det hersker derimot liten tvil om at det er egen vinning, altså økonomiske hensyn i forhold til kirken og dermed biskopene selv, som utgjør deres egentlige motiv for å støtte en invasjon av Frankrike.

Religionen fyller for biskopene i *Henrik V* først og fremst en administrativ og politisk rolle. Fra dette utgangspunkt blir historien en sosial prosess som de kan manipulere, og ikke

en utfoldelse av Guds forsyn.¹¹⁵ Biskopene innehar derfor en moderne materialistisk bevissthet om hvilke drivkrefter historien styres av. Langt mer moderne enn det kristne middelalderske historiesyn som rådet i den tiden Henrik V faktisk styrte.

Henrik V ser ved første øyekast ut til å stole på at Canterbury kan legge frem spørsmålet om arveretten til den franske trone objektivt etter Guds vilje, når kongen rådfører seg med erkebiskopen foran Englands mektige menn:

My learnèd lord, we pray you to proceed
And justly and religiously unfold
Why the law Salic that they have in France
Or should, or should not, bar us in our claim.
And God forbid, my dear and faithful lord,
That you should fashion, wrest, or bow your reading,
Or nicely charge your understanding soul
With opening titles miscreate, whose right
Suits not in native colours with the truth [...] (*Henrik V*, 1, 2, 11-19)

Henrik V ber Canterbury forklare (*unfold*), juridisk (*justly*) og religiøst, hvorvidt den franske lov som sier at en ikke kan arve tronen gjennom morslinjen (*law Salic*) bør forebygge (*bar*) kongens krav på tronen. Kongen vil tilsynelatende ha en helt ærlig fremstilling av saken, uten personlig forming, dreining eller buktning (*fashion, wrest, or bow*). Gud forby at biskopen skulle byrde sin sjel med snarrådig underfundighet (*nicely charge*), ved å fremstille falske krav (*opening titles miscreate*) som ikke gjengir (*Suits not in native colours*) sannheten. Kongen krever med andre ord tilsynelatende ettertrykkelig kun å få utlagt sannheten uten pynting.

Likevel virker det som Henrik V tar biskopens svar for gitt, når han fortsetter å anmode biskopen:

For God doth know how many now in health
Shall drop their blood in approbation
Of what your reverence shall incite us to.
Therefore take heed how you impawn our person,
How you awake our sleeping sword of war;
We charge you, in the name of God, take heed,
For never two such kingdoms did contend
Without much fall of blood, whose guiltless drops
Are every one a woe, a sore complaint
Gainst him whose wrongs gives edge unto the swords
That make such waste in brief mortality. (*Henrik V*, 1, 2, 20-30)

¹¹⁵ Graham Holderness: *Shakespeare: The Histories*. New York: St. Martin's Press 2000, 145-146.

Bare Gud vet hvor mange friske mennesker som skal skades eller dø (*drop their blood*) for å teste (*in approbation*) om Canterburys tolkning av Guds vilje er den rette. Henrik V ber (*charge*) derfor erkebiskopen å ta hensyn til hva han pålegger kongen (*how you impawn our person*), fordi dette vil medføre krig. Hver eneste dråpe av uskyldig spilt blod er en sår klage mot han som ved ugjerning (*wrongs*) egger til kamp, og dermed ødsler med liv. Henrik V forventer altså at biskopen godkjenner et felttog mot Frankrike, på vegne av Gud.

Kongens oppfordring til biskopen kan likevel oppfattes på to måter, og disse tolkningene synes i utgangspunktet uforenelige: Enten er Henrik V en samlende idealkonge; en forsvarer av gudfryktighet, rettferdighet og sannhet. Eller så er kongen en politisk kalkulerende og kynisk hersker, som vet å overbevise andre om hans tilsynelatende uklanderlige moral for å manipulere sin vilje igjennom.¹¹⁶ Dialogene med biskopene i første scene viser at kongen og Canterbury allerede har snakket sammen på “bakrommet”. Det at Canterbury nå blir bedt om å legge frem sin tolkning av loven og Guds vilje foran kongens mektigste allierte virker derfor å være spill for “galleriet”. Noe som ytterligere bekreftes ved at kongen forutser utfallet av erkebiskopens utredning, i sin bemedning om biskopens synspunkt.

Jonathan Bate oppsummerer første akt følgende: «By starting the action with the scheming bishops, Shakespeare suggests that the motivation for war is a matter more of political pragmatism than high principle.»¹¹⁷ Foran “galleriet” legger kongen i tråd med en slik tolkning ansvaret for de liv som vil gå tapt i hendene på erkebiskopen og Gud, da det tilsynelatende for de fremmøtte er opp til Canterbury å avgjøre om England skal gå til krig. Senere i skuespillet gjentar Henrik V at han ikke står til ansvar for de liv som går tapt i kamp for kongens sak. Hvis Henrik V virkelig er gudfryktig, noe han legitimt kan tolkes for å være, legger han bort de hindre det måtte medføre når den politiske situasjon krever det. Jeg vil argumentere mer for denne tolkningen senere.

I første akt av *Henrik V* bekrefter også kongen at hans ungdomstid var et spill for galleriet, samt en nyttig erfaring. Den franske tronarvingen har nettopp sendt Henrik V en kurv med tennisballer. Dette er en fornærmelse fordi det mer enn insinuerer at kongen bare duger til forlystelser, men ingen evner har innenfor politikk. Henrik V ber da kronprinsens sendebud melde tilbake følgende: «And we understand him well/ How he comes o'er us with our wilder days,/ Not measuring what use we made of them. (*Henrik V*, 1, 2, 271-273)» Henrik V forstår altså tronarvingens spott godt, fordi den kommer som et direkte resultat av

¹¹⁶ Grady 2002, 216.

¹¹⁷ Shakespeare 2007, innledning til *Henrik VI* av Jonathan Bate, 1027.

kongens fortid (*comes o'er us with our wilder days*). Derimot har ikke franskmannen tatt i betraktning (*Not measuring*) hvilken nytte han senere har gjort av sine tidligere erfaringer.

Videre fortsetter kongen med å bemerke at hans personlighet har skiftet karakter:

But tell the dauphin [franske tronarvingen] I will keep my state,
Be like a king and show my sail of greatness
When I do rouse me in my throne of France.
For that I have laid by my majesty
And plodded like a man for working days,
But I will rise there with so full a glory
That I will dazzle all the eyes of France,
Yea, strike the dauphin blind to look on us. (*Henrik V*, 1, 2, 278-285)

Henrik V vil altså holde på sin kongelige posisjon og verdighet (*state*), på tross av ungdomstidens utskielser. Han vil vise sin fulle utfoldete makt (*sail of greatness*) når det er tid for å heve seg i Frankrikes trone (*rouse me in my throne*). Med det ultimate målet i sinn (*For that*) la han sin majestetiske posisjon til side i ungdomsåra, og trasket i samme spor (*plodded*) som allmennheten. Henrik V antyder at han har hatt en målsetning om å kuppe den franske trone lenge, også under sin tilsynelatende uansvarlige ungdomstid.

Erkebiskop Canterbury bekreftet for øvrig i første scene at Henrik V gjennomgikk en personlighetsforvandling i samme øyeblikk som han tok over farens trone:

The courses of his youth promised it not.
The breath no sooner left his father's body,
But that his wildness, mortified in him,
Seemed to die too. (*Henrik V*, 1, 1, 25-28)

Henrik Vs oppførsel (*courses*) i ungdomstiden lovet altså ikke godt, angående hans lederegenskaper. Idet faren døde så ble imidlertid villskapen i Henrik V underkuet (*mortified*). Jeg vil for øvrig analysere nærmere hvordan kongen i sine ungdomsår forberedte seg på det politiske spill litt senere.

Henrik V er derimot ikke ferdig med å overgi sitt svar til den franske tronarving:

And tell the pleasant prince this mock of his
Hath turned his balls to gun-stones, and his soul
Shall stand sore chargèd for the wasteful vengeance
That shall fly with them [kanonkulene], for many a thousand widows
Shall this his mock mock out of their dear husbands;
Mock mothers from their sons, mock castles down,
And some are yet ungotten and unborn
That shall have cause to curse the dauphin's scorn.
But this lies all within the will of God,

To whom I do appeal, and in whose name
Tell you the dauphin I am coming on
To venge me as I may and to put forth
My rightful hand in a well-hallowed cause. (*Henrik V*, 1, 2, 286-298)

Henrik V ber altså sendebudet fortelle den franske prins at kanonkuler (*gun-stones*) vil sendes i bytte mot tennisballer, som svar på hans hån. Hans sjel skal volde han smerte når den blir byrdet (*sore chàrged*) med ødeleggende (*wasteful*) hevsn. Som han mer utførlig skal gjøre senere legger Henrik V ansvaret for eventuelle tap av menneskeliv på den fienden han er i ferd med å angripe. Henrik Vs hevsn (*venge*) fremstilles som en hellig (*well-hallowed*) og dermed uunngåelig affære. Henrik V er med andre ord dyktig på å fremstille seg selv som Guds instrument.

Kongen viser seg foran Englands mektigste menn frem for en som kun er forpliktet til å følge biskopens rådgiving, og dermed Guds vilje. Deretter benytter han seg av Frankrikes tronarving sin hån for å legitimere en personlig hevsn. Av handlingen blir det derimot klart at Henrik V har satt i gang med forberedelsen av en invasjon før *Henrik V* starter. Skuespillet starter som vist med de to biskopene som diskuterer hvordan de kan unngå beskatning av kirkens eiendom. Her henviser biskop Canterbury til at en tidligere privat drøfting mellom han selv og kongen, med henblikk på den sistnevntes rett til den franske tronen, ble avbrutt ved en melding om at et sendebud fra Frankrike hadde ankommet. Kongen samler da hele sitt hoff og biskopene rundt seg, og lar Canterbury utrede om Henrik Vs legitime krav på den franske trone. Når sendebudet etterpå får audiens blir det derimot klart at Henrik V har satt i gang prosessen som skal ende med en invasjon av Frankrike lenge før han har fått Guds velsignelse via biskopen, eller blitt fornærmet via Frankrikes prins.

Sendebudet gjør det klart at hans visitt gjelder: «Your highness, lately sending into France [et sendebud],/ Did claim some certain dukedoms, in the right/ Of your great predecessor, King Edward the Third. (*Henrik V*, 1, 2, 250-252)» Altså har kongen før handlingen i *Henrik V* starter allerede sendt ut et krav om deler av Fransk territorium. Sendebudet, som det altså refereres til at har kommet allerede i skuespillets første scene, har nemlig rukket å dra fra Frankrike til England. Dette kan ikke tolkes på annen måte enn at Henrik V ivrer etter å okkupere Frankrike. En del av Henrik Vs taktikk for å overbevise resten av Englands adel om hans rett til den franske trone er å forsøke å fremprovosere en reaksjon fra det franske kongehuset, på kravet om franske hertugdømmer. Resten av hans strategi funderes på å offentlig sikre seg kirkens støtte. Han er nå kun utfører av Guds og kirkens vilje, og er samtidig forpliktet på Englands vegne til å besvare Frankrikes hån. Noe hele hoffet har

vært vitne til. Altså er Henrik V en mester til å fremstå som instrumentet når han virkelig er årsaken. Slik manipulerer han sin vilje igjennom. På samme måte legger han ansvaret for de dødsfall som måtte oppstå som en konsekvens av sine handlinger på andre.

Hvis en tar et tilbakeblikk på hva kongen lærer av sin far i *Henrik IV* skuespillene vil det også komme klart frem at Henrik V er opplært til å tenke krig ut fra taktiske grunner for å sikre seg lydighet, og ikke ut fra å følge Guds forsyn videreformidlet gjennom geistlige. At kongetittelen ikke er en gudegitt plikt, men derimot noe Henrik IV har gjort alt i sin makt for å tilrøve seg, blir klart når kongen på sitt dødsleie betror seg til prins Henrik:

Come hither, Harry [prins Henrik], sit thou by my bed
And hear, I think, the very latest counsel
That ever I shall breathe. Heaven knows, my son,
By what by-paths and indirect crooked ways
I met this crown, and I myself know well
How troublesome it sat upon my head.
To thee it shall descend with better quiet,
Better opinion, better confirmation,
For all the soil of the achievement goes
With me into the earth. (*Henrik IV annen del*, 4, 2, 319-328)

Bakgrunnen for kongens innrømmelser er altså at han vil gi sin sønn de siste råd han kan gi (*the very latest counsel*). Deretter forteller kongen at han har gått mange obskure og uhederlige (*crooked*) omveier (*by-paths*) for å erverve seg kronen (*met this crown*). Henrik IV påstår at denne æreløse (*soil*) bedriften vil bli glemt når han går i jorden. Prins Henrik vil derfor få en lettere jobb med å styre landet enn det han selv hadde hatt.

Kongens betroelser fortsetter:

It seemed in me
But as an honour snatched with boist'rous hand,
And I had many living to upbraid
My gain of it by their assistances,
Which daily grew to quarrel and to bloodshed,
Wounding supposed peace. All these bold fears
Thou see'st with peril I have answerèd.
For all my reign hath been but as a scene
Acting that argument. And now my death
Changes the mood, for what in me was purchased,
Falls upon thee in a more fairer sort.
So thou the garland wear'st successively. (*Henrik IV annen del*, 4, 2, 328-339)

Henrik IV stjal kongetittelen (*It*) med voldelige (*boist'rous*) midler. Maktkamp, strid og grunnlag for frykt, fulgte derfor i kjølvannet av tronekuppet. Hele hans regjeringstid har dermed blitt til en scene for denne striden (*argument*). Kronen (*garland*) som han hadde

tilkjempet seg (*purchased*) vil derimot nå gjennom arverett (*successively*) gå til prins Henrik, som vil overta kongetronen på en mer verdig måte (*more fairer sort*) enn han selv gjorde. Selv om dette delvis bekreftes i *Henrik V* vil *Henrik VI* definitivt vise at Henrik IVs tronekupp ikke er glemt, men mer om det i neste kapittel.

Henrik IV innser likevel at forholdsregler må tas:

Yet, though thou stand'st more sure than I could do,
Thou art not firm enough, since griefs are green,
And all thy friends, which thou must make thy friends,
Have but their stings and teeth newly taken out,
By whose fell working I was first advanced
And by whose power I well lodge a fear
To be again displaced, which to avoid,
I cut them off and had a purpose now
To lead out many to the Holy Land.
Lest rest and lying still might make them look
Too near unto my state. Therefore, my Harry,
Be it thy course to busy giddy minds
With foreign quarrels, that action, hence born out,
May waste the memory of the former days. (*Henrik IV annen del*, 4, 2, 340-353)

Sorg og smerte grunnet Henrik IVs bedrifter er ikke glemt (*griefs are green*), og derfor må prinsen besørge og gjøre det som trengs (*make thy friends*) for å beholde sin fars allierte. Av sine venners voldsomme anstrengelser (*fell working*) ble Henrik IV skjøvet fremover mot kongetittelen. Grunnet en frykt for at de samme personene kunne rive han ned fra tronen besørget Henrik VI at disse mektige individene ikke var i nærheten av hans kongerike (*my state*), ved å sende dem til krig i "det hellige land". Hans råd til prinsen er derfor å besørge stadig aktivitet for hvileløse (*giddy*) sinn, ved hjelp av krig (*action*) utenlands, slik at gamle minner blir fordrevet (*waste*). Dermed er det meget plausibelt å anta at Henrik V okkuperer Frankrike nettopp av denne grunn, altså for å hindre interne stridigheter.

På samme måte som Canterbury ser både Henrik V og hans far på strid som positive distraksjoner. Dette er et klassisk machiavellisk triks: En har best mulighet for å sikre stabilitet i egen stat ved stadig å søke ekspansjon. Henrik VI's siste ord til prinsen er: «How I came by the crown, O heaven forgive, /And grant it may with thee in true peace kive! (*Henrik IV annen del*, 5, 1, 356-357)» Hvordan han ervervet kronen kan bare Gud tilgi han. Henrik V er altså ved farens vitnemål gjort ettertrykkelig klar over at en griper makt ved skittent spill, fordi en ønsker egen vinning.

Henrik V har dermed førstehånds kjennskap til at menneskers begjær og ikke Gud driver historien fremover, og følgelig også innsetter konger. Dette betyr ikke at Henrik V ikke er gudfryktig, noe som vises flere steder i *Henrik V*, men at han forstår politikkenes vesen for å

være fundert på menneskers begjær og ikke Guds forsyn eller skjebne. Derfor kan heller ikke Henrik V betrakte invasjonen av Frankrike som skjebnebestemt, slik enkelte Shakespearefortolkere argumenterer for.¹¹⁸ Først og fremst er invasjonen av Frankrike et middel til å samle England og dermed sikre et stabilt styre. Eller med andre ord et resultat av hans egen, sin fars og Canterburys, innsikt i hvordan en machiavellisk-politisk verden fungerer.¹¹⁹

De machiavellistiske temaene jeg i forrige kapittel hevdet at jeg skulle spore har allerede kommet til syne. Både biskopene og Henrik V anser erobringer av andre land som et legitimt middel, for å besørge stabilitet og egne fordeler i innenrikspolitikken. De anerkjenner også religionens instrumentelle rolle i politikken tjeneste, i denne sammenheng ved å legitimere en invasjon av Frankrike. Altså er det legitimt å erobre andre stater kun ut fra en statlig egeninteresse. De assosiasjonene Shakespeares samtid hadde til Machiavelli er altså løftet opp fra individ-til statsnivå, og ansett som legitime politiske håndgrep i stedet for onde virkemidler. Shakespeare videreutvikler dermed den engelske innsikt i machiavellistiske temaer. Videre er *Henrik V* klar over, blant annet gjennom farens fortroelser med hensyn til hvordan han kuppet tronen, at det ikke finnes noen objektiv rett til makt og titler. Tilsynelatende legitim rett til mektige samfunnsposisjoner er fiksjoner etablert av dyktige politiske agenter.¹²⁰ Altså insinueres en moderne forståelse av historie, og det politiske system som en partikulær enhet. Politisk virksomhet inngår ikke i en universell orden styrt av Guds forsyn, men styres kun av menneskelig aktivitet. Dermed blir historien, eventuelt den politiske arena, en sosial prosess som kan manipuleres. Jeg vil komme tilbake til temaene modernitet, og partikulære kontra universelle verdensbilder, i neste kapittel og epilogen.

Dialogene og handlingen i akt en, sett i lys av *Henrik IV*, viser med andre ord et kalkulerende politisk-strategisk spill. Henrik Vs machiavelliske innsikt blir også, som jeg skal vise, nærmere belyst utover i skuespillet. Derfor uteblir de heroiske hendelsene fortelleren har gitt løfter om i prologen.

Andre og tredje akt: Nødvendige politiske håndgrep i statens interesse

Fortelleren introduserer andre akt på følgende måte:

Now all the youth of England are on fire,
And silken dalliance in the wardrobe lies:
Now thrive the armourers, and honour's thought
Reigns solely in the breast of every man.

¹¹⁸ Holderness 2000, 144.

¹¹⁹ Ibid, 150.

¹²⁰ Grady 2002, 229.

They sell the pasture now to buy the horse,
Following the mirror of all Christian kings,
With wingèd heels, as English Mercuries.
For now sits expectation in the air
And hides a sword from hilts unto the point
With crowns imperial, crowns and coronets,
Promised to Harry and his followers.
The French, advised by good intelligence
Of this most dreadful preparation
Shake in their fear and with pale policy
Seek to divert the English purposes. (*Henrik V*, 2, 1-15)

Igjen beretter fortelleren om en krigshissende stemming, og nå har den nådd ut til folket. Skal vi tro fortelleren lengter en hel engelsk generasjon etter å krige (*Now all the youth of England are on fire*). Fine klær (*silken dalliance*) blir byttet ut med rustninger. Det eneste menn tenker på er å søke ære. For å følge Englands kristne idealkonge (*the mirror of all Christian kings*) selger menn sine eiendommer (*pasture*) og kjøper seg hest. Når de følger han som engelske “merkurer” insinuerer fortelleren med dette at Henrik V har oppnådd gudelignende status, siden Merkur var Jupiter sitt sendebud. Jupiter var for øvrig gudenes konge i romersk mytologi. Videre fortelles det hvordan franskmennene er informert om krigsforberedelsene i England, og derfor skjelver av skrekk.

Fortelleren fremfører her rene løgner ut fra hva handlingen og dialogene senere skal vise. De eneste alminnelige soldatene, altså de som ikke har befalsgrad, kongen møter har nok med å bekymre seg over sitt eget liv. Disse ønsker å være alle andre steder enn ved slagmarken, men mer om dette siden. For nå holder det å understreke at den utbredte engelske patriotismen blant folket fortelleren gir inntrykk av i beste fall er sterkt overdrevet. Franskmennene skjelver dessuten ikke av skrekk, men er tvert i mot arrogante. Allerede i første akt sender som vist den franske prinsen tennisballer i gave til Henrik V, med det formål å håne han. Fortelleren gjengir altså en grovt idealisert versjon av den historien vi får fremført.

Videre i introduksjonen til andre akt beretter fortelleren om Frankrikes planer for å myrde Henrik V.

O England! Model to thy inward greatness,
Like little body with a mighty heart,
What mightst thou do, that honour would thee do,
Were all thy children kind and natural?
But see, thy fault France hath in thee found out,
A nest of hollow bosoms, which he fills
With treacherous crowns, and three corrupted men:
One, Richard Earl of Cambridge, and the second,
Henry Lord Scroop of Masham, and the third,
Sir Thomas Grey, knight, of Northumberland.

Have, for the guilt of France – O guilt indeed! –
Confirmed conspiracy with fearful France.
And by their hands this grace of kings must die,
If hell and treason hold their promises,
Ere he take ship for France, and in Southampton.
Linger your patience on, and we'll digest
Th'abuse of distance; force a play. (*Henrik V*, 2, 16-32)

England er altså modellert etter sin indre eller naturlige storhet (*Model to thy inward greatness*), og hvis alle Englands borgere var tro mot sitt land (*kind and natural*) ville det ikke vært grenser for hvilke store bedrifter staten kunne oppnådd. Frankrike har derimot funnet tre engelske menn med falske hjerter (*hollow bossoms*), som er villige til å drepe sin konge mot belønning (*treacherous crowns* og *gilt* henviser til gullmynter). Igjen blir det bekreftet at Frankrike er redde (*fearful France*). Den eneste løsningen de ser er visstnok derfor å rekruttere desertører til å utføre et snikmord på Henry V (*this grace of kings*), før han ankommer Frankrike (*Ere he take ship for France*). Plottet skal finne sted når kongen ankommer Southampton, dit fortelleren lover å føre sine tilskuere (*we'll digest Th'abuse of distance*). En får dermed inntrykk av at Henrik V vil utsettes for fare.

Desertørene utgjør derimot ikke noen hindring av betydning for Henrik V, slik fortelleren gir inntrykk av. Straks overløperne gjør sitt inntog i manuskriptet blir de arrestert og konfrontert av Henrik V, fordi han allerede har avslørt deres planer. Førrædernes eneste funksjon i *Henrik V* er derfor å vise hvordan Henrik V har full oversikt og kontroll over sine omgivelser. Det er påfallende hvordan fortelleren ignorerer de andre antiheltene i skuespillet, idet han legger på stor vekt på scenen med desertørene som viser Henrik Vs totale kontroll over sine omgivelser.

Umiddelbart etter fortellerens introduksjon av andre akt, altså i aktens første scene, er det ikke i Southampton handlingen finner sted slik fortelleren lofte. Den første scenen i andre akt foregår nemlig i en av Londons gater hvor vi møter de engelske antiheltene fra *Cheapside*, og disse fremstilles etter hvert i skuespillet som feige tyver. En gjenkjenner dem for øvrig umiddelbart som Falstaffs kompanjonger fra *Henrik IV*, men Falstaff skal jeg komme tilbake til. Handlingen går derimot til Southampton først i andre scene. Altså ignorerer fortelleren hele scenen hvor *Cheapside*-karakterene introduseres, som utgjør aktens åpning. Derfor forsterkes inntrykket av at fortellerens jobb er å male et glansbilde av Englands konge, fremfor kun å binde aktene sammen, fordi fortelleren kun prioriterer å fremheve de scenene hvor Henrik V blir fremstilt i et godt lys.

Ifølge fortelleren har dessuten Frankrike forsøkt å verve desertører grunnet redsel. Gjennom hele *Henrik V*, frem til det avgjørende slaget, blir en derimot gjennom dialogen i det

franske hoff gitt et annet inntrykk. Henrik V blir blant mange franske adelige ikke betraktet for å være en stor trussel på grunn av hans udisiplinerte ungdomstid. Noe tilsendelsen av tennisballer viste. Den franske redsel, og dermed kongens rykte, fortelleren beretter om er altså sterkt overdrevet.

Tredje gang fortelleren dukker opp, for å introdusere tredje akt, fortsetter glorifiseringen av kongens evner når det gjelder å inspirere folket:

Grapple your minds to sternage of this navy.
And leave your England as dead as midnight still,
Guarded with grandsires, babies and old women,
Either past or not arrived to pith and puissance.
For who is he, whose chin is but enriched
With one appearing hair, that will not follow
These culled and choice-drawn cavaliers to France? (*Henrik V*, 3, 18-24)

Alle Englands stridsdyktige borgere er ifølge fortelleren med på erobringstoktet til Frankrike. England er derfor etterlatt til oldinger og spedbarn. Fortelleren mener her å gi et bilde av en tapper og modig engelsk befolkning, da de som har levd lenger enn til å være ved full styrke (*pith*) fortsatt er i stand til å forsvare England fra eventuelle angrep. Fortsatt at de første skjeggstubber har vist seg ivrer alle ifølge fortelleren etter å være med til Frankrike (*whose chin is but enriched With one appearing hair*), grunnet en nesegrus beundring for kongen. Henrik V besmitter altså hele Englands befolkning med en voldsom patriotisme.

Tidligere i skuespillet har en derimot blitt fortalt at tre fjerdedeler av Henrik Vs hær blir tilbake i England for å demme opp for et eventuelt angrep fra Skottland, slik Canterbury foreslår: «Therefore to France, my liege./ Divide your happy England into four./ Whereof take you one quarter into France [...] (*Henrik V*, 1, 2, 216-218)». En ser for øvrig av dette at Skottland vurderes som en upålitelig forbundsfelle. Senere i skuespillet klager også Jarlen av Westmorland over alle de som er igjen i England og bare driver dank: «O, that we now had here/ But one ten thousand of those men in England/ That do no work today. (*Henrik V*, 4, 3, 17-19)» Altså gir fortelleren et fordelaktig inntrykk av patriotismen i Englands befolkning, uten rot i skuespillets handling. Litt senere inntar nemlig noen soldater scenen, som ønsker å være alle andre steder enn ved slagmarken.

Videre ser vi av fortellerens beretning hvordan ingenting er for hellig til og ofres på politikkens alter.

Suppose th' ambassador from the French comes back,
Tells Harry that the king doth offer him
Katherine his daughter, and with her, to dowry,

Some petty and unprofitable dukedoms.
The offer likes not, and the nimble gunner
With linstock now the devilish cannon touches,
And down goes all before them. (*Henrik V*, 3, 28-34)

Publikum blir bedt om å se for seg et fransk sendebud komme for å tilby Henrik V den franske kongens datter og noen ulønnsomme hertugdømmer. Den franske kongen er altså villig til å gi fra seg sin datter Katarina for å avverge potensielt politiske ubehageligheter. Her er fortellerens beretning i samsvar med det som faktisk skjer i skuespillet, da han viser hvordan ekteskapsinngåelser er en del av det politiske spill. Videre får vi inntrykk av at kanoner vil avfyres (med *linstock* menes en oppfyringspinne for kanonen), og med dette igangsette et slag. Den militære trefningen uteblir, men mer om det hvert øyeblikk.

Henrik V avslår den franske kongens tilbud. Henrik V har nemlig tenkt, og slik slutter også historien, å erobre hele Frankrike og uansett gifte seg med Katarina. Skuespillet viser hvordan dette giftemålet er et politisk håndgrep for å forene England og Frankrike. Slik kan Henrik Vs kommende slekt bli sterke nok til å utvide makt og landegrenser ytterligere:

If ever thou beest mine, Kate, as I have a saving faith within me tells me thou shalt, I get thee with scambling, and thou must therefore needs prove a good soldier-breeder. Shall not thou and I, between Saint Denis [Frankrikes skytsengel] and Saint George [Englands skytsengel], compound a boy, half French, half English, that shall go to Constantinople and take the Turk by the beard? (*Henrik V*, 5, 2, 170-174)

Hvis Katarina (*Kate*) blir (*beest*) Henrik Vs, noe han selv er overbevist (*saving faith*) om, så er det ved hjelp av strid (*scambling*). På grunn av fremtidig strid er det nødvendig at Katarina viser seg å være en god soldat-avler, slik at hans avkom lykkes med deres bedrifter. Det skal vise seg at Henrik VI derimot ikke vil lykkes i noe som helst, men mer om det i neste kapittel. Kongen ønsker å sette en sønn til verden (*compound*), som kan erobre og ekspandere riket videre (*take the Turk by the beard*). Giftemål er altså for Henrik V et politisk verktøy for å sikre slektens, sin egen fremtidige, og fedrelandets ære. Henrik V gjør heller ingen forsøk på å skjule at Katarina er hans hovedkrav hvis det skal inngås en fredsavtale, noe som kommer frem i skuespillets siste akt: «She is our capital demand [...]» (*Henrik V*, 5, 2, 97)» Det impliseres for øvrig allerede i tredje akt at Katarina ser for seg et giftemål med Henrik V grunnet politiske hendelser, siden hun flere år før møtet med Henrik V begynner å lære seg engelsk og regner med å få bruk for språket senere.

I tredje akt finnes det ikke episke slagscener, slik fortellerens beretning om avfyrte kanoner insinuerte, og dermed gir han nok en gang falske forventninger. Dialogen i akten forteller riktig nok at det kjempes for å beleire byen Harfleur. Med en gang byen er beleiret

overtaler derimot Henrik V den franske guvernøren til å overgi byen ved grusomme trusler, og tilskuerne blir dermed snytt for den slagscenen handlingen har bygget opp til:

How yet resolves the governor of the town?
This is the latest parole we will admit:
Therefore to our best mercy give yourselves,
Or like to men proud of destruction
Defy us to our worst, for as I am a soldier,
A name that in my thoughts becomes me best,
If I begin the batt'ry once again,
I will not leave the half-achieved Harfleur
Till in her ashes she lie buried. (*Henrik V*, 3, 3, 1-9)

Hvis ikke Harfleur og guvernøren overgir seg til kongens nåde, vil de selv være skyld i deres egen ruin (*proud of destruction*). Henrik V sier så at det først og fremst er betegnelsen soldat som passer (*becomes*) han best. Hvis han blir nødt til å starte bombardementet (*batt'ry*) igjen, vil han ikke gi seg før den allerede nesten beseirede (*half-achieved*) byen ligger i ruiner. Henrik V stiller altså guvernøren et siste ultimatum hvor alt annet enn overgivelse av byen er uakseptabelt. I første omgang ser det for øvrig ut som om Henrik V sidestiller seg og hele den kongelige posisjon med sine soldater.

Videre utdyper kongen hvor langt han er villig til å gå for å seire:

The gates of mercy shall be all shut up,
And the fleshed soldier, rough and hard of heart,
In liberty of bloody hand shall range
With conscience wide as hell, moving like grass
Your fresh fair virgins and your flow'ring infants. (*Henrik V*, 3, 3, 10-14)

Ingen nåde vil bli gitt. De blodtørstige (*fleshed*) soldatene skal få herje fritt (*In liberty of bloody hand shall range*) med så mange hederlige jomfruer og blomstrende (*flow'ring*) spedbarn de kan. I og med at Henrik V identifiserer seg med sine soldater, insinueres det også at kongen personlig vil ta del i disse bedriftene.

En skulle tro at det ikke var mulig å komme med mer grufulle trusler enn dette, men Henrik V er på ingen måte ferdig med å illustrere konsekvensene av sine soldaters blodlyst.

Therefore, you men of Harfleur,
Take pity of your town and of your people,
Whiles yet my soldiers are in my command,
Whiles yet the cool and temperate wind of grace
O'erblows the filthy and contagious clouds
Of heady murder, spoil and villainy.
If not, why, in a moment look to see
The blind and bloody soldier with foul hand
Defile the locks of your shrill-shrieking daughters,

Your fathers taken by the silver beards,
And their most reverend heads dashed to the walls,
Your naked infants spitted upon pikes,
Whiles the mad mothers with their howls confused
Do break the clouds, as did the wives of Jewry
At Herod's bloody-hunting slaughtermen.
What say you? Will you yield, and this avoid?
Or, guilty in defence, be thus destroyed? (*Henrik V*, 3, 3, 27-43)

Kongen ber altså Harfleurs ledere ha medlidenhet med sin by og dens befolkning, ved å gi opp kampen. Moderasjon og kontroll (*the cool and temperate wind of grace*) har foreløpig skjøvet til side (*O'erblows*) skyer av smittsom uanstendighet (*filthy and contagious clouds*), som vil medføre plyndring, og mord utført med heftighet (*heady murder*). Hvis ikke franskmennene øyeblikkelig opphever blokaden vil de måtte forvente å se (*look to see*) sine døtres til da bevoktede jomfruelighet (*locks* er en metafor for beskyttet jomfruelighet) voldtatt av engelske soldater. De eldres hoder vil bli knust mot veggene, og nakne spedbarn spiddet (*spitted*) på spyd (*pikes*), mens mødrene hyler ute av fatning (*confused*). Hele scenarioet skal utspille seg like fryktelig som når kong Herodes beordret drap på alle nyfødte guttebarn i det gamle kongeriket Judea (*Jewry* referer til Judea), for å likvidere den nyfødte barnekongen. Noe som gir et relativt klart bilde av at ukristelige handlinger vil utføres, hvis det kommer til kamp.

Det mest interessante med det marerittaktige potensielle hendelsesforløpet Henrik V skildrer er at en slik oppførsel er stikk i strid med alle koder for ridderlig oppførsel, som var verdier adelen på denne tiden i alle fall utad sverget til. Kongen gjør dermed skamløst skam på seg selv. Ridderlighet er byttet ut med trusler om systematisk og barbarisk likvidering av nettopp de gruppene det er forventet at ridderskapet skal beskytte; eldre, kvinner, jomfruer og spedbarn.¹²¹

Formålet med disse dramatiske truslene er nettopp å informere om at all ridderlighet er lagt bort. Derfor sier Henrik V at han anser betegnelsen soldat for å passe han best. Det er ikke forventet at alminnelige soldater skal ta del i ridderskapets koder. Derimot regnet en med brutal oppførsel fra soldaters side. Kongen gir med andre ord ikke seg selv en folkelig soldatrolle for å fortelle sine soldater at de er jevnbyrdige med han, men for å fortelle franskmennene at det ikke vil bli gitt noen ridderlighet, altså nåde. Ved å ikke anerkjenne ridderskapets spilleregler når det kommer til slag, kaster heller ikke Henrik V noen skam på seg selv. Når han benekter en rettmessig eksistens av ridderkodene, ved å påpeke hvordan

¹²¹ Holderness 2000, 148-149.

slag ikke utarter seg ridderlig, så blir hele grunnlaget for distinksjonen mellom ærefull og skamløs atferd opphevet.¹²²

Machiavellistiske temaer forfølger handlingen. Den machiavelliske doktrine om at en har best odds for å sikre et stabilt styre ved å søke statens stadige utvidelse gjennom erobringer etterleves til fulle. Både Henrik V og Machiavelli er lidenskapelig patriotiske til sin egen stat, ut i fra begrunnelsen om at stadig erobring er det beste middelet for å unngå interne stridigheter. Konstant ekspansjon som målsetning er dermed den beste muligheten en har til å sikre et stabilt styre. Etter erobringen av Frankrike og Katarina vurderer Henrik V derfor umiddelbart hvordan han kan utvide imperiet ytterligere, og med dette øke sin egen og den britiske ære.

Henrik Vs machiavelliske innsikt i at stater legitimt kan ekspandere kun ut i fra egeninteresse, gjør at alle andre hensyn kommer i annen rekke. En middelaldersk ridderkode og gudfryktighet må derfor vike, for en ny erkjennelse av drivkreftene bak historie og politikk, vist til tidligere. De fleste midler er altså legitime hvis målet gagnar statens interesse. Dermed gir Shakespeare igjen inntrykk av at Henrik V løfter den tradisjonelle forståelsen av Machiavelli fra individ til statsnivå. Fortelleren er dermed taus når det gjelder Henrik Vs bestialske trusler, og ordre om å drepe alle krigsfanger av taktiske grunner i neste akt. Fortellerens stilltiende aksept av Henrik Vs virkemidler legitimerer disse som nødvendige politiske håndgrep, og ikke ondskap. Dessuten er det verdt å merke seg at det heroiske slaget fortelleren har bygget opp forventninger til uteblir. Igjen spriker fortellerens versjon av hendelsene, og handlingen skuespillet faktisk viser. Som sagt fokuserer fortelleren kun på de scenene hvor han finner en mulighet til å bejuble kongens ære. Når en får øynene opp for fortellerens hensikt medfører derimot hans selektive introduksjon av aktene at Henrik Vs machiavellisk-realpolitiske spill fremtrer tydeligere.

Fjerde akt: Seremonier og symboler

I introduksjonen til akt fire gir fortelleren, i motsetning til tidligere, et bilde av en overmodig fransk hær grunnet deres overlegne størrelse.

Proud of their numbers and secure in soul,
The confident and over-lusty French
Do the low-rated English play at dice;
And chide the cripple tardy-gaited night,

¹²² For øvrig er det en Machiavellisk forestilling at en må gjennomføre alle nødvendige voldshandlinger på en gang, ved erobring. En setter seg da i respekt, men hvis en drar voldshandlinger ut over lang tid har de mindre srekkeeffekt. Dermed blir en kun hatet, uten å bli respektert: Machiavelli 2007, kapittel 8.

Who like a foul and ugly witch doth limp
So tediously away. (*Henrik V*, 4, 17-22)

Det gis altså et bilde av hovmodige (*secure*) og overtente (*over-lusty*) franskmenn. De forbanner (*chide*) den lange ventingen på neste dag, fordi de er sikre på å vinne det slaget som da venter. Her gjengir fortelleren det handlingen og dialogene i skuespillet forteller, mens han tidligere påsto at franskmennene skalv av frykt.

For Henrik Vs ære sømmer dette seg. Frankrike skalv ifølge fortelleren av frykt når de fikk kjennskap til Henrik Vs erobningsplaner. Dermed gis det bilde av en sterk konge. På samme måte får Henrik V maksimale muligheter til å vise sin styrke ved å lede en underlegen engelsk hær i antall soldater ved det avgjørende slaget.

O, now, who will behold
The royal captain of this ruined band
Walking from watch to watch, from tent to tent,
Let him cry 'Praise and glory on his head!'
For forth he goes and visits all his host,
Bids them good morrow with a modest smile
And calls them brothers, friends and countrymen.
Upon his royal face there is no note
How dread an army hath enrouned him;
Nor doth he dedicate one jot of colour
Unto the weary and all-watched night,
But freshly looks and over-bears attaint
With cheerful semblance and sweet majesty,
That every wretch, pining and pale before,
Beholding him, plucks comfort from his looks.
A largess universal like the sun
His liberal eye doth give to every one,
Thawing cold fear, that mean and gentle all,
Behold, as may unworthiness define,
A little touch of Harry in the night. (*Henrik V*, 4, 28-47)

Fortelleren beretter om hvordan kongen besøker hele sin hær (*all his host*). Han går blant sine soldater med et beskjedent smil, og kaller dem for brødre og venner. Han viser ingen tegn (*note*) på svakhet (*over-bears attaint*), eller til å være berørt av at hæren er skrekkslagen. Derimot virker kongen munter (*cheerful semblance*), og gir alle sine menn (*mean and gentle all*) håp ved sin fremtoning og oppmerksomhet (*A little touch of Harry in the night*). Hele hæren blir ifølge fortelleren nærmest fortryllet bort fra fortvilelse ved kun å betrakte kongens blotte nærvær (*That every wretch, pining and pale before, Beholding him, plucks comfort from his looks.*) Henrik Vs soldater fylles altså av patriotisme bare kongen viser seg.

I skuespillets handling viser ikke Henrik V en lignende ydmykhet. Derimot kan det hende fortelleren, i sitt pågående prosjekt med å skissere et best mulig bilde av Henrik V,

denne gangen faktisk gir viktig tilleggsinformasjon som ikke kommer frem av handlingen. En slik ydmyk fremgangsmåte er i så fall en strategi hans far har rådet han til å benytte:

By being seldom seen, I could not stir
But like a comet I was wondered at,
That men would tell their children, 'This is he.'
Others would say, 'Where? Which is Bullingbrook' [Henrik IV]?
And then I stole all courtesy from heaven,
And dressed myself in such humility
That I did pluck allegiance from men's hearts,
Loud shouts and salutations from their mouths,
Even in the presence of the crownèd king. (*Henrik IV* første del, 3, 2, 46-54)

Ved sjelden å vise seg blant allmennheten ble Henrik IV beundret hver gang han viste seg. Å bekle seg i en behagelig og ydmyk atferd (*I stole all courtesy from heaven,/ And dressed myself in such humility*) var en del av Henrik IVs vellykkede strategi for å kuppe tronen. Ut fra fortellerens beretning kan det virke som om Henrik V tar farens råd på alvor.

Den eneste scenen hvor Henrik V fremtrer i dialog med vanlige soldater viser derimot at Henrik Vs "magi" ikke har hatt den ønskede virkning på alle. Kun timer før skuespillets avgjørende slag skal finne sted forkler Henrik V seg i vanlige soldatklær. Han ønsker å komme seg bort fra alle de som vil konsultere med han, for å snakke med sin egen samvittighet i ensomhet. Henrik V blir likevel kontaktet av blant annet soldatene John Bates og Michael Williams. Siden disse soldatene ikke gjenkjenner sin konge i forkledning, men tror på kongen når han presenterer seg for å være en vanlig soldat, får kongen høre hva soldatene egentlig mener om tingenes tilstand:

Williams: Who goes there?

Henrik V: A friend.

Williams: Under what captain serve you?

Henrik V: Under Sir Thomas Erpingham.

Williams: A good old commander and a most kind gentleman. I pray you, what thinks he of our estate?

Henrik V: Even as men wrecked upon a sand, that look to be washed off the next tide.

Bates: He hath not told his thought to the king?

Henrik V: No, nor it is not meet he should. For, though I speak it to you, I think the king is but a man, as I am: the violet smells to him as it doth to me: the element shows to him as it doth to me; all his senses have but human conditions, his ceremonies laid by, in his nakedness he appears but a man; and though his affections are higher mounted than ours, yet, when they stoop, they stoop with the like wing. Therefore, when he sees reason of fears, as we do, his fears, out of doubt, be of the same relish as ours are. Yet, in reason, no man should possess him with any appearance of fear, lest he, by showing it, should dishearten his army. (*Henrik V*, 4, 1, 84-101)

Williams spør den forklede kongen om hvordan kaptein Erpingham betrakter den engelske hærs tilstand (*estate*), altså dens sjanser til å overvinne franskmennene i det forestående slaget. Henrik V svarer at kapteinen anser deres sjanser for å være lik havarerte (*wrecked*)

menn på en sandbanke (*sand*), som ikke har noe annet valg enn å vente på at neste tidevannsbølge skal skylle dem til sjøs. Henrik Vs begrunnelser for at Erpingham ikke burde formidle sin bekymring videre til kongen, på tross av sin egen videreformidling av kapteinens analyse (*though I speak it*), er oppsiktsvekkende. Kongen er nemlig ifølge Henrik V kun et menneske. Himmelen (*the element*) fremtrer likt for Henrik V som for andre, og alle hans sanser har menneskelige forutsetninger (*conditions*). I sin forkledning bekrefter også Henrik V at han anser kongen for kun å være en vanlig mann, når seremoniene som omringer hans tittel blir lagt til side (*his seremonies laid by*). Kongens begjær (*affections*) rager likevel høyere enn andres (*are higher mounted*). Dog så kan de stupe (*stoop*) slik andre menneskers begjær kan (*like wing*). Smaken av frykt (*relish*) er nemlig den samme for alle mennesker når den først inntreffer. Derfor burde ingen vise kongen (*possess him with*) sin frykt for fienden, slik at kongen ikke blir smittet av redsel og deretter tar motet fra sin hær. Kongen er med andre ord like sårbar ovenfor ytre påvirkning som alle andre.

Når Henrik V regjerte skulle kongen være Guds utvalgte riksforstander. Kongen skal altså besørge at sine menn handler i henhold til Guds vilje. Det er da høyst upassende at Henrik V snur det hele på hodet og mener at det er hans undersåtters ansvar å inspirere kongen, slik at han igjen kan inspirere sin hær. Det er en åpenbar sirkelslutning her, men det viktige og oppsiktsvekkende er at Henrik V anser seg for å være like svak som hans undersåtter, i alle fall uten den kongelige innpakning bestående av symboler og seremonier. Hvordan han betrakter denne innpakningen utdypes litt senere i skuespillet. Henrik V klargjør derimot her at utfallet av slag blant annet avhenger av kongers fremtoning, og ikke Guds vilje. Dermed har konger tross alt mulighet til å styre sin egen skjebne.

Konversasjonen mellom kongen i forkledning og soldatene fortsetter:

Bates: He may show what outward courage he will, but I believe, as cold as night as 'tis, he could wish himself in Thames up to the neck; and so I would he were, and I by him, at all adventures, so we were quit here.

Henrik V: By my troth, I will speak my conscience of the king: I think he would not wish himself anywhere but where he is.

Bates: Then I would he were here alone; so should he be sure to be ransomed, and a many poor men's lives saved.

Henrik V: I dare say you love him not so ill to wish him here alone, howsoever you speak this to feel other men's minds. Methinks I could not die anywhere so contented as in the king's company; his cause being just and his quarrel honourable.

Williams: That's more than we know. (*Henrik V*, 4, 1, 102-113)

Bates vil heller, og mistenker kongen for å dele han syn, stå med vann til halsen i elven Thames, London, enn å stå ovenfor det kommende slaget. Dette er med andre ord en metafor for at Bates er villig til å betale en hvilken som helst pris (*at all adventures*), for at kongen

skåner sin hær ved å trekke seg tilbake (*quit here*) uten å kjempe. Deretter gjør Bates oppmerksom på at kongen ikke løper samme risiko som soldatene, da han kan forhandle seg fri ved et nederlag. Henrik V vil ikke tro det han hører, og påstår derfor at Bates bare tester (*feel*) deres lojalitet, siden erobringen av Frankrike er berettiget og ærerik. Bates svarer at det er mer enn de, altså vanlige soldater, kan vite. Med andre ord vet ikke soldatene om deres konge handler i henhold til Guds vilje.

Bates regner med at mange fattige menns liv må gå tapt på grunn av de adeliges krangling, og frykter dermed for sitt eget liv. Williams påpeker at vanlige soldater ikke har noen forutsetninger for å gjøre seg opp en mening om kongens krav, selv om de kjemper for han. Om kongens sak er rettferdig og god er uansett ikke opp til soldater å avgjøre. Den britiske patriotismen fortelleren har berettet om at hele Englands befolkning er smittet av, blir mildt sagt dratt i tvil i møte med disse soldatene. Dialogen fortsetter:

Bates: Ay, or more than we should seek after; for we know enough, if we know we are the king's subjects. If his cause be wrong, our obedience to the king wipes the crime of it out of us.

Williams: But if the cause be not good, the king himself hath a heavy reckoning to make, when all those legs and arms and heads, chopped off in a battle, shall join together at the latter day and cry all, 'We died at such a place' - some swearing, some crying for a surgeon, some upon their wives left poor behind them, some upon the debts they owe, some upon their children rawly left. I am afraid there are few die well that die in a battle, for how can they charitably dispose of anything, when blood is their argument? Now, if these men do not die well, it will be a black matter for the king that led them to it - who to disobey were against all proportion of subjection.

Henrik V: So, if a son that is by his father sent about merchandise do sinfully miscarry upon the sea, the imputation of his wickedness, by your rule, should be imposed upon his father that sent him. Or if a servant, under his master's command transporting a sum of money, be assailed by robbers and die in many irreconciled iniquities, you may call the business of the master the author of the servant's damnation. But this is not so; the king is not bound to answer the particular endings of his soldiers, the father of his son, nor the master of his servant; for they purpose not their death, when they purpose their services. (*Henrik V*, 4, 1, 114-133)

Ifølge Bates sømmer det seg ikke for undersåtter å analysere (*seek after*) eller ha noen formening om hvorvidt konger styrer og kriger ut fra rettferdige og legitime grunnlag eller ikke, slik Henrik V i forkledning har gjort seg skyldig i. Deres oppgave er kun å lystre ordre. Williams sier deretter at kongen har tung gjeld (*reckoning*) å gjøre opp dersom hans årsaker ikke er rimelige. Da skal alle de som har dødd som følge av kongens ordre gjenføres på dommedag for å utføre sine klagemål, også på vegne av koner og barn de har etterlatt. Grunnen deres for å klage vil være at de bare har fulgt ordre, da det å ikke adlyde ville vært imot enhver naturlig orden, det vil si betingelsene for underkastelse (*all proportion of subjection*). Altså ville det være et direkte brudd mot Guds forordning. Williams mener altså at kongen må stå til ansvar ovenfor Gud dersom soldater dør for et uverdige formål uten å ha fått muligheten til å forberede seg på døden, altså gjøre de nødvendige kristne riter og å skrive

testamente (*dispose of*). Det er allerede klart at de soldatene Henrik V møter før slaget ikke er smittet av den hengivenhet og fryktløshet fortelleren gir inntrykk av besmitter alle i kongens nærvær.

Den forklede Henrik Vs svar til Williams utelukker kongens ansvar for sine undersåtter. En konge er ikke mer ansvarlig for sine undersåtter enn en far er for sønnens synder (*the imputation of his wickedness*), hvis sønnen bedriver handel (*about merchandise*) for sin far, og dør syndig (*simfully miscarry*) mens han er ute på et slikt oppdrag. Hvis en synder ikke har forsonet (*irreconciled*) seg med Gud er det altså hans eget ansvar. Så lenge ikke oppdragets formål er undersåttens død har ikke oppdragsgiverens noe skyld. Logisk sett er Henrik Vs argumentasjon solid nok. Den observante leser vil derimot ha lagt merke til at han unngår å svare på den egentlige problemstillingen, ved å fokusere på soldaters individuelle frelse ovenfor Gud. Williams hevdet derimot at krigens følger bare kan forsvares om kongen har en rimelig grunn for å gå til krig, og dette argumentet står usvart. Henrik V brukte dessuten det samme argumentet når han ba erkebiskopen legge frem hvorvidt kravet på Frankrikes trone var legitimt eller ikke. Han anerkjenner med andre ord et slikt ansvar for erkebiskopen, men ikke seg selv.

Henrik V ignorerer altså Williams indirekte spørsmål med henblikk på om kongens erobring av Frankrike er rimelig og legitim. Med tanke på hvordan kongen og biskopene i akt en bruker hverandre for å tjene egne interesser, er det relativt klart at Henrik V ikke ser sin erobring av Frankrike som et kall fra Gud. For Henrik V ville det ikke ha noen mening å tenke i de baner, da han allerede er klar over at han sitter på tronen som en følge av farens forbrytelser.

Til slutt i denne dialogen blir det klart at kongen ikke har noen forutsetninger for, eller muligens en manglende vilje til, å sette seg inn i sine undersåtters situasjon:

Henrik V: I myself heard the king say he would not be ransomed.

Williams: Ay, he said so, to make us fight cheerfully. But when our throats are cut, he may be ransomed, and we ne'er the wiser.

Henrik V: If I live to see it, I will never trust his word after.

Williams: You pay him then. That's a perilous shot out of an elder-gun, that a poor and a private displeasure can do against a monarch. You may as well go about to turn the sun to ice with fanning in his face with a peacock's feather. You'll never trust his word after! Come, 'tis a foolish saying. (*Henrik V*, 4, 1, 156-163)

Henrik V føler utvilsomt et behov for å forsvare seg selv, når han i forkledning blir servert sine soldaters usminkede forståelse av deres plikter og kongens privilegier. Williams er ganske direkte i sin antydning om at kongen tenker på egen suksess fremfor sine soldaters liv.

Dessuten kan kongen alltid forhandle seg ut av fangenskap hvis hans hær skulle bli slaktet ned. Det gis altså et inntrykk av at kongen skalter og valter med andres liv uten å risikere sitt eget. Henrik V svarer at hvis han skulle leve lenge nok til å se et slikt utfall så ville han aldri stole på sin konge igjen. Det er her avgrunnen mellom soldatene og kongen virkelig gjør seg gjeldende. Williams er selvfølgelig klar over at en undersått ingenting kan gjøre (*pay*) mot en monark. En undersåtts misnøye mot en monark er derfor like ufarlig og effektiv (*perilous* er ment ironisk) som erteskudd fra et blåserør. Misnøyen til en ikke-adelig (*a private displeasure*) har altså ingen effekt på en konge, og undersåtten må adlyde uansett hvor stor motviljen er. Å si at en ikke vil stole mer på sin monark er derfor ikke bare dumt; det er også absurd, meningsløst freidig og helt uten effekt. Henrik V er vant til å herske, og klarer dermed ikke å sette seg inn i hvor dumt dette høres ut for soldater.

Williams antyder også at kongen manipulerer sin hær, ved påstanden om å nekte å bli utlevert mot løsepenger. Siden soldatene ikke har en slik mulighet, og kongen tilsynelatende ikke vil benytte seg av den, vil dette skape en følelse av samhold. Soldatene vil da tro at de går i strid under samme forutsetninger som deres folkelige og modige konge. Williams mistenker likevel at kongen vil betale seg ut hvis det blir nødvendig, og at kongen bare forsøker å gjøre seg folkelig for å motivere sine undersåtter til å vinne slaget.

Kongens manipulative egenskaper er et gjennomgående tema i *Henrik V*. I sin tale før slaget om Agincourt sier Henrik V: «For he today that sheds his blood with me/ Shall be my brother, be he ne'er so vile [lavtstående],/ This day shall gentle [foredle] his condition. (*Henrik V*, 4, 3, 63-65)» Kongen vil altså regne alle de som utgyter sitt blod i kamp om Agincourt for sine brødre. Når slaget er over er han likevel ikke interessert i å vite navnet på de lavtstående “brødre” som har gitt sitt liv. Når Henrik V leser listen over sine undersåtter som har ofret livet nevner han først navnene på de adelige, og avslutter slik: «None else of name, and of all other men/ But five-and-twenty. (*Henrik V*, 4, 8, 90-91)» Med andre ord er kongen en relativt ufølsom “bror”, og bekrefter her langt på vei Williams mistanker.

Det virker som om Henrik V i forkledning forsvarer kongen, altså seg selv, ut fra skyldfølelse. Han vet at invasjonen av Frankrike ikke er fundert på gudfryktighet, og han vil derfor ikke å påta seg ansvaret for de liv som går tapt på grunn av hans ordre. Dermed får Williams påstand om at kongen har et tungt regnskap å gjøre opp, hvis ikke premisene for undersåttenes voldsomme død er av det gode, tyngde. Henrik Vs frigjøring av kongens ansvar for de soldater han beordrer ut i kamp, ved å sammenligne dette med en uventet sønns død på oppdrag fra faren, virker derimot tynn. Fortelleren er mistenkelig taus om de eneste vanlige soldatene Henrik V har en dialog med. Fortellerens fremtoning av kongens vinnende vesen

minner derfor om ren propaganda. Soldatenes vurdering av tingenes tilstand gir nemlig ikke inntrykk av at kongen har klart å smitte dem med en ubøyelig patriotisme.

I en monolog, umiddelbart etter møte med soldatene, stiller Henrik V spørsmål ved meningen med kongetittelen og den makt som følger. Henrik V blir med andre ord tvunget til en selvrefleksjon, grunnet soldatenes analyse:

Upon the king! Let us our lives, our souls,
Our debts, our careful wives,
Our children and our sins lay on the king!
We must bear all. O, hard condition,
Twin-born with greatness, subject to the breath
Of every fool, whose sense no more can feel
But his own wringing. What infinite heart's-ease
Must kings neglect, that private men enjoy?
And what have kings, that privates have not too,
Save ceremony, save general ceremony? (*Henrik V*, 4, 1, 184-193)

Henrik V klager over at alle legger sine byrder og bekymringer på kongen. Dermed må han ta den tunge byrde (*hard conditition*) det er å bære ansvaret for alles velbefinnende på sine skuldre. Han anser seg selv som født både (*Twin born*) til storhet og til å være underlagt alle tosker som kun tenker på sine egne bekymringer (*his own wringing*). Han har med andre ord ikke mye godt å si om allmuen, men misunner like fullt den alminnelige borger. Kongen må nemlig frastå fra et harmonisk liv (*heart's ease*), andre uten statlige embeter (*private men*) kan nyte. Det eneste konger til gjengjeld får er offentlige (*general*) seremonier til å ære ens tittel. Med andre ord ser ikke den kongelige posisjon ut til å garantere en personlig lykke for Henrik V.

Tilsynelatende kan det se ut som om Henrik V er født til en tung plikt han egentlig ikke ønsker, men har arvet fra sin far. Slik har enkelte Shakespeare-fortolkere også konstruert Henrik V som utelukkende pliktoppfyllende.¹²³ En slik tolkning kan forsvares ut fra at Henrik V sympatiserer med seg selv.¹²⁴ Ved å utlegge hvordan kongen kun er et menneske, og senere hvordan seremoniene og symbolene rundt kongetittelen ikke utgjør annet enn en tom tilbedelse av selve kongetittelen, virker kongen sympatisk på grunn av sin innsikt. Henrik V som privatperson nyter ikke godt av kongetittelen. Tvert i mot medfører den ifølge han selv bare bekymringer.

Hvis en ser *Henrik V* i sammenheng med *Henrik IV, del II* synes en slik tolkning derimot å være like lite sannsynlig som fortellerens skildring av *Henrik V*. I *Henrik IV, del II*

¹²³ Grady 2002, 221.

¹²⁴ David Wiles: *Theatre and citizenship: the history of a practice*. Cambridge: Cambridge University Press 2011, 95.

tar nemlig prins Henrik kronen når faren hans ligger på dødsleie, men enda lever. Idet han setter den på sitt eget hode sier han:

My due from thee is this imperial crown,
Which, as immediate from thy place and blood,
Derives itself to me. Lo, here it sits,
Which heaven shall guard. And put the world's whole strength
Into one giant arm, it shall not force
This lineal honour from me. (*Henrik IV annen del*, 4, 2, 179-184)

Som tronarving (*immediate*) gjør altså prins Henrik krav på tronen før den legitimt sett har godt i arv (*derives itself*) til han. Han tror riktig nok at faren hans er død der han ligger ubevegelig, men tar seg ikke bryet med å sjekke. Denne scenen insinuerer at det haster for prins Henrik å ta i bruk den makt han har ventet på. Selv om all styrke i hele verden var konsentrert i en arm, ville den ikke kunne tvunget den nedarvede (*lineal*) æren fra han. Besittelse av kongetronen er altså viktigere enn alt annet. Han anser dessuten en slik posisjon for å være en ære og ikke en plikt. Det vises med all tydelighet hvor mye prins Henrik begjærer å bli konge med den makt som følger med, og at det derfor er lite sannsynlig at prinsen senere lar seg krone kun fordi han plikter den da avdøde faren sin det.

Henrik V vet dessuten at det er farens forbrytelser og ikke Guds forsyn som har satt han på tronen. Han uttrykker bekymring grunnet farens forbrytelse i *Henrik V*: «Not today, O lord,/ O, not today, think not upon the fault/ My father made in compassing [gripe] the crown. (*Henrik V*, 4, 1, 248-250)» Henrik V sikter her først og fremst til at hans far fikk kong Richard II henrettet. Et kongemord var som sagt regnet som den aller frykteligste fornærmelse mot Gud, fordi en da direkte intervenerte i den allmektige herres plan. Med andre ord vet Henrik V at han ikke besitter kongetronen på grunn av Guds forsyn. Truslene mot Harfleurs befolkning viste likevel tydelig at praktiske prioriteringer har forrang for gudsfrykt, og hvis noen trodde Henrik V bløffet vil det ikke være mer rom for tvil når han beordrer massedrap på krigsfanger. Mer om det litt senere.

Henrik Vs monolog etter møte med Williams og Bates er nemlig ikke ferdig:

And what art thou, thou idle ceremony?
What kind of god art thou, that suffer'st more
Of mortal griefs than do thy worshippers?
What are thy rents? What are thy comings in?
O ceremony, show me but thy worth. (*Henrik V*, 4, 1, 194-198)

Henrik V ser ut til å betrakte seremoniene tilknyttet den kongelige status som overflatiske (*idle*), siden han på tross av all pomp og prakt lider mer under menneskelige (*mortal*)

bekymringer enn sine undersåtter. Henrik V spør seg hva han egentlig tjener (*comings in*) på å være konge. Altså stiller Henrik V spørsmål ved hva den kongelige status er verdt, for sin personlige lykke.

Henrik V drøfter temaet videre:

What? Is thy soul of adoration?
Art thou aught else but place, degree and form,
Creating awe and fear in other men?
Wherein thou art less happy being feared
Than they in fearing.
What drink'st thou oft, instead of homage sweet,
But poisoned flattery? O, be sick, great greatness,
And bid thy ceremony give thee cure!
Think'st thou the fiery fever will go out
With titles blown from adulation? (*Henrik V*, 4, 1, 199-208)

Henrik V spør seg om hans sjel kun består av tilbedelse/ gudsyndyrkelse (*of adoration*). I så fall vil det være en tom sjel siden det kun er hans seremonielle tittel og ikke individet Henrik som tilbes. Han lurer på om han ikke er noe mer (*ought*) enn sin sosiale rang og berømmelse (*place, degree and form*). Henrik V anerkjenner at han ved hjelp av symboler og seremonier vekker beundring og frykt i menn. Likevel er kongen mindre tilfreds enn de som frykter han, blant annet fordi han bare blir servert giftig smiger. Deretter klager kongen over at seremonier og titler flammet opp (*blown*) med smiger (*adulation*) ikke kan helbrede sykdom. Det er tydelig at Henrik V ikke anser seg for å være Guds stedfortreder. Han anser den kongelige posisjon for å være bygd opp av menneskelige seremonier, smiger og frykt, og dermed ikke for å være fundert på en guddommelig oppgave.

Videre påpeker han hvordan hans storhet er tom, idet den ikke kan være en kur mot eventuelle personlige plager.

No, thou proud dream,
That play'st so subtly with a king's repose.
I am a king that find thee, and I know
'Tis not the balm, the sceptre and the ball,
The sword, the mace, the crown imperial,
The intertissued robe of gold and pearl,
The farcèd title running 'fore the king.
The throne he sits on, nor the tide of pomp
That beats upon the high shore of this world.
No, not all these, thrice-gorgeous ceremony,
Not all these, laid in bed majestical,
Can sleep so soundly as the wretched slave,
Who with a body filled and vacant mind
Gets him to rest, crammed with distressful bread [...] (*Henrik V*, 4, 1, 211-224)

Den stolte drømmen som spiller umerkelig eller bedragersk (*subtly*) inn på kongens hvile (*repose*), mener Henrik V å ha avslørt (*find thee*). Drømmen henviser tilbake til forestillingen om umåtelig storhet (*great greatness*) i det forrige sitatet. Uten de seremonielle riter (*farced title running 'fore the king*), og symboler (*balm, ball, mace, intertissued robe of gold and pearl*) rundt kongetittelen, besitter ikke Henrik V ifølge seg selv noen storhet. Det er prakten (*pomp*) fra selve tittelen, og ikke hans personlighet, kongen kan benytte seg av for å påvirke historien (*That beats upon the high shore of this world*). Derimot gir ikke seremonier, symboler og titler hvile. Selv en stakkarslig slave sover, etter at han etter en dag med fysisk arbeid fyller magen med brød (*distressful bread*), bedre enn kongen. Drømmen om storhet får altså konger til å miste nattesøvnen, mens ynkelige slaver sover godt.

Henrik V avslutter sin monolog ved å konkludere med at konger ikke kan ta del i den freden slaven nyter:

And but for ceremony, such a wretch,
Winding up days with toil and nights with sleep,
Had the forehand and vantage of a king.
The slave, a member of the country's peace,
Enjoys it: but in gross brain little wots
What watch the king keeps to maintain the peace,
Whose hours the peasant best advantages. (*Henrik V*, 4, 1, 232-238)

Hvis en trekker fra seremoniene og symbolene som tilkommer kongetittelen konkluderer altså Henrik V med at en slave (*wretch*) er mer privilegert (*Had the forehand and vantage of a king*) enn kongen. Slaven tar nemlig del i (*member of the*) landets fred, mens kongen konstant må være på vakt for å opprettholde den.¹²⁵ Grunnet slavens begrensede åndsevne (*gross brain*) forstår han ikke (*wots*) hva kongen må ofre av søvn (*watch*) for å opprettholde freden, som bøndene nyter (*advantages*) best av. Henrik V misunner tilsynelatende altså bønder og slaver.

Henrik Vs monolog i akt 4, scene 1, er utvilsomt den mest komplekse og motsetningsfulle passasjen i skuespillet. Henrik V har gjennom Shakespeares historie blitt fremstilt som en sterk og handlekraftig konge. Her er han derimot selvmedlidende og selvmotsigende. Henrik V har jo selv valgt å gå til krig mot Frankrike, men her fremstiller han seg selv som fredens vokter. Dette kan peke tilbake på Machiavellis doktrine om at stadig erobring er det beste middel til å sikre fred og stabilitet i en stat over tid. Likevel er erobring en merkelig definisjon på fred.

¹²⁵ Kongers våkenetter og arbeidsfolks privilegier over konger er for øvrig et tema i *Henrik IV, del 2*, og her er det egentlig farens opprinnelige klager som gjentas av Henrik V.

Kongen er videre klar over at han bare er en vanlig mann uten seremonienes og kongesymbolenes makt. Machiavelli knesetter også hvordan en kan manipulere folket, og særlig soldater, ved ritualer og seremonier. Henrik V setter altså lit til deres manipulerende effekt på samme måte som Machiavelli. Henrik V er for øvrig en ekstremt motsetningsfull figur idet han på den ene siden ikke ser noen personlige gevinster i kongerollen, men likevel gjør alt han kan for å bli en så mektig konge som mulig.

Like fullt innehar Henrik V en machiavellisk innsikt: Den kongelige funksjon, med alle dens seremonier og symboler, består i å skape beundring blant undersåtter.¹²⁶ Det ligger ikke noen høyere mening eller guddommelig forsyn i kongetittelen. Med andre ord er en statsleders oppgave å kontrollere historien i størst mulig grad, ved kontroll av sine omgivelser, ut fra hva som tjener hans posisjon best. Ifølge en machiavellisk innsikt vil det også tjene fedrelandets beste, fordi en har størst sjanse for å oppnå stabilitet innenriks når ambisiøse konger går til erobring utenriks. Noe jeg har pekt på at Henrik V lærte av sin far.

Henrik V vet altså, som det er åpenbart at Machiavelli også mente når en ser på alle de konkrete vellykkede eksemplene på maktbruk han nevner, at hvis en kan kunsten å oppnå og bruke makt så fungerer den uavhengig av formålet.¹²⁷ Med andre ord kan en lykkes like godt om ens bedrifter er legitime i forhold til en tradisjon eller ikke. Noe farens kopping av tronen hadde lært Henrik V. Det som derimot kan være avgjørende for suksess er en tilsynelatende idealistisk og gudfryktig offentlig opptreden.

Det er ikke tilfeldig at møtet med soldatene i forkledning og monologen jeg her har gjengitt kommer umiddelbart etter, i første scene, at fortelleren har introdusert fjerde akt. Fortelleren beskriver en konge som setter mot i alle sine soldater. Deretter får vi se at Henrik V som en vanlig soldat ikke klarer å overbevise noen om sin sak. Uten kongetittelen er han altså ingenting verdt. Denne opplevelsen tvinger for øvrig Henrik V til å fundere på hva han som privatperson oppnår ved kongemakten. Han konkluderer med at dette er mindre enn hva en slave kan forvente. Machiavelli var ikke opptatt av hva en måtte ofre som privatperson for å herske, men likhetene er i denne sammenheng mer interessante enn forskjellene. Både Henrik V og Machiavelli har den innsikten at for å styre en stat må en manipulasjonskunst beherskes, blant annet ved å benytte seg av seremonier og symboler.

Titler er alt

¹²⁶ Grady 2002, 224.

¹²⁷ Ibid, 235.

Henrik V og Machiavelli deler dessuten det syn at en må gå voldsomt til verks for å kvele all motstand i starten, når en erobrer et nytt område:¹²⁸

But, hark, what new alarum is this same?
The French have reinforced their scattered men.
Then every soldier kill his prisoners.
Give the word through. (*Henrik V*, 4, 6, 36-39)

Det er ikke noe subtilt eller uklart ved denne ordren. Henrik V beordrer drap på forsvarsløse fanger for å frigjøre alle sine soldater slik at seieren blir total.

I scenen etter at Henrik V beordrer alle de franske krigsfanger drept unnskylder kaptein Fluellen og kaptein Gower denne handlingen med at det må være en hevnaksjon. Franskmennene har nemlig drept de engelske guttene som vaktet hærens reisegods.

Gower: 'Tis certain there's not a boy left alive, and the cowardly rascals that ran from the battle ha' done this slaughter. Besides, they have burned and carried away all that was in the king's tent, wherefore the king, most worthily, hath caused every soldier to cut his prisoner's throat. O 'tis a gallant king.

Fluellen: Ay, he was porn at Monmouth, Captain Gower.¹²⁹ (*Henrik V*, 4, 7, 4-8)

Kongen har ifølge Gower med rette (*worthily*) beordret drap på krigsfanger grunnet (*wherefore*) franskmennenes drapstokt. Handlingen viser derimot at mordene på de engelske guttene enda ikke har skjedd når Henrik V beordrer henrettelsene.¹³⁰

Første gang vi møter kongen igjen etter slaktingen av franske fanger er han sint: «I was not angry since I came to France/ Until this instant. (*Henrik V*, 4, 7, 37-38)» I tilsynelatende affeksjon, grunnet drapene på de engelske guttene, truer han med å drepe nye krigsfanger engelskmennene tydeligvis har tatt etter henrettelsene: «Besides, we'll cut the throats of those we have,/ And not a man of them that we shall take/ Shall taste our mercy. Go and tell them so. (*Henrik V*, 4, 7, 45-47)» Kommandoen om å drepe fanger, ble i motsetning til denne trusselen, ikke gjort i sinne. Henrik Vs ordre om henrettelser begrunnes altså ved ren krigstaktikk, og ikke hevnaksjon eller følelser.

Jonathan Bate oppsummerer kongens kyniske råskap ved Harfleur og Agincourt glimrende:

But the text is quite explicit that King Harry gives the order to kill the prisoners before he hears of the attack on the camp followers. The reason for their summary slaughter is that every last soldier is needed

¹²⁸ Machiavelli 2007, kapittel 8

¹²⁹ Monmouth er en walisisk by. Fluellen er waliser og derfor stolt av å være landsmann med Henrik V.

¹³⁰ Holderness 2000, 154.

to cope with the arrival of French reinforcements. It is a pragmatic decision, not a gallant or a worthy one. So too at Harfleur earlier: though a threat rather than an action, the idea of raping the maidens and massacring the innocents of the city does not immediately conjure up the terms 'gallant' or 'worthily'.¹³¹

Henrik V dreper altså krigsfangene for å frigjøre sine soldater, før franskmennene har drept de engelske guttene. Gowers og Fluellens forsvar av kongen virker derfor lite legitim. Fluellen sammenlikner deretter kongen med Alexander den Store. Det er påfallende at en slik ærefull sammenligning finner sted rett etter kongens beordring av massedrap på forsvarsløse fanger. Kaptein Fluellen er for øvrig en interessant og sentral figur i *Henrik V*. Først og fremst fremstår han som en modig, gammeldags men prinsippfast, og lojal offiser til kongen. Kongen omtaler han følgende: «Though it appear a little out of fashion,/ There is much care [ansvarlighet] and valour in this Welshman. (*Henrik V*, 4, 1, 79-80)» Han virker også å være en like fanatisk tilhenger av Henrik V som fortelleren, samtidig som han på sett og vis stiller kongen i et dårlig lys.

Sammenlikningen setter indirekte spørsmålstegn ved Henrik Vs etikk, det vi si hans midler for å oppnå ære og storhet.

Fluellen: If you mark Alexander's life well, Harry of Monmouth's [Henrik V] life is come after it indifferent well, for there is figures in all things. Alexander, God knows, and you know, in his rages and his furies and his wraths and his cholers and his moods and his displeasures and his indignations and also being a little intoxicates in his prains, did, in his ales and his angers, look you, kill his best friend, Cleitus.

Gower: Our king is not like him in that: he never killed any of his friends.

Fluellen: It is not well done, mark you now, to take the tales out of my mouth ere it is made and finished. I speak but in the figures and comparisons of it: as Alexander killed his friend Cleitus, being in his ales and his cups, so also Harry Monmouth, being in his right wits and his good judgements, turned away the fat knight with the great belly-doublet. He was full of jests and gipes and knaveries and mocks- I have forgot his name.

Gower: Sir John Falstaff.

Fluellen: That is he. I'll tell you there is good men porn at Monmouth.¹³² (*Henrik V*, 4, 7, 22-35)

Fluellen påpeker altså paralleller (*figures*) mellom Henrik V og Alexander den Store, noe som kan tolkes som at kapteinen gjør oppmerksom på nødvendige egenskaper for dyktige ledere. Fluellen forteller først hvordan sistnevnte drepte sin venn Cleitus i sinne og alkoholrus (*in his ales*). Deretter sammenlikner han merkelig nok Alexanders drap med hvordan Henrik V med sin gode og edruelege forstand sendte bort Falstaff. Ifølge Fluellen var dette en fet, spydig (*jibes*), skøyeraktig (*knaveries*) og parodierende (*mocks*) ridder. Fluellen mener altså at Falstaff ikke var passende selskap for kongen.

¹³¹ Shakespeare 2007, innledning til *Henrik V* av Jonathan Bate, 1028.

¹³² Grunnen til stavefeilene er at Fluellen er waliser, og at Shakespeare vil etterligne en walisisk dialekt. Det er for øvrig Henrik V og ikke Fluellen som er født i Monmouth.

Denne ridderen, John Falstaff, er faktisk hovedperson i de to skuespillene om Henrik IV i forhold til hvem som taler mest, hvor han er tilegnet 20 % av linjene i begge skuespillene. Falstaff har derimot ikke en eneste replikk i *Henrik V*. Gjennom hans gamle venner, Nell, Nym og Pistol, fortelles det derimot hvordan Falstaff ligger for døden som en direkte konsekvens av at kongen har forvist han fra sin side. Nell sier: «By my troth, he'll yield the crow a pudding one of these days. The king has killed his heart. (*Henrik V*, 2, 1, 66-67)» Falstaff ligger altså på sitt dødsleie (*he'll yield the crow a pudding one of these days*). Kongen har drept hans livsgnist ved å avvise han:

Nell: As ever you come of women, come in quickly to Sir John. Ah, poor heart! He is so shaked of a burning quotidian tertian, that it is most lamentable to behold. Sweet men, come to him.

Nym: The king hath run bad humours on the knight, that's the even of it.

Pistol: Nym, thou hast spoke the right.
His heart is fractured and corroborate.

Nym: The king is a good king, but it must be as it may, he passes some humours and careers. (*Henrik V*, 2, 1, 90-97)

Falstaff lider av en dødelig feber (*burning quotidian tertian*) og et knust hjerte (*His heart is fractured*), grunnet at kongen ved et innfall (*humours*) har latt sitt dårlige humør gå utover han. Nym og Pistol gir altså Henrik V skylden for at Falstaff ligger på sitt dødsleie.

Pistol forteller deretter at Falstaff er død (akt to, scene tre). Det hører riktig nok med til historien at Falstaffs helse har vært dårlig helt siden vi først møter han i *Henrik IV* skuespillene, på grunn av fedme og alkohol. Hans venn Bardolf forutser Falstaffs død allerede i del 1: «Sir John, you are so fretful [medtatt], you cannot live long. (*Henrik IV første del*, 3, 3, 8)» Likevel er det gode grunner til å tro at det ikke er Falstaffs livsstil som medfører hans død. Det siste som skjer i *Henrik IV, annen del*, er at Falstaff blir arrestert etter at kongen har forvist han. I *Henrik V* får en deretter vite at Falstaff er død. Dermed er det grunn til å tro at Fluellen mener det bokstavelig når han sammenligner Alexanders mord på Cleitus med Henrik Vs avvisning av Falstaff, fordi det gis inntrykk av at Falstaffs død er en direkte konsekvens av kongens forvisning.

Selv om Fluellen lovpriser Henrik V for både å ha drept de franske krigsfangene og forvoldt Falstaffs død, gjør han først og fremst oppmerksom på hva den krigerske heltkongens bestrebelsers på stadig å øke sin makt fører til. Nemlig ødelagte liv. Det er derfor neppe tilfeldig at drapet på krigsfangene og forvisningen av Falstaff blir tatt opp i samme samtale, hvor kongens verdighet og godhet er utgangspunktet.

Det er likevel usikkert om forvisningen av Falstaff er et innfall, slik Nym ser det, eller et resultat av kongens gode forstand og dermed en planlagt strategi, slik Fluellen ser det. Dilemmaet kan belyses ved å ta et tilbakeblikk på *Henrik IV*.

Falstaff og hans kompanjonger er noen forfyllede røvere. Prins Henrik gir allerede i sin første monolog årsaken for å søke selskap hos dem:

I know you all, and will awhile uphold
The unyoked humour of your idleness.
Yet herein will I imitate the sun,
Who doth permit the base contagious clouds
To smother up his beauty from the world,
That when he please again to be himself,
Being wanted, he may be more wondered at,
By breaking through the foul and ugly mists
Of vapours that did seem to strangle him.
If all the year were playing holidays,
To sport would be as tedious as to work;
But when they seldom come, they wished-for come,
And nothing pleased but rare accidents.
So, when this loose behaviour I throw off
And pay the debt I never promised,
By how much better than my word I am,
By so much shall I falsify men's hopes,
And like bright metal on a sullen ground,
My reformation, glittering o'er my fault,
Shall show more goodly and attract more eyes
Than that which hath no foil to set it off.
I'll so offend to make offence a skill,
Redeeming time when men think least I will. (*Henrik IV første del*, 1, 2, 132-154)

Prins Henrik vil altså fortsette sin uhemmete atferd (*unyoked humour*). Prinsen vil på denne måten etterlikne solen, som lar smitteførende skyer (en trodde skyer huset sykdommer) skjule sin skjønnhet fra verden. Dermed vil hans sanne natur bli savnet. Med andre ord vil prins Henrik gjerne fremtre som uansvarlig fordi det da vil vekke mer beundring når han ved overtagelsen av kronen viser seg seriøs, sterk og handlekraftig. Prinsen ser altså ut til å mene at jo mindre forventningene til han som konge er, grunnet en useriøs ungdomstid, jo mer vil han bli beundret når han viser seg som en god konge. Et slikt personlighetsskifte finner ifølge prins Henrik sjelden sted, og uvanlige hendelser (*rare accidents*) tilfredsstiller tilskuerne mest. Så når han kaster av seg sin uhemmete livsstil vil alle negative forventninger til han som konge slå feil (*falsify men's hopes*). Som glitrende metall på sort dekke vil hans regjeringstid skinne enda sterkere fordi den springer ut fra en mørk bakgrunn (*sullen ground*), og ting blir best lagt merke til ved kontraster (*foil*). Prins Henrik vil derfor oppføre seg dårlig (*offend*) av taktiske grunner (*make offence a skill*). Altså bruker prinsen Falstaff og hans pøblete gjeng utelukkende for å tjene sine egne interesser.

Henrik IV viser at prins Henrik fra første stund har ansett de rundt seg for å være midler, i sin jakt på å bli så mektig som mulig når han overtar kongetronen. Henrik IV forstår derimot ikke sønnens formål, og kritiserer han på det sterkeste for å vise seg offentlig med sine småkriminelle venner. I en formidabel skjennepreken meddeler Henrik IV prins Henrik at han anser sistnevntes karakter for å være en straff for sine egne synder:

But thou dost in thy passages of life
Make me believe that thou art only marked
For the hot vengeance and the rod of heaven
To punish my mistreadings. (*Henrik IV første del*, 3, 2, 8-11)

Grunnet sønnens livsstil (*passages of life*) tror Henrik IV at Gud har formet (*only marked For*) prinsen for å straffe (*rod of heaven*) de synder (*mistreadings*) han selv begikk, ved å kuppe tronen. Henrik IV innrømmer altså indirekte at han ikke har erobret kongetronen ved en legitim rett, noe han som vist gjør grundigere på sitt dødsleie. Etter farens skjennepreken finner for øvrig den egentlige personlighetsforvandlingen til den kommende Henrik V sted, selv om Canterbury tilskrev den selve bestigningen av kongetronen. Prins Henrik vil nemlig heretter være mer slik hans offentlige status krever av han: «I shall hereafter, my thrice-gracious lord, Be more myself. (*Henrik IV første del*, 3, 2, 92-93)»

Henrik IV klarer ikke å se sønnens evner i å manipulere sine omgivelser til sin fordel, ved å spille på andres forventninger. Kongen skulle ønske sin sønn var mer som lederen av opprøret mot kongen, Henrik Percy, som han kjenner seg igjen i. Henrik IV er da heller ikke ferdig med sin reprimande, selv om prinsen har lovet å forandre sin fremtreden. Kongen fortsetter:

For all the world
As thou art to this hour was Richard then,
When I from France set foot at Ravenspurgh,
And even as I was then is Percy now.
Now, by my sceptre and my soul to boot,
He hath more worthy interest to the state
Than thou, the shadow of succession;
For of no right, nor colour like to right,
He doth fill fields with harness in the realm,
Turns head against the lion's armed jaws,
And, being no more in debt to years than thou,
Leads ancient lords and reverend bishops on
To bloody battles and to bruising arms [...] (*Henrik IV første del*, 3, 2, 94-106)
Thou that art like enough, through vassal fear,
Base inclination and the start of spleen,
To fight against me under Percy's pay,
To dog his heels and curtsy at his frowns,
To show how much thou art degenerate. (*Henrik IV første del*, 3, 2, 125-129)

Henrik IV sier at hans sønn på alle måter (*For all the world*) likner Richard II, som Henrik IV røvet tronen fra og fikk drept. Dessuten likner Percy på den Henrik IV var da han kuppet tronen. Percy holder derfor ifølge kongen et mer ærerikt krav på tronen enn sin egen sønn (*He hath more worthy interest to the state*), som kun skygger for en anstendig slektslinje. Percy har verken rett, eller et skinn av legitimitet (*of no right, nor colour like to right*) til å kjempe om tronen. Likevel klarer han å samle hærer (*fill fields with harness*) for sin sak, og leder disse (*Turns head*) mot kongens (løven er et symbol for den kongelige makt) styrker. Selv om Percy ikke er eldre enn prinsen (*being no more in debt to years*)¹³³ leder han eldre og mektige (*ancient*) adelige, samt ærverdige biskoper til blodige slag. Han finner Percys rake motsetning i sin sønn, som gjennom underdanig frykt (*through vassal fear*) og verdenstretthet (*spleen*) er troendes til (*like enough*) å bukke (*curtsy*) og kjempe for Percy. Altså tror ikke kongen at prins Henrik har mot nok til å stå imot Percy for å forsvare arveretten.

Prins Henrik svarer farens beskyldninger følgende:

I will redeem all this on Percy's head
 And in the closing of some glorious day
 Be bold to tell you that I am your son,
 When I will wear a garment all of blood
 And stain my favours in a bloody mask,
 Which, washed away, shall scour my shame with it.
 And that shall be the day, when'er it lights,
 That this same child of honour and renown,
 This gallant Hotspur [tilnavnet til Percy], this all-praisèd knight
 And your unthought-of Harry chance to meet.
 For every honour sitting on his helm,
 Would they were multitudes, and on my head
 My shames redoubled! For the time will come,
 That I shall make this northern youth exchange
 His glorious deeds for my indignities.
 Percy is but my factor, good my lord,
 To engross up glorious deeds on my behalf,
 And I will call him to so strict account,
 That he shall render every glory up,
 Yea, even the slightest worship of his time,
 Or I will tear the reckoning from his heart. (*Henrik IV første del, 3, 2, 133-153*)

Prins Henrik vil gjøre bot, og vinne tilbake sin tapte ære samt gjøre skam på farens beskyldninger, ved å bekjempe og overvinne Percy (*redeem all this on Percy's head*). Som en avslutning på et slag der kongens fraksjon vinner (*in the closing of some glorious day*), skal prinsen dekke sine ansiktstrekk (*favours*) i blod. Når blodet senere vaskes av vil også hans skam skylles bort (*scour*). Den dagen skal komme (*when'er it lights*) hvor den anerkjente

¹³³ Den historiske Percy var imidlertid 23 år eldre enn prins Henrik.

Percy og prins Henrik, som ifølge sitt rykte er ute av stand til å gjøre tapre handlinger, skal møtes. Prins Henrik skal da tilrøve seg all ære som Percy har vunnet i slag (*every honour sitting on his helm*). Prinsen betrakter Percy for å være en brikke i sitt eget maktspill (*Percy is but my factor*). Han vil la Percy opparbeide seg (*engross up*) et stadig mer ærefult rykte for så å røve alt fra han, slik at æren blir overført til prinsen selv. Selv den minste verdighet han har opparbeidet i sin livstid (*the slightest worship of his time*) skal overføres, uavhengig av midlene (*tear the reckoning from his heart*). Prins Henrik ser altså flere trekk fremover, og har forutsett hvordan han kan få mest mulig ut av begivenhetenes gang.

Henrik IV respekterer altså Percy fordi sistnevnte er like ambisiøs og handlekraftig som kongen var når han kuppet tronen. Hvorvidt retten til tronen er legitim har ikke noen praktisk betydning for noen av dem. Det er også helt tydelig i *Henrik V* at det er maktambisiøse individer og ikke Guds forsyn som driver historien fremover. En kan også tolke prinsens svar til sin far som en indirekte kritikk av sistnevnte. Prins Henrik påstår at han kan utmanøvrere Percy og dermed også Henrik IV, siden kongen sammenligner seg med Percy. En slik tolkning blir styrket ved at kongen ikke anerkjenner prinsens manipulasjonskunst som skal vise seg å bli meget vellykket.

Møtet mellom prins Henrik og Percy i skuespillets avgjørende slag går som følger:

Hotspur (Percy): If I mistake not, thou art Harry Monmouth [prins Henrik].

Prins Henrik: Thou speak'st as if I would deny my name.

Hotspur: My name is Harry Percy.

Prins Henrik: Why, then I see

A very valiant rebel of that name.

I am the Prince of Wales; and think not, Percy,

To share with me in glory any more:

Two stars keep not their motion in one sphere,

Nor can one England brook a double reign,

Of Harry Percy and the Prince of Wales.

Hotspur: Nor shall it, Harry, for the hour is come

To end the one of us; and would to heaven

Thy name in arms were now as great as mine!

Prins Henrik: I'll make it greater ere I part from thee,

And all the budding honours on thy crest

I'll crop, to make a garland for my head.

Hotspur: I can no longer brook thy vanities. (*Henrik IV første del, 5, 3, 59-75*)

Prins Henrik sier enkelt og greit at England ikke er stort nok for dem begge (*Two stars keep not their motion in one sphere, Nor can one England brook a double reign*). Percy svarer at det ikke blir noe problem, fordi de skal kjempe til en av dem har gått hen. Det er heller ingen tvil om at Percy er sikker på seier, fordi han innehar en overlegen anseelse (*name in arms*) som kriger. Prins Henrik svarer at han skal høste Percys omdømme (*all the budding honours*

on thy crest). Percy er fortsatt sikker på sin overlegenhet, og svarer at han ikke orker mer av prinsens tomme skryt (*vanities*). Dermed gjør de opp status og det ender med at prinsen gir Percy banesår.

Med sine siste åndedrag bekrefter Percy at prins Henriks strategi lykkes:

Hotspur: O, Harry, thou hast robbed me of my youth!
I better brook the loss of brittle life
Than those proud titles thou hast won of me.
They wound my thoughts worse than the sword my flesh. (*Henrik IV første del*, 5, 3, 78-81)

Percy tolererer lettere at prins Henrik har påført han dødelig skade, da livet alltid er skjørt (*brittle life*), enn at han er frarøvet sitt ærefulle omdømme (*titles*). Det kan altså se ut som om prins Henrik seirer fordi Percy undervurderer han. Slik jeg straks skal komme tilbake til at var tilfellet også med Falstaff, benytter prinsen seg av Percy som et instrument for å vinne makt og ære. Prins Henriks første monolog, henvist til tidligere, skildret en ung tronarving som fokuserte på å beherske en manipulasjonskunst. Den kløktige nedkjempingen av Percy viser at hans taktikk er å opparbeide seg et dårlig rykte, for så å overraske alle med sine evner. Denne strategien lykkes til fulle. Prinsen er likevel tapper, og vinner over Percy i ærlig kamp. Den fremtidige Henrik V er altså klar over at tapperhet må kombineres med manipulasjonskunst.¹³⁴ Han fremtrer da også med en perfekt kombinasjon av handlekraft og list i *Henrik V*.

Når Henrik IV bekymrer seg over hvordan sønnen i fremtiden skal forvalte kongemakten, beroliger Jarlen av Warwick han med at prinsen kun forbereder seg til å overta tronen, ved å utvikle et grunnlag for å bedømme mennesker.

Henrik IV: For when his headstrong riot hath no curb,
When rage and hot blood are his counsellors,
When means and lavish manners meet together,
O, with what wings shall his affections fly
Towards fronting peril and opposed decay!
Warwick: My gracious lord, you look beyond him quite:
The prince but studies his companions
Like a strange tounge, wherein, to gain the language,
'Tis needful that the most immodest word
Be looked upon and learned, which once attained,
Your highness knows, comes to no further use
But to be known and hated. So, like gross terms,
The prince will, in the perfectness of time,
Cast off his followers, and their memory
Shall as a pattern or a measure live,

¹³⁴ Stephen Greenblatt: *Shakespearean negotiations: the circulation of social energy in Renaissance England*. Oxford New York: Oxford University Press 1988, 65.

By which his grace must mete the lives of others,
Turning past evils to advantages. (*Henrik IV andre del*, 4, 2, 64-80)

Kongen klager over at prinsens bråk og festing ikke kjenner noen grenser (*curb*). Dette vil medføre imøtekommende (*fronting*) fare, fiendtlighet og forfall (*opposed decay*). Warwick svarer at kongen går for langt i å dømme prinsen (*look beyond him quite*). Prinsen kommer nemlig til, når tiden er inne (*in the perfectness of time*), å riste av seg sine nåværende følgesvenner. Erfaringene fra denne tiden vil hjelpe han til å måle (*mete*) andre menneskers liv slik at han best kan bruke dem. Han studerer derfor sine kompanjonger ut fra egen vinning, og er egentlig ikke interessert i deres kameratskap eller livsstil.

Om prinsen svikter Falstaff kan det likevel stilles spørsmål ved, da det er uklart om de er venner i det hele tatt. Gjennom *Henrik IV, første del* taltaler de hverandre med de styggeste metaforer og kallenavn. Det gis derimot inntrykk av at de likevel holder av hverandre, fordi dette simpelthen er måten en omgås på i Falstaffs miljø. På slutten av skuespillet blir det også klart at prinsen liker Falstaff, da sistnevnte vil ta æren for å ha drept Percy. Prins Henrik tilbyr seg da å lyve og frasi seg legitim ære for Falstaffs skyld: «For my part, if a lie may do thee grace [gir deg ære],/ I'll gild it [forgyller den] with the happiest [fordelaktige] terms I have. (*Henrik IV første del*, 5, 3, 147-148)» Falstaff trenger nemlig æren i mye større grad enn prinsen, siden han på grunn av sin fysikk og livsstil er ute av stand til å kjempe mot noen som helst. Idet prins Henrik blir Henrik V er det derimot helt slutt på uegoistiske handlinger, og han ser seg nødt til å forvise Falstaff fra hoffet. «Till then I banish thee, on pain of death,/ As I have done the rest of my misleaders,/ Not to come near our person by ten mile. (*Henrik IV andre del*, 5, 5, 57-59)» Det er derimot tvilsomt om Falstaff har villedet Henrik V, som virker å ha holdt stø kurs allerede fra sine ungdomsår.

Biskop Ely bekrefter Warwicks synspunkt på motivene for Henrik Vs ville ungdomstid i første scene av *Henrik V*:

Ely: The strawberry grows underneath the nettle
And wholesome berries thrive and ripen best
Neighbour'd by fruit of baser quality.
And so the prince obscured his contemplation
Under the veil of wildness, which, no doubt,
Grew like the summer grass, fastest by night [...] (*Henrik V*, 1, 1, 62-67)

På dette tidspunkt har selvfølgelig Henrik V blitt kronet til konge. Før kroningen skjulte altså prins Henrik ifølge Ely sin intellektuelle grubling (*obscured his contemplation*) under et slør av villskap. Hans tanker ble derfor i skjul modnet. Dermed passet det fordrukne og ville

kompani prinsen godt i hans ungdomstid. Warwick, Ely og Henrik V selv bekrefter altså hans kynisme i forhold til å bruke mennesker kun som midler, og det er ikke tvil om at Fluellen har rett i at forvisningen av Falstaff er en planlagt strategi. Ved å belyse denne strategien setter Fluellen altså indirekte Henrik V i et dårlig lys etisk sett, selv om det fra kapteinens side er ment som ros av kongens gode forstand og lederegenskaper. Jonathan Bate går så langt som å hevde at: «[...] the price of Harry's greatness is the killing of Falstaff's heart.»¹³⁵

Machiavelli og Henrik V deler, noe jeg allerede har argumentert for, en grunnleggende innsikt i hva politikken og historiens drivkrefter består i. Dermed deler de også den mening at ytre fremtoning, ved for eksempel ritualer og symboler, er avgjørende i politikken for å få sine undersåtter til å handle som en vil.¹³⁶ Fortelleren beskrev i introduksjonen til denne akten, noe tvilsomt i forhold til handlingen, Henrik Vs fabelaktige evner når det gjelder å inspirere sine omgivelser. Utover i akten vises det derimot at kongen kun er en vanlig mann uten alt det kongetittelen medfører, men også at tittelen krever en viss type atferd av personen som innehar den. Dette belyses av at vi møter en helt annen personlighet når Henrik V er forkledd i soldatklær, enn når han spankulerer rundt i kongelig antrekk. Tilskueren blir faktisk vitne til et identitetsskifte i både fremtoning og sinn. Viktigheten av å ivareta den majestetiske posisjon og overlegenhet til enhver tid blir dermed synliggjort, siden all hans autoritet forsvinner når han går kledd som en soldat. Det er liten tvil om at Henrik V innser at det ikke er han som person, men hvordan han klarer å bekle sin tittel, som er avgjørende for om han lykkes med sitt politiske spill. Det er derfor han må kvitte seg med Falstaff og hans venner, fordi slike kompanjonger kler kongetittelen dårlig.

Femte akt og epilog: Historien fortsetter

I introduksjonen til akt fem beretter fortelleren om hvor godt Henrik V blir tatt imot av folket i England etter triumfen mot Frankrike.

But now behold,
In the quick forge and working-house of thought,
How London doth pour out her citizens.
The mayor and all his brethren in best sort,
Like to the senators of th'antique Rome,
With the plebeians swarming at their heels
Go forth and fetch their cong'u'rin Caesar in. (*Henrik V*, 5, 22-28)

¹³⁵ Shakespeare 2007, innledning til *Henrik V* av Jonathan Bate, 1028.

¹³⁶ Se for eksempel hvordan Machiavelli finner at et ritual med høns kunne manipulere soldatene til å kjempe bedre: Machiavelli 2004, bok 1, kapittel 14.

Borgermesteren med alle sine rådsmedlemmer (*brethren*) er kleddt i embedsdrakter (*best sort*), altså beskrives en seremoniell mottakelse. Henrik V blir tatt i mot på samme måte som en hersker ble hyllet i det antikke Roma etter et vellykket erobringstokt, av både senatet og folket. Mer interessant er det derimot at fortelleren ber oss om i tankens smie (*working-house of thought*) å holde på denne forestillingen om Henrik Vs ærefulle mottakelse. Fortellerens oppgave synes gjennom dramaet nettopp å ha vært å overbevise publikums sinn om Henrik Vs fortreffelighet på alle områder, uansett hva handlingen har vist.

Fortelleren har gjennom hele skuespillet gitt et bilde av en idealkonge, mens selve handlingen viser hvordan kongen benytter seg av brutalitet, sleipe allianser og fylles av tvil. Kort sagt er Henrik V en machiavellist i politikens verden, mens han som privatperson er mye mer fordi han setter spørsmålsteget ved den politiske makts verdi. Machiavelli gjorde aldri dette, idet han verken ønsket eller kunne se for seg noe alternativ til den politiske arena.¹³⁷ Uavhengig av Henrik Vs betraktninger rundt maktens verdi gir *Henrik V* likevel et entydig bilde av en machiavellisk-politisk verden. Denne machiavellismen skildres fra både innsiden og utsiden.¹³⁸ Det vil si både fra maktens sentrum, altså Henrik Vs innsikt i den, og de som berøres av kongens machiavellisme. Fortellerens ensidige hyllest av Henrik V bidrar til å åpne leserens øyne for Henrik Vs omfavning av machiavelliske strategier, fordi det er en skarp kontrast mellom fortellerens idealisering og kongens faktiske handlinger. En grundigere konklusjon rundt Henrik Vs machiavelliske innsikt vil for øvrig finne sted i neste kapittel, og epilogen.

I epilogen til *Henrik V* konkluderer fortelleren med at alt Henrik V oppnådde ville gå tapt:

Small time, but in that small most greatly lived
This star of England. Fortune made his sword;
By which the world's best garden be achieved,
And of it left his son imperial lord.
Henry the Sixth, in infant bands crowned King
Of France and England, did this king succeed,
Whose state so many had the managing,
That they lost France and made his England bleed,
Which of our stage hath shown, and, for their sake,
In your fair minds let this acceptance take. (*Henrik V*, Epilog, 5-14)

¹³⁷ Trond Berg Eriksen: *Machiavelli: Reven i hønssegården*. Oslo: Universitetsforlaget 2006. 341-345.

¹³⁸ Grady 2002, 234.

Den historiske Henrik V døde da han var trettifem år, etter kun ni år på tronen (*Small time*), av sykdom.¹³⁹ Fortelleren er sin rolle bevisst gjennom hele skuespillet og presenterer Henrik V som en samlende britisk heltedronning (*This star of England*), hvor erobringen av Frankrike (*world's best garden*) var hans største bedrift. Englands lykke og storhet skal derimot bli kortvarig. Henrik Vs sønn, Henrik VI, ble nemlig kronet til Englands konge når han var ni måneder gammel (*in infant bands crowned King*), grunnet farens dødsfall. Ifølge fortelleren medførte dette at så mange skulle styre over England og Frankrike, til kongen ble gammel nok til å regjere selv, at Frankrike gikk tapt og England blødde. Fortelleren peker her frem mot *Henrik VI* skuespillene, som ble skrevet og fremført før *Henrik V* (*Which oft our stage hath shown*). Hvorfor epilogen peker frem mot *Henrik VI*, og hvordan *Henrik VI* kan belyse *Henrik V*, vil være tema i neste kapittel. En endelig oppsummering av machiavellistiske temaer i *Henrik V* må derfor vente.

¹³⁹ Shakespeare 2007, Jonathan Bates note til linje 5 i epilogen av *Henrik V*.

Kapittel 4: Henrik VI's førmoderne verdensbilde i en realpolitisk virkelighet

Hensikten med analysen av *Henrik VI* er å kaste lys over de machiavelliske egenskaper Henrik V innehar, som Henrik VI mangler. Derfor vil jeg ikke følge skuespillets handling, men begrense meg til en nærlesing av et utvalg scener jeg mener belyser temaet.

Henrik VI, første del er ikke så interessant i denne avhandlingen, siden alle Henrik VI's feilgrep kan unnskyldes grunnet hans alder. Skuespillet dramatiserer handlinger som historisk sett finner sted fra Henrik VI er spedbarn, til han er rundt tjueen år.¹⁴⁰ Som nevnt ble han kronet til konge ni måneder gammel, grunnet farens død. I del en er han også langt i fra hovedpersonen, med kun 7 % av linjene. Mer interessant er det at Henrik VI heller ikke er hovedperson i andre eller tredje del. I andre del innehar han 10 % av linjene, og i tredje 12 %.¹⁴¹ Sammenlignet med Henrik V som bekler 32 % av linjene i *Henrik V*, er Henrik VI gitt oppsiktsvekkende lite plass i *Henrik VI* skuespillene. De bærer hans navn, men han er altså ikke hovedperson i dem. Noe som i seg selv insinuerer at Henrik VI er en svakere konge enn sin far, og fra *Henrik VI annen del* er ikke lenger hans alder noen unnskyldning.

I *Henrik VI første del*, og helt frem til tredje scene i andre akt i del to, er kongens trofaste onkel, hertugen av Gloucester, riksforsender grunnet kongens unge alder. Jeg velger å gå inn i handlingen når Henrik VI selv skal styre England, fordi det da for alvor blir klart hvor dårlig skikket han er for en slik oppgave. Henrik VI avsetter altså sin onkel som riksforsender, og kongens kone dronning Margaret støtter beslutningen:

Henrik VI: Stay, Humphrey Duke of Gloucester: ere thou go,
Give up thy staff: Henry will to himself
Protector be, and God shall be my hope,
My stay, my guide, and lantern to my feet.
And go in peace, Humphrey, no less beloved
Than when thou wert Protector to thy king.
Margaret: I see no reason why a king of years
Should be to be protected like a child. (*Henrik VI andre del*, 2, 3, 22-29)

Henrik VI ber altså sin onkel gi fra seg riksforsenderstaven (*staff*). Han vil selv styre England, under full tillit til at Gud støtter han (*God shall be my hope, My stay [støtte], my guide, and lantern to my feet.*) Ifølge Margaret er det ingen grunn til at en voksen konge (*of years*) skal (*be to be*) beskyttes lik et barn. I utgangspunktet er dronningens analyse rimelig,

¹⁴⁰ Shakespeare 2007, Jonathan Bates note til linje 21 akt fem, scene en, av *Henrik IV første del*.

¹⁴¹ Ibid, innledning til *Henrik VI* av Jonathan Bate, 1104-1107.

men Gloucesters avgang som riksforsender skal likevel vise seg å være starten på slutten for både Henrik VI's liv og regjeringstid.

Like etter at Henrik VI bestemmer seg for selv å styre England, blir det klart at kongens tillit til Guds vilje gjør han handlingslammet. Riksforsenderen i Frankrike, Hertugen av Somerset, gir kongen beskjed om at alle engelske territorier i Frankrike er tapt:

Henrik VI: Welcome, Lord Somerset. What news from France?

Somerset: That all your interest in those territories
Is utterly bereft you: all is lost.

Henrik VI: Cold news, Lord Somerset: but God's will be done. (*Henrik VI andre del*, 3, 1, 83-86)

Alle kongens områder som er gjort krav på (*interest in those territories*), i henhold til det tvilsomme juridiske grunnlaget Canterbury redegjorde for i første akt av *Henrik V*, er nå tapt. Kongen står i Frankrike tilbake fullstendig ribbet (*utterly bereft*). Henrik VI anser et slikt utfall for å være Guds vilje, og insinuerer med dette at det ikke er noe han kan gjøre for å vinne de franske territorier tilbake.

Ser en på årsaken til Henrik VI's passive holdning grunnes den i en blind tillit til Gud, som ifølge Henrik VI fritar kongen fra forsøket på å påvirke historien. Altså er Henrik VI den rake motsetning av sin far. En konge må blant annet kunne analysere seg frem til mulige utfall. Denne egenskapen viste Henrik V at han behersket til det fulle i første akt av *Henrik V*. Henrik VI setter derimot sin tillit til at Gud skal lede han. Noe som er merkelig fordi Henrik VI vet at han ikke har noe legitimt krav på tronen, men det skal jeg komme tilbake til. Det skal i noe fall snart bli klart at Henrik VI's tillit til Guds forsyn ikke hjelper han det minste i å kontrollere sine omgivelser.¹⁴²

Henrik VI's naivitet skal snart bli til avmakt. Da han hadde Gloucester ved sin side klarte hertugen å holde alle hoffets maktambisiøse i sjakk. Med en gang Gloucester blir avsatt som riksforsender gjør de derfor alt i deres makt for å fjerne sperren Gloucester totalt. Sistnevnte blir anklaget for forræderi, og selv om kongen er overbevist om hans uskyld og lojalitet godtar han arrestasjonen av sin onkel: «My lord of Gloucester, 'tis my special hope/ That you will clear yourself from all suspense:/ My conscience tells me you are innocent. (*Henrik VI annen del*, 3, 1, 139-141)» Kongen håper altså på at sin onkel vil renske seg fra all mistanke (*suspence*), og er overbevist om hans uskyld, men makter likevel ikke å hjelpe Gloucester. Umiddelbart etter at Gloucester har blitt arrestert tilkjennegir Henrik VI at han ikke er i stand til å utøve innflytelse på Gloucesters skjebne: «My lords, what to your

¹⁴² Sigurd Burckhardt: *Shakespearean Meanings*. Princeton: Princeton University Press 1968, 63.

wisdoms seemeth best./ Do or undo, as if ourself were here. (*Henrik VI annen del*, 3, 1, 195-196)» Med andre ord skjønner kongen at han intet kan gjøre, og det gis allerede her hint om hvor omfattende Henrik VI's avmakt blir når Gloucester ikke lenger er ved hans side.

Henrik VI er dessuten meget glad i Gloucester, men er altså ikke mektig nok til å gripe inn på tross av at han er monarken. Før Henrik VI forlater parlamentet sier han:

Ah, uncle Humphrey, in thy face I see
The map of honour, truth and loyalty:
And yet, good Humphrey, is the hour to come
That e'er I proved thee false or feared thy faith.
What louting star now envies thy estate,
That these great lords and Margaret our queen
Do seek subversion of thy harmless life?
Thou never didst them wrong, nor no man wrong:
And as the butcher takes away the calf,
And binds the wretch, and beats it when it strays,
Bearing it to the bloody slaughterhouse,
Even so remorseless have they borne him hence:
And as the dam runs lowing up and down,
Looking the way her harmless young one went,
And can do naught but wail her darling's loss,
Even so myself bewails good Gloucester's case
With sad unhelpful tears, and with dimmed eyes
Look after him, and cannot do him good:
So mighty are his vowèd enemies.
His fortunes I will weep, and 'twixt each groan
Say 'Who's a traitor? Gloucester he is none'. (*Henrik VI andre del*, 3, 1, 202-222)

Henrik VI ser ære, sannhet og lojalitet gjenspeilet (*map*) i Gloucesters ansikt. Aldri har kongen funnet at Gloucester er uloyal mot han (*proved thee false*), eller tvilt på sistnevntes oppriktighet (*feared thy faith*). Hans posisjon, altså slektskapet og vennskapet med kongen, medfører derimot misunnelse (*envies thy estate*). Derfor søker dronning Margaret og andre mektige adelige å ta livet av Gloucester (*seek subversion*). Henrik VI finner at han ikke kan gjøre noe mer med det enn når moren til en kalv løper rautende opp og ned (*as the dam runs lowing up and down*), fordi slakteren fører bort kalven. Gloucesters beedigete (*vowèd*) fiender er nemlig for mektige. Det eneste kongen kan gjøre er derfor å besverge, i mellom ('*twixt*) sine jammerklager, at Gloucester ikke er noen forræder. Altså avtegnes det et entydig bilde av en konge som verken tør stå i mot sin egen dronning, eller andre undersåtter.

Gloucester blir i neste scene drept i sitt fangenskap som et resultat av blant andre dronningens, Hertugen av Yorks, Markien av Suffolks og kardinal Winchesters konspirasjon mot han. Scene to i akt tre starter med at en morder forteller Suffolk at oppdraget er utført, altså at Gloucester er død, samme dag som rettsaken mot han skal starte. Tidligere i skuespillet har det blitt klargjort at Gloucesters fiender først og fremst fryktet han, fordi han

som riksforsander styrte godt og dermed ble elsket av folket. De vil derfor ikke ta sjansen på et folkeopprør grunnet en rettssak, men tar heller livet av han mens han er i Winchesters og Suffolks varetekt. Dette skal vise seg å være en skjebnesvanger feilvurdering.

Henrik VI er foreløpig uvitende om Gloucesters død, og ber Suffolk bringe han til sin rettssak:

Henrik VI: Go call our uncle to our presence straight:
Say we intend to try his grace today
If he be guilty, as 'tis published.
Suffolk: I'll call him presently, my noble lord.
Henrik VI: Lords, take your places: and, I pray you all,
Proceed no straiter gainst our uncle Gloucester
Than from true evidence of good esteem
He be approved in practice culpable. (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 15-22)

Henrik VI vil ha onkelen innkalt umiddelbart (*straight*) for å avgjøre om (*If*) han er skyldig i de erklærte (*published*) anklager mot han. Suffolk later deretter som om Gloucester er i live, og går tilsynelatende for å hente vedkommende. Kongen ber den fremmøtte adelen om ikke å anlegge en strengere (*straiter*) sak enn det troverdige (*of good esteem*) beviser gir anledning til (*approved in*). Gloucesters skjebne ligger altså ikke i kongens hender.

Rettsaken mot Gloucester ville funnet sted, som den selvfølgelig aldri gjør, på tross av Henrik VI's overbevisning om onkelens uskyld og lojalitet. Med andre ord har ikke kongen stort han skulle sagt, noe forrige scene også viste. Når rettsaken etter planen skal i gang, insinuerer også kongen at det ikke ligger i hans makt å dømme Gloucester, og ber derfor de som skal gjøre det om å moderere seg. En slik handlingslammelse er oppsiktsvekkende med tanke på at Henrik VI i teorien er statsoverhodet.

Kongen besvimer når Suffolk gir beskjed om Gloucesters død, og reagerer følgende når han kommer til bevissthet igjen:

Henrik VI: O heavenly God [...] (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 37)
Suffolk: Comfort, my sovereign: gracious Henry, comfort.
Henrik VI: What, doth my lord of Suffolk comfort me?
Came he right now to sing a raven's note,
Whose dismal tune bereft my vital powers:
And thinks he that the chirping of a wren,
By crying comfort from a hollow breast,
Can chase away the first-conceived sound?
Hide not thy poison with such sugared words:
Lay not thy hands on me: forbear I say,
Their touch affrights me as a serpent's sting.
Thou baleful messenger, out of my sight:
Upon thy eyeballs murderous tyranny
Sits in grim majesty, to fright the world.
Look not upon me, for thine eyes are wounding:

Yet do not go away: come, basilisk,
And kill the innocent gazer with thy sight:
For in the shade of death I shall find joy:
In life, but double death, now Gloucester's dead. (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 39-56)

Det første Henrik VI foretar seg når han våkner er å rope på Gud i himmelen. Suffolk ber kongen om å søke trøst. Henrik VI beskylder da Suffolk for å ha sunget lik en ravn (*raven's note*: et illevarslende tegn som var assosiert med død), og dermed ribbe (*bereft*) kongen for sin livskraft, ved å annonsere Gloucesters bortgang. Den verdiløse (*hollow*) oppfordringen om å søke trøst kan ikke jage bort den første beskjeden ravnen brakte med seg (*the first-conceived sound*). Henrik VI ber Suffolk om å komme seg vekk, fordi sistnevntes nærvær skremmer (*affrights*) han. Han ombestemmer seg derimot raskt og ber han bli.

Suffolk er ifølge Henrik VI dødens sendebud (*baleful messenger*) og sammenlignes med basilisken (en mytisk reptil som kunne drepe ved sitt blikk). Det er ikke tvil om at Henrik VI mistenker Suffolk for å ha tatt livet av Gloucester, men i stedet for å ta opp kampen mot Suffolk ønsker kongen sin egen død ved Suffolks hånd. Slik Henrik VI's karakter fremstilles gjennom de tre skuespillene om han, er det grunn til å ta kongens ønske i affekt bokstavelig.

Henrik VI er med andre ord definitivt ikke egnet til å være konge. Kongen klarer ikke engang å stå opp for sin nærmeste allierte og venn, selv om han forutser Gloucesters død. Henrik VI er altså den rake motsetning av sin far, som i *Henrik V* kontrollerte sine omgivelser fullstendig. Eplet faller altså langt fra stammen.

Når Henrik VI gjenvinner fatningen etter sjokket ved nyheten om Gloucesters død, sender han jarlen av Warwick for å undersøke liket. Umiddelbart etterpå gjentar han to ganger at det kun er Guds oppgave å dømme.

Henrik VI: O, thou that judgest all things, stay my thoughts:
My thoughts, that labour to persuade my soul
Some violent hands were laid on Humphrey's [Gloucester] life:
If my suspect be false, forgive me, God,
For judgement only doth belong to thee. (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 137-141)

Kongen mistenker at Gloucesters liv ble tatt ved vold, og ber Gud om å legge bånd på (*stay*) denne mistanken. Samtidig ber han om Guds tilgivelse hvis mistanken (*suspect*) skulle vise seg grunnløs. Det virker som om kongen nå er fullstendig handlingslammet. Kongens oppgave er jo nettopp å være Guds stedfortreder, altså å være dommer på jorden. Hvis noen har tatt livet av hans nærmeste allierte og venn, er det derfor definitivt kongens oppgave å dømme vedkommende. Henrik VI har derimot som vist selv innrømmet at han ikke er mektig

nok til å stå opp mot Gloucesters fiender, og dermed legger han ansvaret for en eventuell dom over Gloucesters drapsmann på Gud.

Deretter kvier Henrik VI seg for å se på Gloucesters lik, når Warwick kommer tilbake med det.

Warwick: Come hither, gracious sovereign, view this [Gloucesters] body.
Henrik VI: That is to see how deep my grave is made,
For with his soul fled all my worldly solace:
For seeing him, I see my life in death. (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 150-153)

Henrik VI mener Gloucesters død er et bilde på sin egen nært forestående død (*I see my life in death*). Kongen antar altså at han ikke kommer til å overleve lenge uten Gloucesters beskyttelse. Selv om han forutsetter sin egen død evner han derimot ikke engang å gjøre et forsøk på å redde seg selv, og er dermed nødt til passivt å avvente begivenhetenes gang.

Warwick argumenterer deretter for at Gloucester er drept, fordi det bevises ved hans lik. Siden Suffolk og Winchester har hatt Gloucester i sin varetekt er de ifølge Warwick, noe som stemmer, skyldige i hans død. Suffolk benekter sin skyld og utfordrer Warwick til duell. Dueller krever ifølge sedvanen kongens godkjennelse, men de to har allerede gått for å duellere før kongen rekker å si:

What stronger breastplate than a heart untained?
Thrice is he armed that hath his quarrel just:
And he but naked, though locked up in steel,
Whose conscience with injustice is corrupted. (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 233-236)

Henrik VI slår fast at den som kjemper ut fra hederlige (*just*) grunner er tre ganger så godt bevæpnet som sin motpart. Selv i rustning vil en uærlig duellant stå naken. Kongen henviser til at Gud gjennom duell vil vise om Suffolk er skyldig i Gloucesters død. Henrik VI lar altså Warwick ta jobben med å hevne Gloucesters død, idet han håper på Guds inngripen.

Kongen lot seg altså presse av Gloucesters fiender til å godta onkelens arrest uten at det fantes bevis mot han. Derimot tør ikke Henrik VI å arrestere Suffolk, selv om Gloucesters lik viser at han har blitt drept i Suffolks varetekt. Henrik VI prøver gjennom alle de tre skuespillene om han å flyte på begivenhetenes gang, fremfor å være strømmen som styrer bølgene.

Han tar likevel et oppgjør med Suffolk, men kun fordi begivenhetene krever det av han. Suffolk og Warwick tvinges nemlig tilbake til kongens nærvær uten at duellen er

avsluttet. Warwicks far, jarlen av Salisbury, går da mellom de to og forklarer kongen årsaken til at duellen ble avbrutt:

Salisbury: Sirs [til Warwick og Suffolk] stand apart: the king shall know your mind-
Dread lord, the commons [folket] send you word by me,
Unless Lord Suffolk straight be done to death,
Or banish'd fair England's territories,
They will by violence tear him from your palace,
And torture him with grievous ling'ring death.
They say, by him the good Duke Humphrey died:
They say, in him they fear your highness' death:
And mere instinct of love and loyalty,
Free from a stubborn opposite intent,
As being thought to contradict your liking,
Makes them thus forward in his banishment [...] (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 243-254)
Folket roper utenfor slottet: An answer from the king, or we will all break in. (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 279)

Ut fra ren (*mere*) kjærlighet og troskap, helt fri for fiendtlige (*opposite*) hensikter kongen bør motsette seg (*As being thought to contradict your liking*), krever (*forward in*) folket at Suffolk i det minste forvises fra England, grunnet drapet på Gloucester. Folket krever altså at Suffolk straffes, siden kongen ikke har hatt mot til å gjøre noe med Suffolk.

Først nå, når han har valget mellom å forvise Suffolk eller få sitt palass inntatt, tør Henrik VI å ta affære:

Henrik VI: Go, Salisbury, and tell them all from me
I thank them for their tender loving care:
And had I not been cited so by them,
Yet did I purpose as they do entreat:
For sure, my thoughts do hourly prophesy
Mischance unto my state by Suffolk's means.
And therefore by his majesty I swear,
Whose far unworthy deputy I am,
He shall not breathe infection in this air
But three days longer, on the pain of death. (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 280-289)

Henrik VI sier at han hadde tenkt å forvise Suffolk uavhengig av det presset (*cited*) folket la på han. Ved Suffolks midler forutså Henrik VI at motgang og elendighet (*Mischance*) ville følge den kongelige forfatning (*state*). Ved Gud (*his majesty*) sverger derfor kongen at Suffolk ikke skal få besmitte (*breathe infection in*) Englands luft i mer enn (*but*) tre dager til. For øvrig bekrefter kongen sin status som Guds sendebud (*far unworthy deputy*). Kongen prøver her å redde sin anseelse, fordi han ikke hadde mot til å dømme Suffolk tidligere.

Det er ikke tvil om at Henrik VI var villig til å la Suffolks skyld avgjøres ved duell mot Warwick, slik at han kunne legge ansvaret for utfallet på Gud. Folket vil derimot ikke

godta en slik løsning, og kongen blir derfor tvunget til å handle. I det ene øyeblikket insisterer altså Henrik VI på at det kun er opp til Gud å dømme, og foretar seg ingenting, mens han i det neste vil være Guds dømmende stedfortreder grunnet begivenhetenes gang.

For ikke å gi et urettmessig entydig bilde vil jeg også vise at Henrik VI står opp i mot sin dronning for første og siste gang i løpet av skuespillene, når hun forsøker å be om nåde for Suffolk:

Margaret: O Henry, let me plead for gentle Suffolk.

Henrik VI: Ungentle queen, to call him gentle Suffolk.

No more, I say: if thou dost plead for him,

Thou wilt but add increase to my wrath.

Had I but said, I would have kept my word:

But when I swear, it is irrevocable. (*Henrik VI andre del*, 3, 2, 290-295)

Margaret ber altså om tillatelse til å be om nåde for edle (*noble*) Suffolk. Dronningen var nemlig også delaktig i Gloucesters død, noe kongen ikke vet. Hun er dermed en alliert av Suffolk, og flere steder hintes det også til at de to er elskere (se for eksempel *Henrik VI andre del*, 3, 2, 301-415). Henrik VI svarer at dronningen gjør skam på seg selv (*Ungentle queen*), ved bare å komme med en slik forespørsel. Kongen bedyrer så at han er forpliktet til å holde sitt ord med en gang det er sagt, men at det i enda større grad er ugjenkallelig når han sverger. For første gang er Henrik VI bestemt.

Kongens forestilling om sin egen fasthet gir derimot en rent komisk effekt med tanke på hvor mye Henrik VI har vinglet gjennom kun disse to scenene. Først og fremst legger han sin skjebne i Guds hender, fremfor aktivt å søke å styre historiens gang. I stedet for å kommandere ber han sine undersåtter, som om de var hans overordnede. Når han blir fortalt om Gloucesters død vil kongen først sende Suffolk bort fra sitt åsyn, men ber han deretter bli fordi han ønsker å bli tatt av dage ved Suffolks hånd. Når han har gjenvunnet fatningen etter sjokknyheten om onkelens bortgang fremholder han at det er Guds jobb å dømme. Dermed avventer kongen Guds dom ved en duell i stedet for å ta opp kampen mot Gloucesters drapsmann, på tross av at han forventer samme skjebne som sin onkel. Deretter ombestemmer han seg ved likevel å dømme Suffolk, men dette skyldes ikke eget mot. Derimot gjør Gloucester kongen en tjeneste fra graven, idet han er så godt likt at folket krever en fordømmelse av Suffolk. Scenene som omfatter arrestasjonen og drapet på Gloucester reflekterer for øvrig Henrik VIs karakter gjennom alle de tre *Henrik VI* skuespillene. Han lar seg trenge opp i situasjoner hvor andre politiske agenter, i det sistnevnte tilfellet folket, får

kontroll over han. Siden kongen alltid danser etter noen andres pipe er han nødt til å fremstå vinglete. Altså er hans karakter den rake motsetning av sin fars.

Derimot finnes det også likheter mellom far og sønn:

Was ever king that joyed an earthly throne,
And could command no more content than I?
No sooner was I crept out of my cradle
But I was made a king at nine months old.
Was never subject longed to be a king
As I do long and wish to be a subject. (*Henrik VI andre del*, 4, 9, 1-6)

Henrik VI påstår altså at han ingen glede (*joyed*) har av tronen, og derfor ønsker seg en tilværelse som undersått. Henrik V klaget som vist også, i likhet med sin far, over at sine undersåtter hadde det bedre enn seg selv. Henrik V gjorde likevel alt han kunne for å øke sin egen ære og makt. Det skal også vise seg at Henrik VI, som det ikke finnes tvil om at er konfliktsky, overraskende nok klamrer seg til tronen når han står i fare for å miste den. Altså er både Henrik V og Henrik VI ekstremt motsetningsfulle angående hva makt og titler er verdt på et personlig plan. Likevel er det et tydelig gjennomgangstema i Shakespeares historiespill at begjæret etter makt vinner over andre hensyn.¹⁴³

I samme scene viser forresten Henrik VI at han er klar over sine manglende lederevner: «Come, wife, let's in, and learn to govern better./ For yet may England curse my wretched reign. (*Henrik VI annen del*, 4, 9, 48-49)» Henrik VI innser altså at England med rette kan fordømme hans regjeringstid, ut fra hva hvordan han til nå (*yet*) har styrt sitt rike.

Selvinnsikten hjelper tydeligvis ikke, for Henrik VI mister gradvis mer kontroll. Hvor elendig Henrik VI er som politisk analytiker, fordi han ikke forstår seg på det politiske spillet, skal for alvor bli klart i første scene av det tredje skuespillet. Her mister kongen i realiteten all sin makt. Scenen utspilles i Parlamentet i London, hvor York gjør krav på tronen. I en debatt angående hvem som har arveretten til tronen innrømmer kongen for seg selv at hans rett er svak, grunnet farfarens kupp: «I know not what to say, my title's weak. (*Henrik VI tredje del*, 1, 1, 135)» Henrik V tok grep for å styrke sin kongemakt, på grunn av sin svake arverett, med suksess. Når Henrik VI mister den makten faren vant, først og fremst Frankrike, er derimot problemet rundt arveretten like betent igjen. Henrik VI har med andre ord aldri lært avledningens kunst, som Henrik V behersket så godt.

Henrik VI egner seg ikke som konge, er klar over det selv, og påstår at han heller ville vært en undersått. Likevel er han desperat etter å beholde kongetittelen når den for alvor blir

¹⁴³ Thomas G. Greer og Gavin Lewis: *A Brief History of The Western World: Ninth Edition*. Belmont: Thomson Wadsworth 2005, 362.

truet. I forhandling med York og Warwick (som nå er på Yorks side) kommer det klart frem at det siste Henrik VI vil gjøre er å tre av, og at kongens desperate klamring til tronen koster han alle sine allierte (jarlen av Northumberland, jarlen av Westmorland og lord Clifford):

Henrik VI: My lord of Warwick, hear me but one word:
Let me for this my lifetime reign as a king.
York: Confirm the crown to me and to mine heirs,
And thou shalt reign in quiet while thou liv'st.
Henrik VI: I am content. Richard Plantaganet [York],
Enjoy the kingdom after my decease.
Clifford: What wrong is this unto the prince your son!
Warwick: What good is this to England and himself!
Westmorland: Base, fearful and despairing Henry!
Clifford: How hast thou injured both thyself and us!
Westmorland: I cannot stay to hear these articles.
Northumberland: Nor I.
Clifford: Come, cousin, let us tell the queen these news.
Westmorland: Farewell, faint-hearted and degenerate king,
In whose cold blood no spark of honour bides.
Northumberland: Be thou a prey unto the house of York,
And die in bands for this unmanly deed.
Clifford: In dreadful war mayst thou be overcome,
Or live in peace abandoned and despised. (*Henrik VI tredje del, 1, 1, 171-189*)

Henrik VI mister her all sin makt. Hans allierte vender seg mot han fordi de ikke vil tjene en uverdigg (*Base*), svak og feigg (*cold blood*) konge. De orker ikke høre mer av avtalen som inngås (*articles*), fordi Henrik VI gir bort sin sønns arverett til tronen mot selv å beholde kongetittelen resten av livet. Northumberland forutser at kongen vil dø i lenker (*bands*), grunnet denne handling. Henrik VI blir for øvrig til slutt tatt av dage i fangenskap.

Margaret reagerer kraftig når kongen forsøker å forklare henne og sin sønn hvorfor han inngikk denne hestehandelen med York:

Henrik VI: Pardon me, Margaret.- Pardon me, sweet son.
The Earl of Warwick and the duke enforced me.
Margaret: Enforced thee? Art thou king, and wilt be forced?
I shame to hear thee speak. Ah, timorous wretch,
Thou hast undone thyself, thy son and me,
And given unto the house of York such head
As thou shalt reign but by their sufferance.
To entail him and his heirs unto the crown,
What is it, but to make thy sepulchre
And creep into it far before thy time? (*Henrik VI tredje del, 1, 1, 231-240*)

Margaret forteller sin mann at han har forårsaket sin egen undergang (*undone thyself*). I praksis har Henrik VI gitt York fritt herredømme (*such head*), slik at han kun vil styre der York gir han slingringsmann (*sufferance*) til å gjøre det. Ved å gi York og hans etterkommere arveretten til tronen finner dronningen også at kongen i praksis har gravd sin egen grav

(*sepulchre*). En konge skal aldri finne seg å bli tvunget til noe, da en konge som viser slik svakhet ikke vil overleve. Margaret har altså en mye klarere oppfatning av hvordan realpolitikk foregår enn Henrik VI.

Dronningen fortsetter sin skjennepreken:

But thou preferr'st thy life before thine honour.
And seeing thou dost, I here divorce myself
Both from thy table, Henry, and thy bed,
Until that act of parliament [overdragelsen av arveretten til tronen] be repealed
Whereby my son is disinherited.
The northern lords [Clifford, Northumberland og Westmorland] that have forsworn thy colours
Will follow mine, if once they see them spread:
And spread they shall be, to thy foul disgrace
And utter ruin of the House of York. (*Henrik VI tredje del*, 1, 1, 249-257)

Margaret vil ikke leve med Henrik VI lenger før arveretten til tronen er tilbakeført til deres sønn. Hun vil selv samle de som har kastet vrak på eden om å tjene Henrik VI (*forsworn thy colours*), for å sikre sønnen fremtidig kongemakt, under sin og ikke kongens ledelse. Dermed har Henrik VI mistet alle sine allierte, inkludert sin egen dronning.

Henrik VI er altså ute av stand til å samle Englands mektige adelige, slik hans far klarte ved å gå til krig mot Frankrike. Etter å ha erobret Frankrike var det ikke mulig å rokke ved Henrik Vs nærmest allmektige posisjon. Under Henrik VI går derimot farens erobring tapt, og sønnen aksepterer dette utfallet som Guds vilje. Henrik V visste å benytte seg av religion for å legitimere tiltak som sikret han mer politisk makt, mens sønnen kun forsøker å legge ansvaret for Englands og sine egne sorger på Gud. Den sistnevnte strategien lykkes selvfølgelig ikke, og Henrik VI blir til slutt betraktet som en evneveik leder. Han ender opp med å bli dronningens marionett, fordi kongens gamle allierte (Clifford, Westmorland og Northumberland) kun vil følge dronningen. Dronningen lykkes for øvrig i å vinne tronen tilbake for Henrik VI, og ta livet av York. Yorks sønner kupper derimot senere tronen for å hevne sin far, og tar samtidig livet av Henrik VI og hans sønn.

Henrik VI mangler den machiavelliske innsikten hans far besitter. Henrik V vet at det er egeninteresse, og ikke Gud eller etiske prinsipper, som driver historien fremover. Politikkenes vesen er derfor fundert på menneskers begjær. Machiavelli og Henrik V deler altså samme moderne grunnsyn på historiens og politikkenes vesen. Deres modernitet ligger i at en legitim egeninteresse er løftet fra individnivå til statsnivå. De fleste midler er altså legitime hvis målet gagnar statens interesse, og dermed anerkjennes religionens instrumentelle rolle i statlige anliggender. Seremonier, symboler og ytre fremtoning utgjør for øvrig kongetittelens vesen, og det er derfor kongens oppgave å benytte seg av disse midler mest

mulig effektivt. Det ligger ikke noen høyere mening eller guddommelig forsyn i kongetittelen, og den må derfor benyttes på samme instrumentelle måte en bør bruke religionen på. Altså i forsøket på å påvirke historien ved å øke sin egen og dermed statens makt, ved kontroll og manipulering av sine omgivelser. Med andre ord må kongen for og lykkes i sine prosjekter gjerne fremtre gudfryktig og uegoistisk. Henrik VI sitt verdenssyn er derimot førmoderne, og står i sterk kontrast til farens og hans fienders forståelse av realpolitikkenes vesen.¹⁴⁴ Henrik VI anser det som kongens oppgave å være Guds gudfryktige tjener og stedfortreder, og godtar derfor begivenhetenes gang i stedet for å forme dem. Han kan på grunn av sitt universelle verdensbilde, altså troen på Guds forsyn, derfor ikke overleve i den machiavellisk-realpolitiske virkelighet hvor faren briljerte.

¹⁴⁴ Shakespeare 2007, innledning til *Henrik VI* av Jonathan Bate, 1382-1101.

Epilog: Machiavelli, Shakespeare og Hobbes

Siden denne avhandlingen hovedsakelig er en tolkning av machiavellistiske temaer i *Henrik V* og *Henrik VI*, har jeg til nå unngått å trekke paralleller mellom machiavellistiske temaer i Shakespeare og Hobbes. Som en avslutning vil jeg derimot trekke frem de funn jeg har gjort ved nærlæsing av Shakespeare, og sette disse i sammenheng med modernitetsdebatten jeg fremla i første kapittel. Med andre ord mener jeg å ha forsterket min argumentasjon når det gjelder de påståtte paralleller mellom Machiavelli og Hobbes, dersom jeg kan vise at Shakespeares innsikt i Machiavelli er et bindeledd mellom de to. Jeg vil i hovedsak gjøre en oppsummering av det felles grunnsyn på politikk Machiavelli, Shakespeares Henrik V, og Hobbes deler.

Aristoteles' fysikk, som blant annet fordrer objekters iboende egenskaper, mål og ønsker, avvises av Hobbes:

The Schools will tell you out of Aristotle, that the bodies that sink downwards, are Heavy; and that this Heaviness is it that causes them to descend: But if you ask what they mean by Heaviness, they will define it to be an endeavour to goe to the center of the Earth, so that the cause why things sink downward, is an Endeavour to be below: which is as much as to say, that bodies descend, or ascend, because they doe. Or they will tell you the center of the Earth is the place of Rest, and Conservation for Heavy things; and therefore they endeavour to be there: As if Stones, and Metalls had a desire, or could discern the place they would be at, as Man does; or loved Rest, as man does not; or that a peece of Glasse were lesse safe in the window, than falling into the Street.¹⁴⁵

Hobbes refererer her til Aristoteles' forestilling om objekters universelle og ufravikelige mål, fundert på et *Telos*-, altså et universelt, verdensbilde. En politisk *Telos*-tenkning medfører at staten er del av en universell orden, og eksisterer før individene, siden helheten må eksistere før delene.¹⁴⁶ Å bli et politisk vesen i staten (*zoon politikon*) er for Aristoteles borgerens endemål, og mennesker er følgelig fra naturens side skapt til å leve i et samfunn.¹⁴⁷ For Hobbes finnes det derimot ikke noe endemål for borgeren. Staten er dessuten en konstruert menneskelig innretning, og dermed avviser han en politisk *Telos*-tenkning fullstendig. Praktisering av religion underordnes da statens beste, fordi det ikke finnes noe bakenfor politikk å ta hensyn til.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Hobbes 1996, kapittel 46 (374-375).

¹⁴⁶ Aristoteles (oversatt og med innledning av Tormod Eide): *Politikk*. Oslo: Vidarforlaget 2007, bok 1, kapittel 2.

¹⁴⁷ Ibid, bok 1, kapittel 1-5.

¹⁴⁸ Hans Blumenberg (oversatt av Robert M. Wallace): *The Legitimacy of the Modern Age*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press 1985, 94-95.

I første kapittel redegjorde jeg for at Machiavelli forkaster et borgerdydsideal, hvor menneskets endelige mål er å bli et selvoppofrende politisk vesen, og dermed hele den politiske *Telos*-tenkningen. For Machiavelli og Hobbes finnes det altså ikke noen universell orden borgeren eller staten, og dermed politikk generelt, må ta hensyn til. Henrik V viser på samme måte at det ikke ligger noen universell orden, eller et guddommelig forsyn, bak fenomener som kongetitler eller stater. Aristoteles' *Telos*-begrep, som blant annet kommer til uttrykk i en politisk *Telos*-tenkning, forkastes altså av både Machiavelli, Shakespeares Henrik V, og Hobbes. Politikk blir dermed kun samordning av menneskelige aktiviteter, uten at det eksisterer universelle endemål. Religionens funksjon, i staten, er derfor å være et politisk verktøy. Statsledere må vite å beherske dette verktøyet.¹⁴⁹

En legitim statlig egeninteresse, der også religionens instrumentelle rolle blir anerkjent, og forståelsen av det politiske system som en partikulær enhet, er trekk ved Machiavelli og Hobbes som gjenfinnes i Shakespeares historiespill. For øvrig er en erkjennelse av politikk som noe partikulært, realistisk og sekulært, en nødvendighet for å lykkes på den politiske arena. Det er menneskers begjær som driver historien fremover, og derfor skaper herskere. Et moderne, machiavellistisk syn på historien bunner altså i at dets drivkrefter finnes i menneskers begjær, og ikke Guds forsyn.

En moderne bevissthet om hvilke drivkrefter historien styres av utgjør også grunnbjelken i Machiavellis og Hobbes' politiske tenkning, og fundamentet for den politiske virkelighet i *Henrik V* og *Henrik VI*. Dermed er det først og fremst en administrativ og politisk rolle religionen kan utfylle i offentligheten. Altså blir historien en sosial prosess som kan manipuleres, og ikke en utfoldelse av Guds forsyn. Stater er menneskeskapt empiriske fenomener, og inngår ikke i en universell religiøs orden. Med andre ord medfører Machiavellis, Shakespeares Henrik Vs, og Hobbes' moderne innsikt i historiens drivkrefter at politikk kun styres av menneskers begjær.

Om en slik moderne virkelighetsforståelse i seg selv gjør Machiavelli til en moderne politisk tenker kan selvfølgelig diskuteres, fordi en alltid kan legge til grunn forskjellige kriterier for hvor det moderne gjennombruddet finner sted i den politiske tenkningen. Hvis en forstår modernitetens utspring i å ligge i en tenkning rundt staters legitime egeninteresser, kan en derimot ikke benekte at Machiavelli knesetter noen moderne perspektiver som finnes igjen i både Shakespeare og Hobbes. Machiavelli er altså en moderne politisk tenker, dersom en

¹⁴⁹ Dette avsnittet og det forrige er hentet fra en tidligere semesteroppgave jeg har skrevet: "2010- Høst, IDE 4060, Politisk tenknings historie, Semesteroppgave, kandidatnummer: 4064".

realpolitisk forståelse av staters legitime egeninteresser utgjør terskelen for en moderne forståelse av politikk.

Hobbes utvinner sin politiske filosofi, som vist i første kapittel, fra et machiavellisk grunnsyn om at egeninteresser råder i både innenriks- og utenrikspolitikken, noe også Shakespeare viser i *Henrik V* og *Henrik VI*. Uavhengig av om Shakespeare og hans samtidige anerkjente at realpolitikken i skuespillene gjenspeilet en machiavellisme, gir de et politisk bilde som ligger nær Machiavellis politiske filosofi. Shakespeare godtok ikke en slik virkelighetsoppfatning som machiavellisk, noe det kan se ut som om hans samtid ikke var klar for. Hobbes refererte heller aldri til Machiavelli, men i senere tid har en realpolitisk forståelse av staters legitime egeninteresser blitt kreditert Machiavelli. Machiavelli, Shakespeares fremstilling av Henrik V, og Hobbes er altså representanter for samme politiske grunnsyn. Dermed er det helt naturlig å anse Shakespeare som et bindeledd mellom Machiavelli og Hobbes, fremfor å benekte paralleller mellom de to sistnevnte på bakgrunn av den moderne tenkningens utspring i Hobbes.

Shakespeares innsikt i temaer som Machiavelli introduserte, ut fra Pococks egen forståelse av modernitet (første kapittel), viser en modernitet Pocock vil tilregne Hobbes. Shakespeares historiespill, med *Henrik V* som hovedeksempel i denne avhandlingen, gjør det klart at de komponenter av machiavellisme jeg har omtalt som ”moderne”, ikke har sin opprinnelse hos Hobbes. En nærlesing av *Henrik V* og *Henrik VI* viser tvert i mot at en moderne realpolitisk forståelse, i arv fra Machiavelli, var tilgjengelig for Hobbes. Blant annet Henrik Vs pragmatiske forhold til tronens arverett, og hans analyse av hva kongetittelen består av, viser tydelig at det bare er menneskelige aktiviteter den politiske agenten bør ta hensyn til. Eventuelle universelle og eviggyldige verdier eller sannheter er altså like irrelevante når det gjelder politisk virksomhet for Machiavelli, i *Henrik V* og *Henrik VI*, og hos Hobbes. Henrik V har, som Machiavelli, et moderne syn på historiens og politikkenes vesen det ikke finnes noen gode grunner til å ignorere. Pocock anerkjenner derimot en moderne politisk innsikt først hos Hobbes, samtidig som han anser Machiavelli for å være en borgerdydsidealist. Pocock sier egentlig med dette at alle, med noen få unntak fra hans egen samtid, har feiltolket Machiavellis politiske filosofi helt til han selv klarte å få frem hva Machiavelli egentlig mente. I og med at Machiavellis politiske filosofi har vært gjenstand for fortolkning i snart fem hundre år er et slikt standpunkt oppsiktsvekkende.

Det kan sikkert innvendes mot meg at jeg selv er ambisiøs i forsøket på å påvise Shakespeare som et engelsk bindeledd mellom Machiavelli og Hobbes. Jeg har altså forsøkt å vise at Shakespeare er sentral i utviklingen av den engelske innsikt i machiavelliske ideer,

som skal komme til sin fulle rett i Hobbes. Derimot trosser jeg ikke hele fortolkningstradisjonen rundt Machiavelli. Machiavelli-fortolkningen har riktig nok modnet, og en anså naturlig nok ikke Machiavelli for å være en tidlig moderne, politisk tenker i Shakespeares samtid. Med noen få unntak fra nyere tid har Machiavelli likevel aldri vært forbundet med en borgerdydsidealisme, som medfører en ignorering av hans modernitet. En dypere forståelse av machiavellistiske temaer, enn det som til da er vist i England, fremtrer i *Henrik V* og *Henrik VI*. Disse temaene spinner ikke rundt en borgerdydsidealisme. Derimot vises nødvendigheten av en kynisme og manipulasjonskunst, i både innenriks- og utenrikspolitikken, for suksess innen politikk.

Fra den tidlige Machiavelli-fortolkning, via Shakespeares innsikt i machiavellistiske temaer, til min argumentasjon når det gjelder Machiavellis modernisme ligger det en rød tråd. Shakespeare utvidet for ettertiden, inkludert Hobbes, den tidlige engelske innsikt i machiavellistiske temaer. De onde, machiavelliske doktrinene som individer kunne benytte seg av for å oppnå egen suksess, ble av Shakespeare stilltiende foredlet til staters ekspansive rett ut fra egeninteresse. Grunnbjelken i Machiavelli-fortolkningen ligger dermed støtt, siden Machiavelli hovedsaklig alltid har vært forbundet med den oppfatning at egeninteressen bør følges. Altså bryter ikke Shakespeare med den tidlige engelske fortolkningstradisjonen rundt Machiavelli. Den tidlige Machiavelli-fortolkning, og følgelig også de Machiavelli-temaene jeg har beskrevet som moderne, er derimot uforenlig med en borgerdydsidealistisk Machiavelli.

En moderne politisk teori rundt staters legitime egeninteresser kan ikke først ha oppstått med Hobbes, av den enkle grunn at Shakespeare da ikke kunne hatt en lignende innsikt når det gjaldt realpolitikk. Hobbes kan ikke være den første representant for en forståelse av politikk som åpenbart har vært tilgjengelig for Shakespeare. Dersom Hobbes' originalitet består i å ha fremlagt en erkjennelse av staters legitime griskhet, er en altså tvunget til å benekte den innsikten i *raison d' état* tenkningen som Henrik V fremviser gjennom sin manipulasjon.¹⁵⁰ En slik feillesning fratrar Shakespeare den machiavelliske innsikt i politikkens natur, som Hobbes senere skal utdype. Det felles politiske grunnsyn, eller analysen av drivkreftene bak politikk og historie, gjør nemlig Machiavelli, Shakespeares Henrik V, og Hobbes klar over at stater ikke har noe annet valg enn å forsøke å sikre sine egeninteresser best mulig.

¹⁵⁰ Hobbes utvikler derimot en original politisk teori om "samfunnskontrakten", men det er ikke temaet i denne avhandlingen.

Litteraturliste

- Alulis, Joseph og Sullivan, Vickie: *Shakespeare's Political Pageant: Essays in Literature and Politics*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers Inc. 1996.
- Aristoteles (oversatt og med innledning av Tormod Eide): *Politikk*. Oslo: Vidarforlaget 2007.
- Blumenberg, Hans: (oversatt av Robert M. Wallace): *The Legitimacy of the Modern Age*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press 1985.
- Brenna, Arne: *Machiavellis politiske teori*. Oslo: H. Aschehoug & Co. 1943.
- Burckhardt, Sigurd: *Shakespearean Meanings*. Princeton: Princeton University Press 1968.
- Bush, George, W: "Adress to the Nation",
<http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/09.20.01.html> (hentet 7/11-2011 klokka 10.00).
- Coughin, John J: "Shakespeare and Politics: and introduction". I: Catherine M. S. Alexander: *Shakespeare and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.
- De Gracia, Sebastian: *Machiavelli in Hell*. Princeton: Princeton University Press, 1989.
- Dylan, Bob: "Dylan and Machiavelli- Rolling Stone interview 22. nov. 2001", *Rolling Stone Magazine*. Oppdatert 30 nov. 2001,
<http://expectingrain.com/dok/who/m/machiavelli.html> (hentet 7/11-2011 klokka 10.00).
- Eriksen, Trond Berg: *Machiavelli: Reven i hønsegården*. Oslo: Universitetsforlaget 2006.
- Gilbert, Felix: *History: choice and commitment*. Cambridge: Belknap Press 1977.
- Grady, Hugh: *Shakespeare, Machiavelli, & Montaigne: Power and Subjectivity from Richard II to Hamlet*. Oxford New York: Oxford University Press 2002.
- Greenblatt, Stephen: *Shakespearean negotiations: the circulation of social energy in Renaissance England*. Oxford New York: Oxford University Press 1988.
- Greer, Thomas G. og Lewis, Gavin: *A Brief History of The Western World: Ninth Edition*. Belmont: Thomson Wadsworth 2005.
- Hampson, Norman: *The Enlightenment: An evaluation of its assumptions, attitudes and values*. London: Penguin Books 1990.
- Hobbes, Thomas (redigert og med introduksjon av Richard Tuck): *Leviathan*. Cambridge: Cambridge University Press 1996.
- Holderness, Graham: *Shakespeare: The Histories*. New York: St. Martin's Press 2000.

- Krogh, Thomas: "Time in history and politics- a prominent theme in the works of John Pocock". I: *Ideas in History: Pocock and the Cambridge School*. 2008, nr. 3.
- Logan, Robert A: *Shakespeare's Marlowe: The Influence of Christopher Marlowe on Shakespeare's Artistry*. Aldershot: Hants/ Ashgate 2007.
- Machiavelli, Niccolò (oversatt, redigert og med innledning samt et fortolkende essay av Christopher Lynch): *Art of war*. Chicago: The University of Chicago Press 2003.
- Machiavelli, Niccolò (oversatt og med innledning av Fritz Wolder): *Drøftelser af de ti første bøger hos Titus Livius*. Hasselager: Helikon 2004.
- Machiavelli, Niccolò (oversatt og med innledning av Trond Berg Eriksen): *Fyrsten*. Oslo: Kagge 2007.
- Mansfield Jr, Harvey C: "Machiavelli's Political Science". I: *The American Political Science Review*. 1981 (75), nr. 2.
- Mansfield Jr, Harvey C: "Reply to Pocock". I: *Political Theory*. 1975 (3), nr. 4.
- Mansfield Jr, Harvey C: "Review: *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition* by J. G. A. Pocock". I: *The American Political Science Review*. 1977 (71), nr. 3.
- Mansfield Jr, Harvey C: "Strauss's Machiavelli". I: *Political Theory*. 1975 (3), nr. 4.
- Marlowe, Christopher (redigert og med innledning av N.W.Bawcut): *The Jew of Malta*. Manchester: Manchester University Press 1978. Originaltittel: *The Famous Tragedy of the Ievv of Malta. As it was playd before the King and Qweene, in His Majesties Theatre at White-Hall, by her Majesties Servants at the Cock-pit*.
- Meinecke, Friedrich: "Raison d'Etat in Machiavelli". I: Jensen, De Lamar (red): *Machiavelli: Cynic, Patriot or Political Scientist (Problems in European Civilization bind 13)*. Boston: Heath and Company 1960.
- Nash, Thomas: *Martins months minde: that is, a certaine report, and true description of the death, and funeralls, of olde Martin Marreprelate, the great makebate of England, and father of the factious. Contayning the cause of his death, the manner of his buriall, and the right copies both of his will, and of such epitaphs, as by sundrie his dearest friends, and other of his well willers, were framed for him*. London: Printed by Thomas Orwin 1589. <http://eebo.chadwyck.com/home>
- Pocock, J. G. A: "Prophet and Inquisitor: Or, a Church Built upon Bayonets Cannot Stand: A Comment on Mansfield's 'Strauss's Machiavelli'". I: *Political Theory*. 1975 (3), nr. 4.
- Pocock, J.G.A: *The Machiavellian moment: Florentine political thought and the Atlantic republican tradition*. Princeton: Princeton University Press 2003 (1975).
- Roe, John: *Studies in Renaissance Literature Volume 9: Shakespeare and Machiavelli*. Cambridge: D.S. Brewer 2002.

- Shakespeare, William (gjendiktet av Edvard Hoem): *Henrik IV, del 1*. Oslo: Forlaget Oktober 2008.
- Shakespeare, William (gjendiktet av Edvard Hoem): *Henrik IV, del 2*. Oslo: Forlaget Oktober 2009.
- Shakespeare, William (gjendiktet av Johan Fredrik Grøgaard, med etterord av Olav Lausund): *Kong Henrik V*. Oslo: Aschehoug 2002.
- Shakespeare, William (gjendiktet av Arthur O. Sandved, med etterord av Olav Lausund): *Kong Henrik VI, første del*. Oslo: Aschehoug 1996.
- Shakespeare, William (gjendiktet av Arthur O. Sandved, med etterord av Olav Lausund): *Kong Henrik VI, annen del*. Oslo: Aschehoug 1996.
- Shakespeare, William (gjendiktet av Arthur O. Sandved, med etterord av Olav Lausund): *Kong Henrik VI, tredje del*. Oslo: Aschehoug 1996.
- Shakespeare, William (gjendiktet av Klaus Hagerup, med etterord av Ragnhild Eikli): *Kong Richard II*. Oslo: Aschehoug 1996.
- Shakespeare, William (gjendiktet av Edvard Hoem): *Richard III*. Oslo: Forlaget Oktober 1998.
- Shakespeare, William (redigert av Jonathan Bate og Eric Rasmussen): *The Royal Shakespeare Company; William Shakespeare/ Complete Works*. Basingstoke: Macmillan 2007.
- Skinner, Quentin: *Hobbes and Republican Liberty*. Cambridge: Cambridge University Press 2008.
- Strier, Richard: "Review: *Shakespeare and Machiavelli*, by John Roe". I: *Shakespeare Quarterly*. 2004 (55), nr. 4.
- Sullivan, Vickie B: *Machiavelli, Hobbes, and the formation of a liberal republicanism in England*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.
- Svendsen, Lars Fr. H: *Ondskapens filosofi*. Oslo: Universitetsforlaget 2004.
- Tacitus, Cornelius (oversatt og med innledning av Henning Mørland): *Årbøkene*. Oslo: Aschehoug 1988.
- Thukydides (oversatt og med innledning av Henning Mørland): *Peloponneserkrigen*. Oslo: Aschehoug 2007.
- Viroli, Maurizio: *From Politics to Reason of State*. Cambridge: Cambridge University Press 1992.
- Walch, Günther: "Henry V as working-house of ideology". I: Catherine M. S. Alexander: *Shakespeare and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.

Wiles, David: *Theatre and citizenship: the history of a practice*. Cambridge: Cambridge University Press 2011.

Worden, Blair: "Shakespeare and Politics". I: Catherine M. S. Alexander: *Shakespeare and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.